

Statens finansfond

2014

Årsberetning

Avviklingsberetning for

Statens finansfond

Innhold

Styrets avviklingsberetning

1. Bakgrunnen for opprettelsen av Finansfondet	6
1.1 Internasjonal finanskriser påvirket norske banker	6
1.2 Norske myndigheters tiltak	6
2. Finansfondets rolle og legale rammeverk	7
2.1 Lov, forskrift og ESA vedtak	7
2.2 Annet regelverk for Finansfondet	8
3. Finansfondets kapitalinnskudd i 2009	9
3.1 Dokumentasjonskrav	9
3.2 Vilkår for kapitalinstrumentene	10
3.3 Søknadsvurderingene	12
3.4 De faktiske kapitalinnskuddene	15
3.5 Oppfølging av kapitalinnskuddene	19
4. Drift i perioden 2009–2014	20
4.1 Styret og administrasjon	20
4.2 Eksterne rådgivere	20
4.3 Risikostyring og internkontroll	20
4.4 Revisjon	21
4.5 Resultatregnskap og balanse	21
4.6 Andre forhold	21
4.7 Avvikling i 2014	21
5. Utviklingen av kapitalinnskuddene i perioden 2010–2013	22
5.1 Utviklingen av kapitalinnskuddene i 2010	22
5.2 Utviklingen av kapitalinnskuddene i 2011	23
5.3 Utviklingen av kapitalinnskuddene i 2012	24
5.4 Utviklingen av kapitalinnskuddene i 2013	25
5.5 Oppsummering	26
6. Kontrolltiltak	28
6.1 Generelt	28
6.2 Særskilte kontrolltiltak i 2010	28
6.3 Særskilte kontrolltiltak i 2011	29
6.4 Særskilte kontrolltiltak i 2012	31
6.5 Særskilte kontrolltiltak i 2013	32
7. Oppsummering av erfaringene med Statens finansfond	33
8. Seminar 26. mai 2014	34

Avviklingsregnskap	35
---------------------------	-----------

Vedlegg til avviklingsberetningen

STATENS FINANSFOND UNDER AVVIKLING · 2014

Styrets avviklingsberetning

2014

1. Bakgrunnen for opprettelsen av Finansfondet

1.1 Internasjonal finanskriser påvirket norske banker

Den internasjonale finanskrisen ble utløst av problemene i det amerikanske markedet for boliglån til kunder med lav kredittverdighet. Problemene spredte seg til penge- og kredittmarkedene da det ble klart at tapene i mange banker i USA og Europa ville øke. Rentepåslagene i penge- og kredittmarkedene steg markert, og det ble vanskeligere for bankene å skaffe seg både kortsiktig og langsiktig finansiering. I tillegg var bankene usikre på hvor store tapene ville bli. Dette førte til at banker internasjonalt strammet til kredittpraksisen slik at det ble vanskelig for foretak og husholdninger å få lån. Strammere kredittpraksis bidro til å forsterke de allerede negative virkningene av finanskrisen på realøkonomien. Gjennom 2008 ble vekstutsiktene i USA og Europa kraftig nedjustert. Det var særlig etter Lehman-konkursen i september 2008 at konsekvensene i finansmarkedene og realøkonomien ble alvorlige.

Det var to hovedårsaker til finanskrisen. Den ene lå i bankenes makroøkonomiske omgivelser. I mange land var både kortsiktige og langsiktige renter lave. Dette førte til en søken etter avkastning som presset risikopremiene ned. Lave renter og lave risikopremier førte til kraftig vekst i gjeld og formuespriser. Dette økte sårbarheten for negative sjokk. Den andre hovedårsaken lå i kjernen av det finansielle systemet. Den tradisjonelle kredittkanalen fra bankene ble i økende grad erstattet av verdipapirisering gjennom komplekse og sårbare strukturer som ikke var underlagt tilstrekkelig regulering og tilsyn. En utløsende årsak til finanskrisen var fallende boligpriser i USA. Det førte til at en del amerikanske låntakere fikk problemer med å betjene gjelden sin. Verdipapiriseringen gjorde at det var stor usikkerhet om hvem som egentlig satt med eksponeringen mot disse boliglånene. Det svekket tilliten til bankene og dermed også omfordelingen av likviditet og kreditt. I tillegg til de to nevnte hovedårsakene var det også andre forhold som bidro til finanskrisen, bl.a. avlønnings- og insitamentsstrukturene i finansinstitusjonene som motiverte til kortsiktig avkastning.

Norske banker ble påvirket av den internasjonale finanskrisen gjennom tre kanaler. Den ene var at verdien av bankenes verdipapirportefølje falt (markedsrisiko). Den andre kanalen var at norske banker fikk problemer med å skaffe seg finansiering (likviditetsrisiko). Det skyldtes særlig at de internasjonale penge- og kredittmarkedene fungerte dårlig. Den tredje kanalen var at den svakere veksten i internasjonal økonomi ville føre til økte tap for norske banker (kredittrisiko). Den internasjonale finanskrisen førte følgelig til både likviditets- og soliditetsutfordringer for norske banker. Bankene responderte på dette ved å stramme til sin kredittpraksis, jf. figur 1.

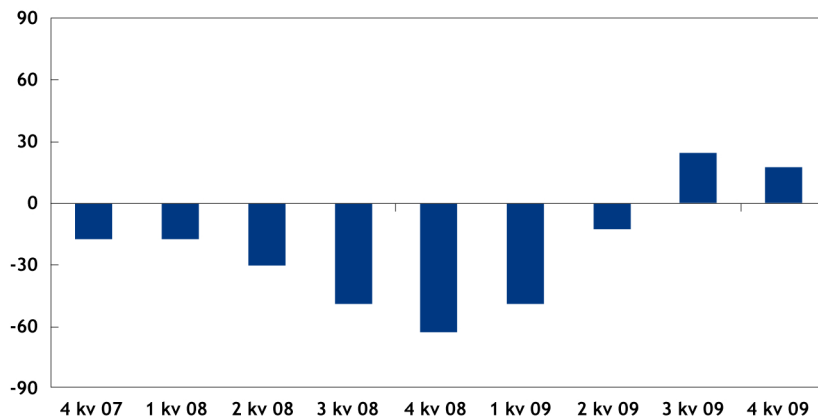
1.2 Norske myndigheters tiltak

Norske myndigheter møtte problemene til norske banker med en rekke tiltak. Gjennom høsten 2008 ble det satt i verk flere tiltak for å løse bankenes likviditetsproblemer. Norges Bank tilførte bankene kortsiktig finansiering. I tillegg fikk bankene tilgang til mer langsiktig finansiering gjennom lån med 2 og 3 års løpetid. Den økte sentralbankfinansieringen av bankene gjorde det nødvendig for Norges Bank å liberalisere reglene for hvilke verdipapirer som kunne godkjennes som sikkerhet for lån. Mot slutten av 2008 fikk bankene mulighet til å bytte obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) med likvide statspapirer. Disse tiltakene bidro til å løse de norske bankenes likviditetsproblemer.

Figur 1
Endringene i norske
bankers kreditt-
praksis overfor
foretak. Negative
tall betyr strammere kreditt-
praksis i forhold
til foregående
kvartal¹.

Kilde: Norges Bank.

¹ Bankene i undersøkelsen brukte en skala med fem svaralternativer. De fremkomne nettotallene angis i en skala fra -100 til +100. Dersom alle bankene i utvalget har svart at det er noe tilstramning i kredittpraksis, vil nettotallet være -50. Dersom alle bankene i utvalget har strammet inn sin kredittpraksis mye, vil nettotallet være -100.

De norske bankene hadde også behov for å styrke sin soliditet. Dette skyldtes særlig at finanskrisen hadde ført til økte markedskrav til kapitaldekning i bankene. Bankene kunne øke kapitaldekningen enten ved å redusere sine balanser eller ved å få tilført mer kapital. Dersom mange banker samtidig valgte å redusere sine balanser, ville det bli vanskelig for foretak og husholdninger å få tilgang til lån. Dette ville virket negativt på den økonomiske utviklingen, og bidratt til å forsterke problemene i norsk økonomi. Det var derfor bedre om bankene valgte å styrke sin kapitaldekning gjennom å hente inn ny kapital. Kapitalmarkedene fungerte imidlertid dårlig rundt årsskiftet 2008/2009, slik at det var vanskelig for bankene å få tak i kapital. Statens finansfond ble derfor opprettet for å sikre de norske bankene tilgang på kapital.

2. Finansfondets rolle og legale rammeverk

2.1 Lov, forskrift og ESA vedtak

Finansfondet ble opprettet ved Lov om Statens finansfond den 6. mars 2009. I henhold til loven § 1 var formålet «... å bidra midlertidig med kjernekapital til norske banker for å styrke bankene og sette bankene bedre i stand til å opprettholde normal utlånsvirksomhet.»² Finansfondet var et eget rettssubjekt og ble ledet av et styre oppnevnt av Kongen for tre år av gangen. Finansfondet var underlagt Finansdepartementet. Saker av særlig viktighet ble forelagt departementet, som kunne instruere styret i enkeltsaker. Departementet hadde utarbeidet en egen styreinstruks for fondet.

I henhold til EØS-avtalen, er Norge forpliktet til å følge EFTAs overvåkingsorgan, ESAs, retningslinjer for statsstøttetiltak. Retningslinjene er i overensstemmelse med EUs retningslinjer. Finansfondet var en ordning som ble regnet som statsstøttetiltak, og som derfor måtte notifiseres ESA. I følge retningslinjene for slik støtte kan denne type støtte bare gis til normalt solide institusjoner. Det var tre elementer i ordningen ESA var særlig opptatt av. For det første at prisen tok utgangspunkt i en risikofri rente med ulike rentepåslag på bakgrunn av støttemottakerens risikoprofil og type instrument, for det andre at ordningen inneholdt insentiver for tilbakebetaling gjennom økende rentepåslag over tid eller alternative løsninger, og for det tredje at det i ordningen lå mekanismer som motvirket unødvendige konkurransevridninger. ESA godkjente ordningen i vedtak 8. mai 2009. ESA skulle ha en rapport om gjennomføringen av ordningene innen seks måneder etter at tiltakene ble gjennomført.

² Det var bare norske banker som kunne søke om kapital i Finansfondet.

Det betød at både norskeide banker og utenlandskeide banker i Norge (datterbanker) kunne søke, mens norske filialer av utenlandske banker ikke kunne søke.

Forskriften om Statens finansfond ble fastsatt av Finansdepartementet samme dag som ESAs vedtak forelå. I følge forskriften kunne Finansfondet «... foreta kapitalinnskudd i norsk bank ved å erverve fondsobligasjon og preferansekapitalinstrument utstedt av norsk bank og av morselskap i finanskonsern. Fondets erverv skjer etter søknad fra den enkelte bank og i henhold til avtale mellom fondet og banken.» Det var en forutsetning for erverv at «... Finanstilsynet og banken bekrefter at banken oppfyller krav til kjernekapitaldekning med god margin, også hensyntatt sannsynlig utvikling i nær framtid...». ESA uttalte i vedtaket som lå til grunn for forskriften bl.a.:

«The Norwegian authorities have explained that only banks that are fundamentally sound are eligible to participate in the notified scheme. On the basis of the information provided by the banks when applying for the capital injection and on the basis of objective criteria (formal capital adequacy ratios, analysis of each bank's various risk exposures, asset quality, business prospects, etc.), the Norwegian Financial Supervisory Authority will exercise a «gate-keeping» function and assess whether a bank is fundamentally sound.»

Det var følgelig bare solide banker som falt inn under Finansfondets mandat. Således lå det til grunn en ansvars- og arbeidsdeling hvor fondet behandlet søknader fra bankene etter at Finanstilsynet hadde gitt bekreftelse om soliditeten. Denne bekreftelsen la så fondet til grunn i vurderingen av om banken var solid nok til å motta tilskudd. Forutsatt at slik bekreftelse var gitt, kunne fondet oppkapitalisere den enkelte bank etter nærmere forskriftsfastsatte retningslinjer. Finansfondet skulle sørge for at det ble foretatt nødvendige vurderinger av bank som har søkt om kapitaltilførsel for å sikre at formålet med ordningen ble oppnådd, og for å kunne plassere banken i en av tre risikoklasser basert på objektive kriterier.

To kapitalinstrumenter

Finansfondet kunne tilføre bankene kjernekapital gjennom to ulike kapitalinstrumenter. Det ene var en **fondsobligasjon** som liknet på de private fondsobligasjonene som en del banker allerede hadde utstedt. Det andre var et **preferansekapitalinstrument** som lå nærmere aksjer/egenkapitalbevis, og som i større grad var med på å bære nedside og oppside parallelt med eiere av aksjer/egenkapitalbevis. Begge instrumentene var utformet med et løpende avkastningskrav som skulle avspeile risiko både til utsteder og type instrument. Kravet til løpende avkastning var betinget av at det var tilstrekkelig årlig overskudd. Både fondsobligasjonen og preferansekapitalinstrumentet var evigvarende, men preferansekapitalinstrumentet kunne bli konvertert til ordinære aksjer/egenkapitalbevis dersom instrumentet ikke var innløst etter 5 år. Instrumentene var utformet med økonomiske insentiver til innløsning.

2.2 Annet regelverk for Finansfondet

Finansfondet var et eget rettssubjekt og forholdt seg til reglene i Lov om verdipapirhandel (verdipapirhandelloven) som omfatter investorers plikter i forhold til utstedere og markedene. Verken fondsobligasjonen eller preferansekapitalinstrumentet var notert på regulert marked. Preferansekapitalinstrumentet inneholdt imidlertid et element av kjøpsopsjon gjennom en konverteringsrett for fondet under nærmere angitte betingelser. Verdsettelsen av opsjonen var i noen grad avhengig av underliggende finansielle instrumenter, og medførte at fondet ikke kunne utøve opsjonen dersom

det besatt innsideinformasjon. For øvrig var det bare hvor fondet etter fem år av fondsobligasjonens løpetid benyttet retten i avtalen til å pålegge den aktuelle banken å notere obligasjonen, eller det inntrådte konvertering av preferansekapitalen til noterte egenkapitalbevis, at fondet som investor måtte forholde seg til verdipapirhandelloven kapittel 3, herunder bestemmelser om håndtering av innsideopplysninger og handleforbud.

Finansfondet besatt imidlertid kursrelevante opplysninger om søkerbankene. Fondet hadde i den forbindelse innført regler som forbød ansatte å handle nærmere bestemte finansielle instrumenter. Fondet hadde i tillegg opplyst bankene om hvilke personer i fondet og hos fondets rådgivere som hadde tilgang til slik informasjon, og som bankene i følge verdipapirhandelloven skulle listeføre. Finansfondet hadde ingen taushetsplikt med hensyn til opplysninger overfor Finansdepartementet, Finanstilsynet og Norges Bank. Finanstilsynet kunne gi fondet opplysninger om bankene. Det gjaldt også taushetsbelagte opplysninger så langt banken samtykket. Fondet la til grunn at banken samtykket gjennom å inngå avtale med fondet. Finanstilsynet hadde imidlertid taushetsplikt overfor fondet med hensyn til opplysninger om kundene til bankene.

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) gjaldt ikke for Finansfondet. Forvaltningslovens regler om inhabilitet og taushetsplikt gjaldt likevel for fondets tillitsvalgte, ansatte og andre som utførte tjenester for fondet.

Finansfondet var unntatt fra *Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova)* så langt angikk fondets kapitalforvaltning. I tillegg var fondet underlagt taushetsplikt i henhold til konfidensialitetsavtaler med søkerbankene. Det innebar at alle dokumenter i forbindelse med søknader, forhandlinger og beslutninger skulle unntas fra offentlighet. Allmennhetens behov for innsyn forsøkte fondet for øvrig å løse gjennom årsberetninger, pressemeldinger, kronikker og enkeltuttalelser til pressen. Finansfondets hjemmeside (*finansfondet.no*) ga også en del informasjon om fondet.

Finansfondet var underlagt *Lov om offentlige anskaffelser*. Regelverket ble fulgt i alle anskaffelser fondet gjorde i 2009.

3. Finansfondets kapitalinnskudd i 2009

3.1 Dokumentasjonskrav

Ansvarsfordelingen mellom Finanstilsynet og Finansfondet innebar at fondet kunne avgrense sitt informasjonsbehov til hva som var nødvendig for å utføre fondets oppgaver.

Ved utarbeidelse av dokumentasjonskravene ble det tatt utgangspunkt i kravene som var stilt i § 3 i Forskrift om Statens finansfond. Det ble også sett hen til de kravene danske myndigheter hadde stilt til banker som søkte om kapital fra en tilsvarende ordning. I tillegg ble det lagt vekt på at det ikke skulle være for tidkrevende for bankene å utarbeide dokumentasjonskravene. Samtidig var det viktig at dokumentasjonen ga et godt grunnlag for å vurdere kapitalbehovet i banken og å gjøre en risikoklassifisering av banken. Siden fondet måtte behandle en rekke søknader i løpet av kort tid, var det dessuten viktig at dokumentasjonen om bankens økonomiske stilling ble gjort lett tilgjengelig for fondet.

Forslaget til dokumentasjonskrav ble sendt til uttalelse til banknæringen. I lys av merknadene fra næringen ble det gjort visse forenklinger i dokumentasjonskravene. Dokumentasjonskravene ble publisert på fondets hjemmeside 20. mai 2009 sammen med en søknadsveiledning.

3.2 Vilkår for kapitalinstrumentene

Forskrift om Statens finansfond la en del føringer på vilkårene knyttet til kapitalinstrumentene. Finansfondet hadde med utgangspunkt i forskriften utarbeidet standardiserte økonomiske betingelser (term sheets) og standardavtaler for de to kapitalinstrumentene.

Standardiserte økonomiske betingelser

Et viktig element i de økonomiske betingelsene var rentevilkårene på de to kapitalinstrumentene. Disse fulgte av forskriften. Begge instrumentene ble priset i forhold til risikofri rente (bankene kunne velge mellom seksmåneders- eller femårs-statsrente). Rentepåslagene ble fastsatt med utgangspunkt i EUs regler for prising av statlig kapitalinnskudd til banker.³ For fondsobligasjonen var rentepåslaget mellom 5 og 6 prosentpoeng, avhengig av hvilken risikoklasse banken ble plassert i. For preferansekapitalinstrumentet var rentepåslaget mellom 6 og 7 prosentpoeng.

Prisen på preferansekapitalinstrumentet var i tillegg til rentepåslaget avhengig av konverterings- og innløsningskursen. I følge forskriften skulle metoden for beregning av innløsningskursen, og dermed hvor stor gevinstmulighet Finansfondet skulle ha, stå i et rimelig forhold til hvordan konverteringskursen ble beregnet og hvor stor nedside fondet skulle være med på å bære. Finansfondet fastsatte konverteringskursen i forhold til aksjekurs/egenkapitalbeviskurs på avtaletidspunktet, men med en betydelig rabatt. Det begrenset nedsiderisikoen for Finansfondet. Innløsningskursen skulle alltid være høyere en pari kurs, og den ble økt gradvis i perioden fram til eventuell automatisk konvertering etter 5 år. Kursen reflekterte delvis en eventuell positiv kursutvikling i aksjen/egenkapitalbeviset. Det ga Finansfondet en begrenset oppside. For å sikre at det var et rimelig forhold mellom fondets nedside og oppside i alle avtaler om preferansekapitalinnskudd, åpnet Finansfondet i de standardiserte økonomiske betingelsene for at konverterings- og innløsningskursen i noen grad kunne tilpasses den enkelte bank.

Ved fastsettelsen av de standardiserte økonomiske betingelsene la Finansfondet også vekt på at bankene på sikt skulle ha insentiver til å innløse kapitalinnskuddene fra fondet. For fondsobligasjonen ble dette ivaretatt ved at rentepåslaget økte med ett prosentpoeng etter 4 år, og ytterligere ett prosentpoeng etter 5 år. For preferansekapitalinstrumentet ble insentivene til innløsning sikret ved at innløsningskursen gradvis økte etter 3 1/2 år.

De standardiserte økonomiske betingelsene for de to kapitalinstrumentene ble offentliggjort 19. juni 2009. Betingelsene ble forelagt Finansdepartementet før offentliggjøring.

Standardavtaler

Finansfondet utarbeidet også standardavtaler som ble lagt til grunn i tilbudet til den enkelte bank. Det var tre ulike typer standardavtaler, henholdsvis for kapitalinnskudd ved tegning av preferanseaksjer, kapitalinnskudd ved tegning av preferanseegenkapitalbevis og kapitalinnskudd ved tegning av fondsobligasjoner.

Avtalene besto av allmenne og spesifikke elementer. De allmenne elementene var hva som gikk igjen i enhver avtale av denne typen. De spesifikke elementene var gjenspeiling av de hensyn Finansfondet måtte ivareta i henhold til lov, forskrift, ESAs vedtak og andre avgjørelser. Avtalene regulerte hvilke krav som ble stilt til for eksempel kapitalens tapsbærende evne, risikoklasse, rente, forhold til annen kapital, vedtak i kompetente selskapsorganer og garantier for tilstedeværelse av visse formelle forhold. I avtalens løpetid ble ordinære forhold som betjening av renter, og spesifikke forhold som prioritet og begrensinger med hensyn til bruk av kapitalen og generelle begrensinger på utbytte- og gavetildeling, regulert.

³ EUs retningslinjer bygger på en formel utarbeidet av Den europeiske sentralbanken 20. november 2008, der kravet til gjennomsnittlig avkastning på kapitalinnskuddet settes som et påslag på risikofri rente (statsrente).

Det var viktig for Finansfondet å sikre at kapitalinnskuddet ikke ble fortrent av bankens øvrige forpliktelser, med mindre det var en følge av kapitalens lovbestemte tapsbærende evne. På den annen side hadde Finansfondet tilstrebet en regulering som ga en rimelig balanse mellom ulike interesser. Når det gjaldt fondsobligasjonen, skulle denne likestilles med annen fondsobligasjon, og når det gjaldt preferansekapitalen, skulle fondet ved tildeling av tegningsretter sikres kompensasjon av den økonomiske utvanning nyutstedelsen medførte, slik at det økonomiske forholdet mellom fondet og eksisterende eiere ble opprettholdt. Denne balansen mellom ulike interesser var gjennomgående i avtalen. Fordi kapitalinnskuddet var utlån av offentlige midler til bestemte formål, påla avtalen banken bare å anvende innskuddet i tråd med formålet. Det var i avtalen, som i forskriften, særskilt forbud mot å bruke innskuddet i bankens markedsføring eller til å gjennomføre aggressive kommersielle strategier. Forbudet hadde sammenheng med at ordningen var et unntak fra EØS' konkurranseregler. Forbudet innebar derfor en begrensning som skulle motvirke at tilskuddet ble brukt av banken til å skaffe seg konkurransemessige fordeler. I tillegg til denne mer generelle og overordnede begrensningen, påla Finansfondet bankene å innhente skriftlig samtykke fra fondet til nærmere bestemte finansielle transaksjoner. Det omfattet for det første betydelige investeringer i tilknyttede foretak, for det andre enhver fisjon, fusjon, omdanning eller oppkjøp av annen virksomhet, for det tredje betydelige konsernbidrag og andre transaksjoner uten motsvarende ekvivalent med annet selskap i samme konsern som banken, og for det fjerde betydelige investeringer for eller på vegne av andre enheter i samme konsern som banken. I slike saker kunne Finansfondet stille vilkår for samtykke. Følgelig ga avtalen fondet rett til å gripe inn og påse at de spesifikke interesser det var satt til å forvalte, ble ivarett.

I avtalen var det begrensninger på utbytte og gaveutdeling som skulle hindre at banken foretok betydelige utdelinger samtidig som den mottok kapitalinnskudd fra Finansfondet. Det fulgte av så vel avtalen som forskriften at banken ikke hadde adgang til å utbetale mer utbytte enn et beløp som tilsvarte 50 prosent av eierandelskapitalens andel av årets resultat. Begrensningene på gaveutdeling var satt til 10 prosent av den delen av årsresultatet som ble tilordnet institusjonen (den selveide kapitalen). Ulike maksimumsgrenser på utbytte og gaveutdeling kunne medføre at eierbrøken ble forskjøvet til ugunst av egenkapitalandelsbeviserne. Bankene sto imidlertid fritt til å velge å utbetale utbytte og gaver som var lavere enn det maksimumsgrensene åpnet for. Dessuten kunne eventuelle forskyvninger av eierbrøken uansett rettes opp på et senere tidspunkt.

Den type bruk av offentlige midler som Finansfondets kapitalinnskudd representerte, krevde en særskilt legitimitet. Derfor var lønn og godtgjørelse til ledende ansatte i banker som mottok innskudd, regulert i forskriften og avtalen. Fram til 31. desember 2010 skulle lønninger og annen godtgjørelse til ledende ansatte ikke økes. For perioden etter 31. desember 2010 skulle betingelsene for lønn og annen godtgjørelse være i samsvar med statens retningslinjer for lederlønn. I avtalene hadde Finansfondet i tillegg gjort gjeldende reguleringen også for ledende ansatte i datterselskaper og ved nytilsetninger. Det var imidlertid i avtalen gjort lempinger for visse typer datterselskaper som for eksempel selskaper som ikke naturlig hørte med i bankdriften. I følge forskriften kunne fondet gjøre unntak i særlige tilfeller. Unntaket ble anvendt i svært få tilfeller og da i hovedsak i forbindelse med tidligere inngåtte avtaler i tilknytning til fusjoner mellom banker.

Kapitalinnskuddets tapsbærende evne medførte at Finansfondet ikke kunne heve avtalen og dermed kreve innskuddet tilbakebetalt. I så måte var betydningen av å henvide til alminnelige misligholdsbeføyelser som gjaldt etter norsk rett, begrenset. Finansfondet var imidlertid i henhold til avtalene gitt rett til å øke marginen med 0,5 prosentpoeng for hver overtredelse med hensyn til likebehandling av fondsobligasjonen med annen fondsobligasjon, bruken av tilskuddet og uberettigede utbetalte utbytter og gaver. For preferansekapitalinnskuddet var dette løst ved at kursen for innløs-

ning og konvertering av kapitalen skulle justeres. Ved uberettiget utbetalt lønn eller annen godtgjørelse til ledende ansatte, hadde Finansfondet sikret retten til å kreve reversering av den uberettigede del. For å sikre at en slik reversering var gjennomførbar, måtte banken i henhold til avtalen sørge for at de ledende ansatte hadde en avtale med sin arbeidsgiver hvor den ansatte aksepterer reverseringen.

I fondsobligasjonsavtalen og avtalen om preferansekapital presiserte Finansfondet ansvaret banken hadde for overholdelse av verdipapirhandelloven hva gjaldt offentliggjøring av kursrelevant informasjon og eventuelt andre bestemmelser om informasjonsplikt overfor markedet. Overholdelse av denne plikten gikk foran avtaler om konfidensialitet mellom Finansfondet og banken. For øvrig hadde Finansfondet etter avtalen rett til å offentliggjøre avtalen helt eller delvis. Banken kunne ikke offentliggjøre avtalen uten samtykke fra fondet. Banken var imidlertid i avtalen gitt rett til å la kredittbyråer og motparter i forbindelse med opplåning og andre transaksjoner, få innsyn i avtalen forutsatt at disse ble underlagt vanlige konfidensialitetsplikter.

Innløsning hadde Finansfondet generelt regulert slik at banken, dersom den ikke innløste hele kapitalinnskuddet, bare hadde anledning til å innløse partielt tre ganger før det måtte innløses i sin helhet. Hver enkelt innløsning skulle minst utgjøre 20 prosent av kapitalinnskuddet, og etter hver innløsning skulle minst 30 prosent gjenstå. Fondsobligasjonene kunne innløses fra hvilket som helst tidspunkt. Preferansekapitalen kunne derimot ikke innløses før etter tre år. Innløsning krevde uansett Finanstilsynets samtykke. Finansfondet kunne konvertere preferansekapitalen til ordinær egenkapital dersom utestående preferansekapital utgjorde 50 prosent eller mer av bankens balanseførte egenkapital, eller preferansekapitalens andel av balanseført egenkapital hadde økt med 33 prosent eller mer etter at preferansekapitalen ble registrert. Fondsobligasjonen kunne ikke innløses av fondet og var derfor i prinsippet evigvarende.

Dersom banken ikke innløste fondsobligasjonen og den ikke ble helt nedskrevet, kunne den i henhold til avtalen noteres på regulert marked fem år etter at kapitalinnskuddet ble gjennomført. Før dette tidspunktet kunne ikke fondsobligasjonen omsettes. Banken hadde etter 5 år i henhold til avtalen plikt til å legge til rette for omsetning, bl.a. ved å sørge for best mulig likviditet, herunder å inngå avtale med tillitsmannsordninger. De spesielle vilkår i avtalen som fulgte av de spesielle offentlige interessene Finansfondet skulle ivareta, ville bortfalle ved videreomsetning. De vilkår som var vesentlige for fondsobligasjonens tapsbærende evne kunne imidlertid ikke på noen måte svekkes.

Finansfondet offentliggjorde på sin hjemmeside 2. juli 2009 at standardavtalene var forelagt Finansdepartementet og at departementet ikke hadde merknader til avtalene. Standardavtalene ble ikke offentliggjort på det tidspunktet av hensyn til forhandlingene med bankene. Standardavtalene var imidlertid vedlagt årsberetningen for 2009.

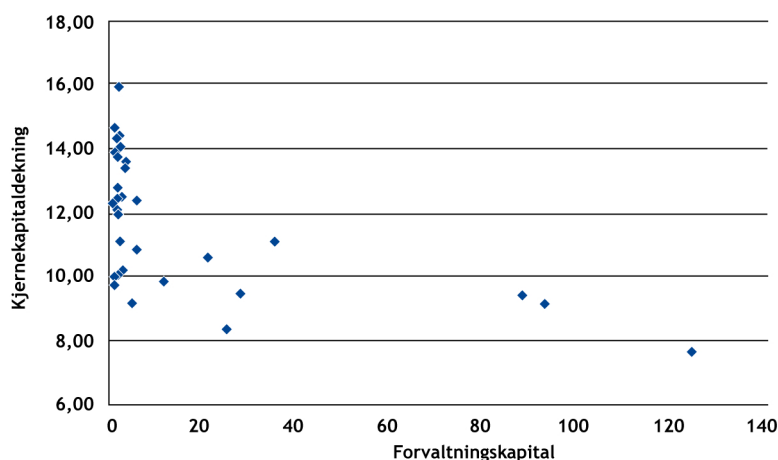
3.3 Søknadsvurderingene

Finansfondet mottok 34 søknader om kapitalinnskudd fra norske banker innen fristen 30. september 2009. De 34 søkerbankene utgjorde om lag 15 prosent av den samlede forvaltningskapitalen i norske banker. Hver fjerde sparebank søkte om kapital fra fondet, og de utgjorde omtrent halvparten av forvaltningskapitalen til norske sparebanker. Hver fjerde forretningsbank søkte også. Flere av de store regionbankene søkte om kapital fra Finansfondet. Alle bankene søkte om fondsobligasjoner. To av bankene søkte i tillegg om preferansekapital. Figur 2 viser forvaltningskapital og kjernekapitaldekning til søkerbankene.

Figur 2
Forvaltningskapital
(i milliarder kroner)
og kjernekapital-
dekning (i prosent)
til de 34 søker-
bankene.

Kilde:
Statens finansfond.

Prosess

Nesten alle søknadene ble levert i siste halvdel av september. Det var flere grunner til at bankene valgte å vente med å søke til tett oppunder søknadsfristen. Bankene som søkte måtte i følge Forskrift om Statens finansfond levere inn revisorgodkjente kvartalsregnskap. Dette kravet ble kjent omtrent samtidig med at bankene presenterte 1. kvartalstallene for 2009. Mange banker ventet derfor med å søke til revisorgodkjente 2. kvartalstall forelå. Fondet åpnet imidlertid for at bankene kunne basere søknadene på 1. kvartalstall, og så ettersende reviderte 2. kvartalstall. Bare et fåtall av bankene benyttet denne muligheten. En annen grunn til at bankene valgte å vente med å søke var at de ønsket å se hva andre banker gjorde. En tredje grunn var at kapitalmarkedene var i stadig bedring gjennom våren og sommeren 2009. Bankene ønsket derfor å se an om det som et alternativ til Finansfondet var mulig å hente kapital i markedene til en akseptabel pris.

Finansfondet behandlet søknader om kapitalinnskudd fortløpende, men ga prioritet til banker som var viktige for finansiell stabilitet. Første steg i søknadsbehandlingen var å kontrollere at innsendt søknad og regneark inneholdt tilstrekkelig informasjon. Banker som ikke hadde datasystemer tilrettelagt for nøyaktig de data som ble forespurt, fikk anledning til å levere et noe mindre omfattende datamateriale.

Etter en foreløpig vurdering av bankens søknad, med spesiell vekt på kapitalbehov og risikoklassifisering, ble de fleste bankene kalt inn til møte med Finansfondet for ytterligere avklaring av bankens stilling og søknad. I møtene redegjorde bankene nærmere for forhold av spesiell interesse for Finansfondet, og fondet presenterte bankene for et avtaleutkast. For noen banker var det ikke behov for et møte fordi det var tilstrekkelig med skriftlige svar på de spørsmål Finansfondet hadde til søknaden.

Kapitalbehov

Forskrift om Statens finansfond satte regler for hvor mye bankene kunne oppkapitaliseres. Det var sentralt at kapitalinnskuddet bidro til å styrke banken og bedre dens evne til å opprettholde normal utlånsvirksomhet. Finansfondet hadde i behandlingen av søknadene vurdert hvorvidt omsøkt kapital var i overensstemmelse med regelverket. Dersom banken søkte om kapitalinnskudd utover grensene i forskriften, ble kapitalinnskuddet avkortet. Hvis Finansfondet vurderte om det kunne være behov for mer kapital enn omsøkt, ble dette tatt opp med søkerbanken. Finansfondet hadde i vurderingen av bankenes kapitalbehov lagt betydelig vekt på søkerbankenes individuelle kapitalbehov, vurdert etter fem kriterier:

⁵ Internal Capital Adequacy Assessment Process er bankens vurdering av eget kapitalbehov som regelmessig sendes inn til, og kommenteres, av Finanstilsynet.

1. Kapitalbehovet beregnet i bankens egen ICAAP⁵ sammenliknet med bankens budsjetterte kjernekapital i perioden 2009–2011.
2. Finanstilsynets vurdering av bankens ICAAP.
3. Bankens kjernekapitaldekning sammenliknet med gjennomsnittlig kjernekapitaldekning for banker med tilsvarende forvaltningskapital.
4. Kredittvurderingen av banken fra offisielle kredittvurderingsbyråer eller fra andre markedsaktører.
5. Bankens kjernekapitaldekning ved utgangen av 2011 i Finansfondets stresstest i forhold til det regulatoriske minstekravet på 4 prosent.

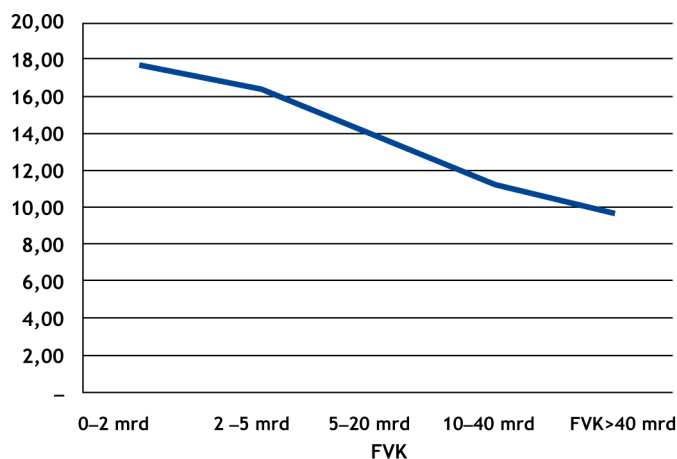
I vurderingen av kapitalbehovet hadde Finansfondet lagt vesentlig vekt på bankens ICAAP og Finanstilsynets vurdering av denne (kriterium 1 og 2). I ICAAP-vurderingen av en banks kapitalbehov ble det bl.a. lagt vekt på bankens størrelse, finansielle stilling og risikoeksponering samt lokale forhold. Små lokale banker kunne for eksempel ha et betydelig kapitalbehov fordi det i lokale markeder kunne være vanskelig å oppnå en diversifisert utlånsportefølje. Mindre banker hadde også ofte vanskeligere tilgang til kapitalmarkedene. Det økte likviditetsrisikoen og dermed behovet for kapital til ekstra likviditetsbuffer. I søknadene hadde flere lokale banker også nevnt at de hadde møtt større utlånsetterspørsel enn vanlig som følge av at nasjonale og regionale banker hadde redusert utlånene i deres distrikt. Dette økte lokalbankenes kapitalbehov ytterligere. Små banker kunne derfor ha et kapitalbehov som lå vesentlig over kapitalbehovet til store banker.

De store nordiske bankene var i løpet av 2008 oppkapitalisert til en kjernekapitaldekning på 10–12 prosent.⁶ I den danske ordningen for statlig kapitaltilførsel skulle alle søkerbanker oppkapitaliseres til minimum 12 prosent. Utviklingen i de nordiske landene innebar at lokale og regionale norske banker kunne ha behov for en kjernekapitaldekning som var høyere enn 12 prosent.

En bank med kjernekapitaldekning som var en del lavere enn gjennomsnittlig kjernekapitaldekning for banker med tilsvarende størrelse, ville kunne ha behov for mer kapital for å være konkurransedyktig i kapitalmarkedene (kriterium 3). I figur 3 ser vi at de små bankene i gjennomsnitt hadde betydelig høyere kjernekapitaldekning enn de store bankene. De minste bankene ville derfor kunne ha kapitalbehov selv om kjernekapitaldekningen i utgangspunktet var høyere enn 12 prosent.

Figur 3
Gjennomsnittlig
kjernekapital-
dekning (i prosent)
til alle norske
banker gruppert
etter størrelse
på forvaltnings-
kapitalen
(FVK).

Kilde: Norges Bank.

⁷ IMF's Global Financial Stability Report fra oktober 2009 heter det: «Official stress tests are important instruments through which the condition of banks can be diagnosed in order to design appropriate strategies for recapitalization of viable banks and for careful resolution of nonviable banks.»

I analysene av kapitalbehov så Finansfondet på kredittvurdering fra offisielle kredittvurderingsselskaper eller fra norske verdipapirforetak. Faktorer som ble vurdert i forhold til kapitalbehov (kriterium 4) var oppnådd kredittvurdering i forhold konkurrenter, nylige endringer i vurderingen og utsiktene fremover.

En vanlig måte å vurdere en banks kapitalbehov på var å se på hvordan kjernekapitaldekningen utviklet seg i en stresstest (kriterium 5).⁷ Alle søkerbanker hadde derfor måttet rapportere resultatene fra en stresstest for perioden 2009–2011 som Finansfondet publiserte på sin hjemmeside. Denne stresstesten var hentet fra Norges Banks rapport om Finansiell Stabilitet 1/09. I vurderingen av bankens kapitalbehov ble det særlig lagt vekt på utviklingen i kjernekapitaldekningen fram mot utgangen av 2011 i stresstestscenarioet.

Et hovedmål for Finansfondet var å sette bankene i stand til å opprettholde normal utlånsvirksomhet. Normal utlånsvirksomhet innebar vanligvis utlånsvest om lag på nivå med kredittveksten i Norge. Norges Bank anslo i Finansiell Stabilitet 2/09 årlig kredittvekst i husholdninger og foretak i 2010 og 2011 til omlag 5 prosent. Kredittveksten ville naturligvis også være avhengig av mer spesifikke forhold i den regionen banken opererte. Finansfondet valgte derfor å sette en øvre grense for den planlagte utlånsvest som kunne finansieres med kapitalinnskudd fra fondet. Grensen ble satt til 10 prosent.

Risikoklassifisering

Bankene skulle i følge Forskrift om Statens finansfond § 10 plasseres i en av tre risikoklasser ut fra hvilken kredittvurdering banken hadde. Finansfondet utviklet en modell for risikoklassifisering av søkerbanker som ikke hadde en kredittvurdering fra de offisielle kredittvurderingsselskapene. Modellen ble ved hjelp av finansielle forklaringsfaktorer estimert slik at kredittvurderingen skulle gjenspeile kredittvurderingen til banker med offisiell kredittvurdering. Klassifiseringen bygde på bankenes 2008-regnskaper. Men i de tilfeller der det var større endringer i regnskapstallene, var kredittvurderingen oppdatert med basis i regnskap pr. 1. halvår 2009. Den endelige beslutning om risikoklasse tok utgangspunkt i resultatene fra modellen, men fondet hadde også sett hen til kredittvurderinger fra norske verdipapirforetak.

3.4 De faktiske kapitalinnskuddene

Finansfondet mottok 34 søknader om kapitalinnskudd i norske banker på til sammen 6,8 milliarder kroner. Etter at seks av bankene trakk sine søknader, ble det tegnet fondsobligasjoner i 28 banker på til sammen vel 4,1 milliarder kroner. En bank tegnet preferansekapital for knapt 27 millioner kroner. Den første utbetalingen ble foretatt fra Finansfondet 30. september 2009 og den siste 17. desember 2009. Bankene som ble tildelt kapital fra Finansfondet, representerte 14 prosent av forvaltningskapitalen i norske banker og 21 prosent av antall banker. I tabell 1 gis en oversikt over viktige kjennetegn ved de bankene som mottok kapital fra Finansfondet.

Det fulgte av Forskrift om Statens finansfond at det var et særskilt krav til dokumentasjon av kapitalbehovet for banker som søkte om kapitalinnskudd som bragte kjernekapitaldekningen over 12 prosent, eller som utgjorde mer enn 2 prosentpoengs økning i kjernekapitaldekningen. Det følger av tabell 1 at 18 banker hadde en kjernekapitaldekning over 12 prosent etter kapitalinnskudd, og at 4 banker hadde fått en økning i kjernekapitaldekningen på mer enn 2 prosentpoeng.

Tabell 1
Oversikt over
banker med
kapitalinnskudd.
Forvaltningskapital
og kjernekapital-
dekning gjelder for
utgangen av
2. kvartal.¹⁾

Kilde:
Statens finansfond.

Bank	Innskudd Mill kr.	Risiko- klasse	Forvaltnings- kapital Mill kr	Kjernekapital- dekning før innskudd	Anslått kjernekapital- dekning etter innskudd	Anslått økning i kjernekapital- dekning. Prosentpoeng
Aurskog Sparebank	60,0	3	6 214	12,39 %	14,33 %	1,94 %
Bamble og Lange- sund Sparebank	30,0	3	3 130	10,19 %	11,90 %	1,71 %
Blaker Sparebank	20,0	3	2 257	11,96 %	13,78 %	1,82 %
Bud, Fræna og Hustad Sparebank	25,0	3	2 307	13,72 %	15,69 %	1,97 %
Gjerstad Sparebank	18,0	3	1 390	9,73 %	11,99 %	2,26 %
Grong Sparebank	22,0	3	1 912	12,85 %	14,84 %	1,99 %
Hjelmeland Sparebank	30,5	3	2 503	10,09 %	12,09 %	2,00 %
Hol Sparebank	25,0	3	2 338	12,26 %	14,18 %	1,92 %
Holla og Lunde Sparebank	41,0	3	3 992	13,62 %	15,61 %	1,99 %
Indre Sogn Sparebank	33,0	3	3 144	12,52 %	14,51 %	1,99 %
Klepp Sparebank	75,0	3	6 290	10,80 %	12,73 %	1,93 %
Kvinesdal Sparebank	31,5	3	2 646	11,10 %	13,10 %	2,00 %
Lillestrøm Sparebank	60,0	3	6 129	8,77 %	10,62 %	1,85 %
Nes Prestegjelds Sparebank	96,8	3	5 252	8,64 %	11,62 %	2,98 %
Rørosbanken	40,0	3	3 769	13,41 %	15,38 %	1,97 %
Sandnes Sparebank	450,0	3	28 429	8,90 %	11,07 %	2,17 %
Selbu Sparebank	28,0	3	2 483	14,36 %	16,31 %	1,95 %
Seljord Sparebank	20,0	3	1 680	12,12 %	14,05 %	1,93 %
Soknedal Sparebank	13,0	3	1 223	14,64 %	16,57 %	1,93 %
SpareBank 1 Buskerud-Vestfold	200,0	3	21 508	10,31 %	11,92 %	1,61 %
Sparebank 1 SMN	1 250,0	2	89 716	8,58 %	10,70 %	2,12 %
Sparebanken Sør	400,0	2	35 406	10,82 %	12,82 %	2,00 %
Sparebanken Vest	960,0	2	92 499	8,52 %	10,51 %	1,99 %
Tinn Sparebank	25,0	3	2 398	12,79 %	14,74 %	1,95 %
Totens Sparebank	132,0	3	11 985	9,81 %	11,81 %	2,00 %
Vegårshei Sparebank	9,0	3	823	12,33 %	14,33 %	2,00 %
Verdibanken ASA	15,0	3	1 528	10,24 %	11,98 %	1,74 %
Ørland Sparebank	24,0	3	2 345	15,92 %	17,89 %	1,97 %
Sum/FVK veid gjennomsnitt	4 133,8		345 296	9,51 %	11,54 %	2,03 %

1) For Nes Prestegjeld Sparebank og Sparebanken Vest gjelder tallene for utgangen av 1. kvartal.

Alle bankene valgte seks måneders statskassevekselrente som referanserente. Tre banker ble plassert i risikoklasse 2 med et rentepåslag på 5,5 prosentpoeng. De øvrige 25 bankene ble plassert i risikoklasse 3. Rentepåslaget for fondsobligasjoner i denne klassen var 6 prosentpoeng og for preferansekapitalinstrumentet 7 prosentpoeng. Det var bare to banker som hadde kredittrating fra offisielle kredittvurderingsselskaper. De andre bankene var risikoklassifisert basert på den metoden Finansfondet hadde utviklet.

Virkningene av kapitalinnskuddene

Formålet med Finansfondet har vært å bidra med kjernekapital til norske banker for å styrke dem og sette dem bedre i stand til å opprettholde normal utlånsvirksomhet. Tabell 1 viser at kapitalinnskuddene fra Finansfondet økte bankenes kjernekapitaldekning med i gjennomsnitt 2 prosentpoeng, fra 9,5 prosent til 11,5 prosent. Dette styrket bankenes soliditet.

Det følger av tabell 2 at utlånsveksten til de bankene som mottok kapital fra Finansfondet i gjennomsnitt var nær null i tolv månedersperioden fram til 30. juni 2009. Omtrent hver tredje bank hadde negativ utlånsvekst i denne perioden. I tabell 2 vises også gjennomsnittlig forventet utlånsvekst i 2010 og 2011 for de aktuelle bankene. Det følger av tabellen at bankene planla merkbart høyere utlånsvekst med kapitalinnskudd enn uten. Kapitalinnskudd fra fondet hadde dermed bidratt til at bankene kunne opprettholde normal utlånsvekst.

Tabell 2
Forventet
tolvmåneders
utlånsvekst
med og uten
kapitalinnskudd.

Utlånsvekst i prosent (vektet) siste 12 måneder	30.06.2009	31.12.2010	31.12.2011
Med kapitalinnskudd		6,52%	7,77%
Uten kapitalinnskudd	0,41%	1,77%	4,57%
Prosentpoeng økning m/innsk		4,76%	3,21%

Kilde:
Statens finansfond.

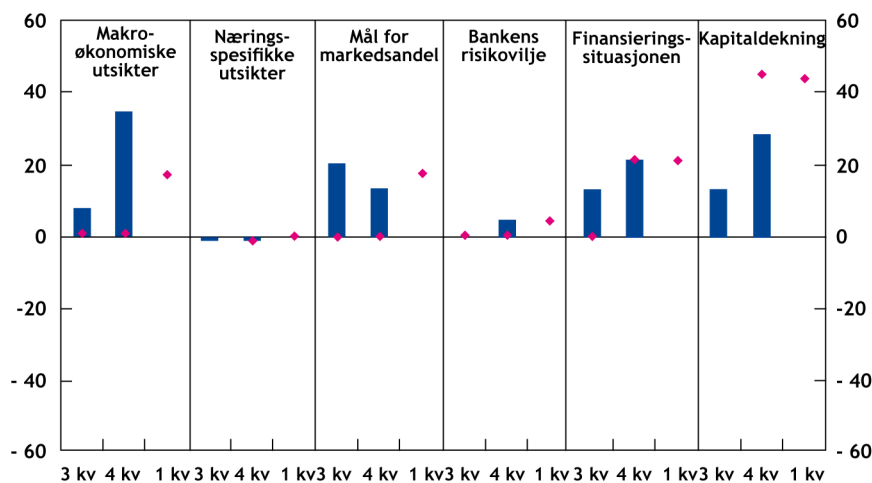
Bankene som mottok kapitalinnskudd fra Finansfondet var pålagt å rapportere om utviklingen i kredittpraksis hvert halvår. Fristen for den første rapporteringen var 31. januar 2010. Denne rapporteringen viste at bankene i gjennomsnitt hadde lettet sin kredittpraksis i andre halvår 2009 sammenliknet med første halvår. Den viktigste årsaken til lettelsen i kredittpraksis var utviklingen i bankenes kapitaldekning.

Norges Bank gjennomfører hvert kvartal en undersøkelse om kredittpraksis hos et utvalg av de største bankene. Denne viser at bankene lettet sin kredittpraksis i tredje og fjerde kvartal 2009, jf. figur 1. Figur 4 viser hvilke faktorer som har bidratt til denne lettelsen. Det følger av figuren at endringer i bankenes kapitaldekning var en av de viktigste årsakene til lettelsen i kredittpraksisen.

Både Finansfondets egen kartlegging av bankenes kredittpraksis og Norges Banks undersøkelse av kredittpraksis kan tyde på at norske bankers tilgang til kjernekapital i bl.a. Finansfondet har bidratt til lettelser i kredittpraksis.

Figur 4
Faktorer som påvirker kredittpraksisen overfor foretak i 2009. Se fotnote 1 for nærmere forklaring av skalaen.

Kilde: Norges Bank.

Finansfondet og kapitalmarkedene

Finansfondet ble etablert med en ramme på 50 milliarder kroner. Med en slik størrelse ville det være mulig å øke kjernekapitaldekningen i norske banker med 3,5 prosentpoeng gitt at ingen banker skulle oppkapitaliseres til mer enn 12 prosent kjernekapitaldekning. Dersom taket på 12 prosent ble fjernet, ville rammen gjøre det mulig å oppkapitalisere alle norske banker med 3 prosentpoeng. Da alle kapitalinnskuddene var gjennomført, viste det seg at drøyt 8 prosent av rammen ble brukt. Det er naturlig at en liten del av rammen ble brukt når den økonomiske krisen ikke ble så dyp i Norge som man kunne frykte, og kapitalmarkedene bedret seg raskere enn antatt. Det var imidlertid viktig for tilliten til bankene at rammen var stor nok slik at alle banker kunne få dekket sitt behov for kapital om nødvendig. Etableringen av Finansfondet gjorde det dessuten mulig for bankene å avvente utviklingen i kapitalmarkedene før de bestemte seg for hvordan kjernekapital eventuelt skulle økes. Fondet var derfor en trygghetsfaktor for alle norske banker i en periode der kapitalmarkedene ikke fungerte normalt.

Utviklingen i kapitalmarkedene gjennom finanskrisen kan illustreres ved å se på utviklingen i renten på private fondsobligasjoner. Denne kan sammenliknes med renten på Finansfondets fondsobligasjon. Før finanskrisen kunne norske banker emitte fondsobligasjoner i markedet til et rentepåslag på rundt 1–2 prosentpoeng over NIBOR⁸. Dette skyldtes både at tilliten til norske bankers soliditet var god, men også at investorene tok lite betalt for å ta risiko. Finanskrisen førte til en kraftig økning i rentepåslaget på fondsobligasjoner. Det ble skapt usikkerhet om hvor solide bankene var, og investorene ville ha bedre betalt for å ta risiko. Høsten 2008 og våren 2009 var det ingen norske banker som utstedte fondsobligasjoner. Usikkerheten var for stor. Etableringen av Finansfondet bidro til å redusere denne usikkerheten. Tilliten til bankene økte, og dette bidro til å redusere rentepåslagene på fondsobligasjoner. De første utstedelsene av fondsobligasjoner fra norske banker i 2009 skjedde etter sommeren til rentepåslag på rundt 7 prosentpoeng over NIBOR. Mot slutten av 2009 var rentepåslaget falt til rundt 5 prosentpoeng. Siden statsrenten er lavere enn NIBOR, betyr det at Finansfondets fondsobligasjoner ble priset med et rentepåslag i størrelsesorden 4,5–5,5 prosentpoeng i forhold til NIBOR. Det var på linje med prisene på private fondsobligasjoner mot slutten av 2009. Dette viser at Finansfondets fondsobligasjoner har hatt en riktig prising. Rentene var lavere enn hva bankene kunne få i markedet da finanskrisen var på sitt verste. Men rentene vil ventelige være høyere enn det bankene kan få i kapitalmarkedene når disse fungerer normalt. På denne måten har Finansfondet bygget en bro fra dårlig fungerende kapitalmarkeder til mer normalt fungerende kapitalmarkeder.

⁸NIBOR
– Norwegian Inter
Bank Offered Rate

Valget mellom de to kapitalinstrumentene

Både fondsobligasjoner og preferansekapital ble godkjent som kjernekapital, jf. bestemmelsene i kapitaldekningsregelverket. Preferansekapitalen lå nærmest egenkapital i kvalitet. Fondsobligasjoner kunne maksimalt utgjøre 20 prosent av bankens kjernekapital. Det var ingen slik begrensning på preferansekapitalinstrumentet. Selv om preferansekapitalen i kapitaldekningsammenheng hadde noen fordeler, var det fondsobligasjoner som i hovedsak ble etterspurt.

Det skyldtes trolig:

- Rentepåslaget på fondsobligasjonen var ett prosentpoeng lavere enn for preferansekapitalinstrumentet. For banken ble denne forskjellen enda større fordi renten på fondsobligasjonen kunne kostnadsføres, mens utbytte til preferansekapitalen ble tatt av beskattet overskudd.
- Fondsobligasjonen var mer fleksibel kapital. Den kunne tilbakebetales med en måneds varsel, mens preferansekapitalen måtte holdes i minst tre år. Dette kan ha vært et viktig moment for banker som ville sikre seg kjernekapital, samtidig som de ville ha friheten til å kunne tilbakebetale kapitalinnskuddet fra Finansfondet når kapitalmarkedene ble normalisert.
- Fondsobligasjonsavtalen inneholdt ikke avtale om tvungen konvertering til egenkapital dersom instrumentet ikke ble innløst. Bankene trengte dermed ikke på forhånd ta stilling til en eventuell utvanning av eksisterende eiere. Preferansekapitalen var dessuten et mer komplekst instrument med innebygde opsjoner.
- Konsekvensene av finanskrisen viste seg etter hvert å bli mindre enn fryktet for norske banker. Det førte til at bankene ble mindre opptatt av kjernekapitalens tapsbærende evne, og at de også var mer komfortable med en noe lavere oppkapitalisering. Begge deler innebar at fondsobligasjonen i større grad kunne tilfredsstille bankenes behov for kjernekapital.

3.5 Oppfølging av kapitalinnskuddene

For å sikre at kapitalinnskuddet ble benyttet i tråd med formålet med ordningen, skulle Finansfondet overvåke bankens utlån, retningslinjer for utlån, kostnadsutvikling mv. Finansfondet måtte også som investor vurdere den løpende risikoen ved investeringen, herunder den finansielle utviklingen til banken. Fondet hadde i utgangspunktet basert overvåkingen på offentlig tilgjengelig informasjon. Overvåkingen av utlån krevde informasjon om sammensetningen av utlånsporteføljen, herunder fordeling på utlånstype, sektor, næring og geografi. Dette var informasjon som Finansfondet innhentet gjennom tilgang til bankens regnskaper og deres rapportering til bankstatistikken som Statistisk sentralbyrå har ansvar for. Det var inngått avtale med hver enkelt bank og Finanstilsynet om at Finansfondet skulle få oversendt økonomiske data fra bankenes kvartalsvise rapportering til bankstatistikken.

Oppfølging av bankens utlånspolitikk, kredittstrategi, lønns-, utbytte- og gavepolitikk krevde særskilt rapportering til Finansfondet. Fondet la ved etablering av den særskilte rapporteringen, vekt på hensynet til både forsvarlig oppfølging av kapitalinnskuddene og hensynet til bankenes rapporteringsbyrde. Omfanget av rapporteringen var begrenset.

I tillegg til den regulære rapporteringen, fulgte Finansfondet opp bankene gjennom innkreving av renter, tok stilling til forespørsler fra bankene og fulgte opp eventuelle uregelmessigheter i forhold til avtalene.

4. Drift i perioden 2009–2014

4.1 Styret og administrasjon

Statens finansfond var et eget rettssubjekt og ble ledet av et styre som var oppnevnt av Kongen i statsråd for tre år av gangen. Styret besto av tre medlemmer og to varamedlemmer. Den 6. mars 2009 ble advokat Endre Skjørestad oppnevnt som styreleder, advokat Bjørg Ven nestleder og professor Thore Johnsen styremedlem. Fagdirektør Anna Rømo og førsteamanuensis Jøril Mæland ble oppnevnt som varamedlemmer. Den 9. mars samme år ble Birger Vikøren tilsatt av styret som administrerende direktør for ett år.

Da Endre Skjørestad ble oppnevnt som ny styreleder i Finanstilsynet fra 15. april 2010, ble Bjørg Ven oppnevnt til ny styreleder i Statens finansfond. Bjørn Arild Gram ble oppnevnt til ny nestleder. Oppnevningene ble gjort gjeldende fra 15. april 2010. Styret i fondet var utover dette det samme som tidligere.

Den 1. mai 2010 tok tidligere juridisk direktør i fondet, Eystein Kleven, over som ny administrerende direktør i fondet etter at Birger Vikøren valgte å gå tilbake til Norges Bank. Stillingen var fra 1. mai 2010 en 50 prosent stilling siden fondet da hadde gått inn i en forvaltningsfase. I tillegg hadde fondet en administrasjonssjef, Wenche Ødegaard, som fra 16. august 2010 gikk over fra en fulltids til en 60 prosent stilling i fondet, men fra 1. januar 2011 i 50 prosent stilling. Fra 2010 benyttet fondet på timebasis to rådgivere som jobbet fulltid i fondet i 2009, en jurist, Anders Hole, og en økonom, Sindre Weme, fra henholdsvis Finanstilsynet og Norges Bank.

4.2 Eksterne rådgivere

I 2010 hadde Statens finansfond tilgang på eksterne juridiske og finansielle rådgivere, henholdsvis Wikborg Rein og Pareto Securities. Avtalen med disse to foretakene var basert på betaling for brukte timer. I følge avtalen lå det bindinger på de personene som skulle stå til rådighet, for å gå klar av mulige interessekonflikter. Foretakene som i 2009 ga vesentlige bidrag i form av råd og deltakelse i møter i forbindelse med innskudd i banker, ble i 2010 i liten grad benyttet. Ut fra en vurdering av behovet, bestemte styret mot slutten av 2010 at nye anbudsrunder ikke skulle igangsettes når avtalene løp ut.

De behov som ble synliggjort i fondet i forvaltningsfasen, medførte at avtalene med KPMG om Compliance ble avviklet medio 2010 og Gjensidige Investeringsrådgivning AS om porteføljeberegning ultimo 2010. Fondets administrasjon med bistand av ovenfor nevnte rådgivere i Norges Bank og Finanstilsynet, ble ut fra rådende forhold ansett som tilstrekkelig for å løse løpende oppgaver.

Statens finansfond valgte følgelig i løpet av 2010 å avvikle flere avtaler med utenforstående leverandører av tjenester for å holde en så slank organisasjon som mulig uten at det skulle gå utover de oppgaver fondet måtte utføre. I samband med reduksjonen av avtaler med eksterne leverandører, innførte fondet enkelte rutiner for å sikre nødvendig dobbeltkontroll. Det medførte at bankene måtte regne ut skyldig rente og sende oppgavene inn til fondet før utregningene og kravene om innbetaling kom fra fondet.

4.3 Risikostyring og internkontroll

Statens finansfond skulle følge internkontrollforskriften med unntak av kravet om internrevisjon i henhold til forskriften § 9. Internkontrollens utforming og dimensjonering skulle tilpasses fondets virksomhetsområder, risikoprofil og aktivitetsomfang.

Fondet gjennomførte en helhetlig risikovurdering i hele perioden. For øvrig vises det til avsnittet om kontrolltiltak.

4.4 Revisjon

Statens finansfond hadde revisjonsplikt etter revisorloven. Finansdepartementet utnevnte fondets eksterne revisor. Departementet fastsatte også eksternrevisors godtgjørelse. Deloitte hadde revisjonen for 2009. Deretter oppnevnte departementet en ny revisor, Ernst & Young, som hadde revisjonen fra og med 2010 til og med avviklingen.

Riksrevisjonen hadde ansvaret for regnskapsrevisjonen av statlig kapitalforvaltning. Arbeidet til Riksrevisjonen bygde på revisjonen til eksternrevisor. Statens finansfond gjennomførte flere møter med Riksrevisjonen.

4.5 Resultatregnskap og balanse

Statens finansfond hadde i 2014 et rammebudsjett på 3 millioner kroner. De samlede driftskostnader i 2014 var på 1,6 millioner kroner. Dette ga et overskudd ved regnskapets avslutning 17. juni 2014, på 1,4 millioner kroner og opptjent egenkapital på 1,7 millioner kroner.

Statens finansfond ble etablert med en egenkapital på 50 milliarder kroner som ble plassert på en ikke-rentebærende konto i Norges Bank. Ved inngangen til 2014 var det kun Lillestrøm sparebank som hadde fondsobligasjonslån pålydende 60 millioner kroner fra Statens finansfond. Rentes rente for 2013, kr 58 071, ble innbetalt av Lillestrøm sparebank 27. februar 2014.

4.6 Andre forhold

Arbeidsmiljøet i Statens finansfond har vært godt. Det totale sykefraværet i 2014 var på 50 prosent da begge de ansatte hadde lengre sykemeldingsperioder. Hensynet til likestilling ble ivaretatt. Fondet har ikke påvirket det ytre miljøet.

4.7 Avvikling i 2014

I henhold til Lov om Statens finansfond § 9 kan Kongen beslutte «at Finansfondet skal avvikles eller omdannes. Kongen kan i slike tilfeller beslutte at hele eller deler av Finansfondets kapital skal tilbakeføres til statskassen.»

Statens finansfond ble besluttet avviklet ved Kgl. res. den 14. februar 2014. Det ble bestemt at forvaltning av gjenstående engasjement skulle overføres til Folketrygdfondet, og at Finansfondets kapital skulle tilbakeføres til statskassen. Det ble videre bestemt at Statens finansfond skulle opphøre som eget juridisk subjekt ved utgangen av 1. kvartal 2014.

I henhold til Lov om Statens finansfond § 10 kan departementet gi «forskrift med nærmere regler for Finansfondet og dets virksomhet, og utfyllende bestemmelser til gjennomføring av loven.» Derfor kunne det legges til grunn at departementet uten hinder av den Kgl. res. kunne gi nærmere regler om prosessen rundt avvikling av fondet.

Når det gjaldt den nærmere beslutning om prosessen med avvikling av Statens finansfond, tilrådte styret i Statens finansfond følgende:

«At avvikling av Statens finansfond skjer i henhold til analogi så langt det passer med avvikling av selskaper. Det er naturlig å anvende selskapslovgivningen framfor eksempelvis stiftelseslovgivningen fordi Finansdepartementet kan anses som eier av fondet, mens stiftelser er eierløse.

Beslutning om oppløsning, jf aksjeloven § 16-1 skal skje av generalforsamlingen, og må her anses å ha skjedd med Kgl. res. den 14. februar 2014.

Det som gjenstår er oppnevning av et avviklingsstyre, jf aksjeloven § 16-2 som trer i stedet for styret og daglig leder. Nåværende styre, eventuelt supplert med daglig leder og administrasjonssjef kan tre inn som avviklingsstyre. Videre må det gis et kreditorvarsel, jf aksjeloven § 16-4, og revisor må sette opp en avviklingsbalanse mv, jf aksjeloven § 16-5. Øvrige bestemmelser i selskapslovgivningen følges så langt de passer og finnes hensiktsmessige i dette særlige tilfellet.

For å kunne dekke forpliktelser som påløper i 2014, bør nødvendige avsetninger tas i budsjettet for 2014. Det må gis regnskap og årsberetning for 2014. Årsberetningen blir samtidig Finansfondets sluttberetning.»

Departementet sluttet seg til tilrådingen fra Statens finansfond i brev datert 17. mars 2014. Det innebar at avviklingsstyret ble besluttet sammensatt av Bjørg Ven (leder), Bjørn Arild Gram, Thore Johnsen, Eystein Kleven og Wenche Ødegaard. De to sistnevnte fortsatte i sine administrative stillinger fram til fondets endelige opphør 30. juni 2014.

5. Utviklingen av kapitalinnskuddene i perioden 2010–2013

5.1 Utviklingen av kapitalinnskuddene i 2010

I de første månedene i 2010 åpnet markedene for innlån til bankene seg gradvis, og prisingen av Statens finansfonds fondsobligasjoner ga bankene insitament til å søke erstatning i markedene. Det medførte at SpareBank 1 SMN innløste 22. mars og 22. april, og Sparebanken Vest 25. mai. Bankene finansierte i det vesentlige innløsningene i markedet. Disse to innskuddene utgjorde 2,21 milliarder kroner av fondets totale innskudd. I mai 2010 økte igjen uroen i markedene som følge av tvil om enkelte europeiske staters evne til å håndtere sin gjeld. Prisen for å utstede fondsobligasjoner i markedet økte igjen til nivåer over rentene på Statens finansfonds obligasjoner. Neste innløsning på 400 millioner kroner kom først 17. desember fra Sparebanken Sør, etter at markedene igjen roet seg noe og reduserte prisingen. Banken finansierte halvparten i markedene, det øvrige av egen opptjent kapital. Med den siste innløsningen hadde tre av de fire største bankene i fondets portefølje, målt etter forvaltningskapital, innløst. En annen omstendighet som kan ha virket inn når det gjaldt innløsningsevne, var at de større bankene gjerne hadde bedre kontakt mot investormiljøene og dermed noe lettere tilgang til finansiering. Det kan imidlertid være flere grunner til at ikke flere banker valgte å betale tilbake innskuddet i 2010. Det kan være at bankene avventet situasjonen i markedene, regelverksendringer, rentehevingen i fondsobligasjonen etter fire år eller bygde opp egenkapital gjennom tilbakeholdt overskudd.

Størrelsen på rentene på fondets innskudd ble satt slik at de dannet en bro fra fravær av marked for innlån til bankene til et normalt marked for innlån. Med ytterligere normalisering av markedene, ville antakelig flere banker innløst innskuddene.

Statens finansfond fikk betalt renter fullt ut for innskuddene i 2010. Statens finansfond la vekt

på at bankene overholdt vilkåret i den enkelte avtale med fondet om å likestille annen fondsobligasjon med Statens finansfonds fondsobligasjoner. Avvik kunne bare begrunnes med ulikheter i forpliktelser.

5.2 Utviklingen av kapitalinnskuddene i 2011

Markedene fortsatte normaliseringen fra 2010 i første halvår 2011 og det materialiserte seg i sju innløsninger i 2011. Rørosbanken innløste 29. januar, Sparebanken 1 Buskerud-Vestfold 13. april, Hjelmeland Sparebank 27. april, Sandnes Sparebank 7. juni, Hol Sparebank og Verdibanken ASA 1. august og Totens Sparebank 30. september. I all hovedsak ble innløsningene finansiert med kapital fra markedene. Allerede før sistnevnte bank innløste, hadde gjeldskrisen som rammet enkelte europeiske stater og banker ført til at kapitaltilgangen for bankene i Statens finansfonds portefølje enten var vanskelig tilgjengelig eller til priser som lå over rentene på fondets lån. De siste innløsningene baserte seg følgelig på kapital hentet i markedene før problemene med gjeldshåndtering i europeiske stater på nytt materialiserte seg i kursfall på børsene og et strammere innlånsmarked for bankene.

Statens finansfond foretok i august 2011 noen søk i markedet for å få en indikasjon på rentenivået på fondsobligasjoner sammenliknet med renten på fondsobligasjonene fra Statens finansfond. Undersøkelsen tilsa at for bankene som Statens finansfond var investert i, var obligasjoner i markedet som ligner fondsobligasjonene fra Statens finansfond dyrere i markedet enn i fondet.

Internasjonale rapporter viste at tier 1 papirer (kjernekapital av høyeste kvalitet) i EUR fra Danske Bank og SEB hadde en yield (avkastning) fra 7–9 prosent. Også denne analysen understøttet Statens finansfonds observasjon om at det nå trolig var dyrere å hente fondsobligasjonskapital i markedet enn å beholde obligasjonen fra fondet.

Hovedbildet av norske bankers finansieringssituasjon gjennom sommeren var at de største bankenes kortsiktige finansiering i fremmed valuta var blitt dyrere. Tilgangen var i perioder svært dårlig for løpetider ut over tre måneder, og dårlig for løpetider utover en måned. Det var også blitt betydelig vanskeligere og vesentlig dyrere å utstede seniorbankobligasjoner både i norske kroner og annen valuta. I noen perioder var det også vanskeligere og dyrere å utstede obligasjoner med fortrinnsrett.

Statens finansfond kartla i mai 2011 hvilke banker som hadde planer om å løse inn sitt engasjement med fondet. Undersøkelsen viste at sju banker planla innløsning i løpet av annet halvår 2011. To av disse bankene innløste 1. august med kapital hentet inn før den nye uroen inntraff i markedene. På bakgrunn av den nye turbulensen i markedene, tok Statens finansfond medio august på nytt kontakt med bankene som hadde varslet mulig innløsning annet halvår. Hovedinntrykket fra den siste kontakten var at bankene hadde satt sine planer om innløsning på vent til over årsskiftet. Imidlertid var det banker som vurderte kjernekapitaldekningen som såpass høy at den kunne tåle den reduksjonen en innløsning overfor fondet innebar. Også plassering av nye egenkapitalinstrumenter i lokalmiljøet ble vurdert som tilgjengelig, til tross for at andre kilder lukket seg. Ingen av bankene som vurderte disse alternativene realiserte dem i 2011.

Inntrykket Statens finansfond satt igjen med etter kontakten med enkelte banker som hentet kapital før uroen akselererte og markedene frøs, var at kapital i hovedsak ble hentet hos formuende privatpersoner med liten andel på hver investor. Lite av midlene ble hentet lokalt, men i hovedsak fra norske statsborgere. Det var følgelig få institusjonelle investorer, men noen banker. Det er ikke gitt at beskrivelsen er representativ for samtlige av de kapitalutvidelsene som skjedde første halvår, men Statens finansfond antok at denne framstillingen var representativ for de bankene fondet hadde igjen i porteføljen.

Utover høsten ble situasjonen i finansmarkedene forverret med hensyn til tilgang og priser. De

undersøkelsene Statens finansfond gjorde i markedene for kapital til banker utover høsten, ga ikke grunnlag for å anta at flere innløsninger ville komme utover året. Undersøkelsene baserte seg på samtaler med enkeltbanker, tilretteleggere og analyser av kapitalmarkedene nasjonalt og internasjonalt.

Det totale innløste beløp var i 2011 på 892 500 000 eksklusiv renter. Tilbake som utestående fordringer hadde fondet totalt pr 31. desember 2011 kroner 631 299 990. Bankenes atferd i 2010 og 2011 viste en vilje til å innløse så snart kapital var tilgjengelig til mer normale markedspriser. En adferd som bekreftet at renter på fondets fondsobligasjoner ivaretok sin funksjon som en bro fra ikke-fungerende kapitalmarkeder til mer normalt fungerende markeder.

Statens finansfond fikk betalt renter fullt ut for innskuddene i 2011. Statens finansfond la vekt på at bankene overholdt vilkåret i den enkelte avtale med fondet om å likestille annen fondsobligasjon med Statens finansfonds fondsobligasjoner. Avvik kunne bare begrunnes med ulikheter i forpliktelser.

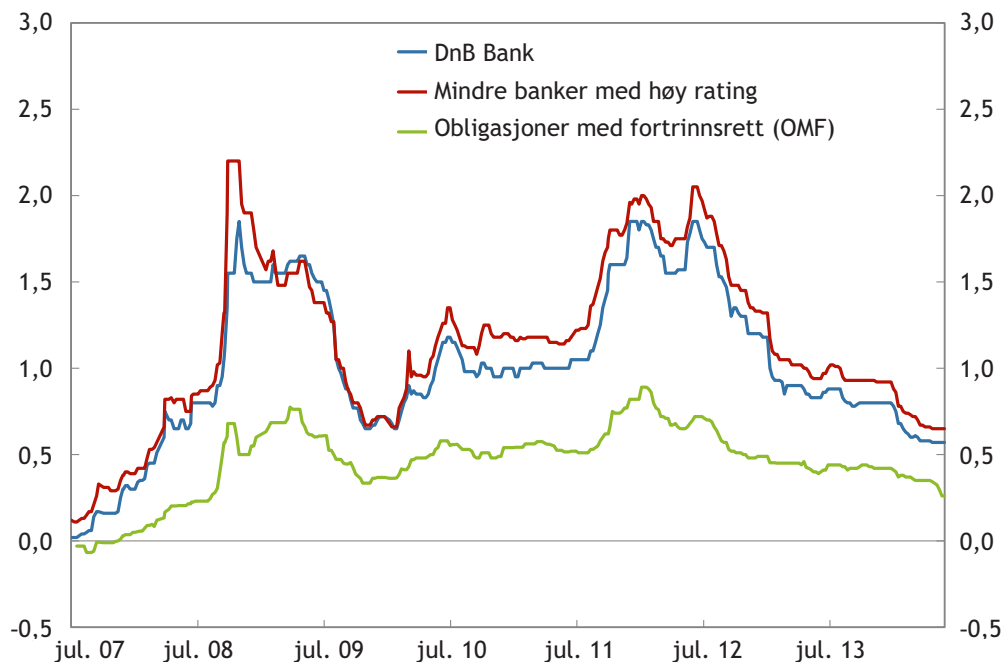
Utviklingen i forvaltningskapitalen til bankene med engasjement i Statens finansfond i 2011 var i sum svakt negativ, mens kjernekapitaldekningen ble noe forbedret. Nedgangen i forvaltningskapital skyldtes at enkelte banker tok betydelige tapsavskrivninger på store engasjementer, og at det var relativt svak etterspørsel etter lån utenfor de store byene.

5.3 Utviklingen av kapitalinnskuddene i 2012

I løpet av 2012 innløste tre banker innskuddene fra Statens finansfond, Grong sparebank innløste 14. mai hele utestående på 22 millioner kroner pluss renter, Aurskog sparebank 23. mai hele utestående på 60 millioner kroner pluss renter og Holla Lunde sparebank 11. juni hele utestående på 41 millioner kroner pluss renter. Grong sparebank og Aurskog sparebank finansierte innløsningene ved å emitte egenkapitalinstrumenter. Begge emisjonene var lokalt rettet med over 90 prosent tegning i lokalsamfunnet. Også garantikonsortiene var lokalt basert. Begge bankene hadde høy egenkapitalavkastning, som dels forklarer etterspørselen i emisjonene. Holla Lunde sparebank innløste i forbindelse med at banken slo seg sammen med en annen bank. Ingen banker innløste annet halvår 2012. Usikkerheten i de internasjonale kapitalmarkedene kan forklare fraværet av ytterligere innløsninger i 2012. Bankene i fondets portefølje har emittert obligasjoner, overført lån til Terra Boligkreditt for utstedelse av OMF og for øvrig hatt en utvikling i sine markedsfinansieringskostnader på linje med andre mindre norske banker, illustrert ved den røde linjen i figur 5.

Figur 5.
Indikative risiko-
påslag for 5-årige
norske bankobligas-
joner og OMF.
Differanse mot
tremåneders
NIBOR.
Prosentenheter.
Juli 2007 – mai 2014.

Kilde: DNB Markets

Utviklingen i forvaltningskapitalen til bankene med engasjement i Statens finansfond i 2012 var noe blandet, mens kjernekapitaldekningen til dels ble kraftig forbedret. Negativ utvikling i kjernekapitalen skyldtes betydelige tapsavskrivninger. Negativ forvaltningskapital skyldtes at det var relativt svak etterspørsel etter lån utenfor de store byene, spesielt gjelder dette næringslivslån.

Som nevnt innløste bare tre banker med innskudd fra Statens finansfond i 2012. Den reduserte spreadinngangen i finansmarkedene kom i hovedsak på annen type kapital enn den kapital Statens finansfond har i bankene. Det kan delvis forklare den lave innløsningsrenden i 2012. Fondsobligasjoner utstedes i relativt beskjeden grad i Norge. Utstedelsene fondet har observert i markedet i 2012 har, hensyntatt utstedernes antatte risiko, ikke avvirket vesentlig fra fondets betingelser.

5.4 Utviklingen av kapitalinnskuddene i 2013

I løpet av 2013 innløste 14 banker innskuddene fra Statens finansfond. En bank innløste både fondsobligasjon og preferansekapital, de andre bankene innløste fondsobligasjoner. De fleste bankene innløste før rentepåslaget økte med ett prosentpoeng, fire år etter utbetaling til banken fra finansfondet, to banker innløste et par dager etter renteøkningen. Innløsningene er i hovedsak foretatt ved å erstatte Statens finansfonds fondsobligasjon med fondsobligasjon fra markedet. Det har for mindre banker i hele 2013 vært et greit marked for opptak av fondsobligasjoner. Noen av investorene i de utstedte fondsobligasjonene fra bankene i Statens finansfond hadde lokal tilhørighet, men den altoverveiende andelen var profesjonelle investorer. To av bankene innløste Statens finansfond med tilbakeholdt overskudd og oppspart kapital-/likviditetsoverskudd, men opprettholdt en styrket egenkapital i forhold til hva banken hadde på tidspunkt for opptak av fondsobligasjonskapital fra Statens finansfond. Nes Prestegjeld sparebank og Seljord sparebank innløste i forbindelse med at bankene slo seg sammen med en annen bank. Økningen i rentepåslaget fra høsten 2013 har sammen med et godt kapitalmarked for fondsobligasjoner trolig bidratt til at alle bankene i fondet så nær som Lillestrøm sparebank har innløst i løpet av 2013. Bankene i fondets portefølje har emittert obligasjoner, overført lån til Terra Boligkreditt for utstedelse av OMF og for øvrig hatt en utvikling i sine markedsfinansierings-

kostnader på linje med andre mindre norske banker. Ved inngangen til 2014 var det kun Lillestrøm sparebank som hadde fondsobligasjonslån pålydende 60 millioner kroner fra Statens finansfond. Rentepåslaget på Lillestrøm sparebanks fondsobligasjon økte med en prosentenheter, til 7 prosent, fra 1. desember 2013.

Lillestrøm sparebank fikk ny administrerende banksjef 1. april 2013. Bankens nettorenteinntekter fra 2013 var noe lavere enn foregående år, og det er tatt vel 77 millioner kroner i tapsnedskrivninger på verdipapirporteføljen. Det meste i forbindelse med avvikling av eierskapet i Lillestrøm Delta AS. Resultatet ble et underskudd etter skatt på vel 23 millioner kroner. Bankens rene kjernekapitaldekning ble etter underskudd redusert til 14 prosent, og kjernekapitaldekningen til 18 prosent. Banken oppfyller myndighetskravene til kapitaldekning med god margin. Gjennomsnittlig forvaltningskapital i 2013 er redusert med omtrent 400 millioner kroner fra 2012 som følge av opprydding og konsolidering av bankens aktiviteter. Brutto utlånsvekst inkludert utlån via Terra Boligkreditt økte i 2013 med vel 16 prosent, etter betydelig nedgang i 2012. Lillestrøm sparebank omtaler i sin årsberetning at banken i 2013 har gjennomført en nedbemanning og restrukturering av virksomheten, og banken mener at med de grep som er tatt bør det være grunnlag for lønnsom drift videre fremover. Lillestrøm sparebank skriver videre i sin årsberetning: «Det gjennomføres årlig en gjennomgang av bankens kjernekapitaldekning og kapitaldekning gjennom en intern kapitalvurderingsprosess (ICAAP). Utover dette vurderer styret soliditeten løpende. Fondsobligasjonen fra Statens Finansfond på 60 millioner kroner fikk økning i rentepåslag på ett prosentpoeng i desember 2013. Banken vurderte tiltak for å erstatte denne kapitalen, men med bakgrunn i interne vurderinger i ICAAP prosessen høsten 2013 og med tanke på bankens negative resultat, er dette utsatt til 2014.» Lillestrøm Sparebank har nå søkt Finanstilsynet om innløsning av fondsobligasjon fra Statens finansfond.

5.5 Oppsummering

Bankene har i det vesentlige finansiert innløsningene med kapital fra markedene, for de bankene som har brukt noe av opptjent kapital, har det ikke hatt vesentlig innvirkning på soliditeten.

Tabell 3 viser en oversikt over kapitalinnløsninger pr. 31. desember 2013.

Tabell 3
Oversikt
over kapital-
innløsninger
pr. 31. desember
2013.

Kilde:
Statens finansfond

	Kapital- innskudd	Delinn- løsning 1	Beløp	Delinn- løsning 2	Beløp	Rest
Sparebank 1 SMN	1 250 000 000	220310	450 000 000	220410	800 000 000	0
Sparebanken Kvinesdal	31 500 000	100713	31 500 000			0
Sparebanken Vest	960 000 000	250510	960 000 000			0
Nes Prestegjelds Sparebank fonds obl	70 000 000	081113	70 000 000			0
Nes Prestegjelds Sparebank pref kap	26 799 990	280513	26 799 990			0
SpareBank 1 Buskerud-Vestfold	200 000 000	130411	200 000 000			0
Seljord Sparebank	20 000 000	301013	20 000 000			0
Klepp Sparebank	75 000 000	280613	75 000 000			0
Totens Sparebank	132 000 000	300911	132 000 000			0
Sandnes Sparebank	450 000 000	070611	450 000 000			0
Hol Sparebank	25 000 000	010811	25 000 000			0
Aurskog Sparebank	60 000 000	230512	60 000 000			0
Indre Sogn Sparebank	33 000 000	160513	33 000 000			0
Sparebanken Sør	400 000 000	171210	400 000 000			0
Hjelmeland Sparebank	30 500 000	270411	30 500 000			0
Lillestrøm Sparebank	60 000 000					60 000 000
Selbu Sparebank	28 000 000	080413	28 000 000			0
Rørosbanken	40 000 000	290111	40 000 000			0
Bamble og Lange- sund Sparebank	30 000 000	270613	30 000 000			0
Bud, Fræna og Hustad Sparebank	25 000 000	070613	25 000 000			0
Tinn Sparebank	25 000 000	270313	25 000 000			0
Grong Sparebank	22 000 000	140512	22 000 000			0
Vegårshei Sparebank	9 000 000	281113	9 000 000			0
Ørland Sparebank	24 000 000	140113	24 000 000			0
Gjerstad Sparebank	18 000 000	300513	18 000 000			0
Holla og Lunde Sparebank	41 000 000	110612	41 000 000			0
Soknedal Sparebank	13 000 000	291113	13 000 000			0
Verdibanken ASA	15 000 000	010811	15 000 000			0
Blaker Sparebank	20 000 000	191213	20 000 000			0
	4 133 799 990		3 273 799 990		800 000 000	60 000 000

6 Kontrolltiltak

6.1 Generelt

For å sikre at kapitalinnskuddene ble benyttet i tråd med formålet med ordningen, skulle Statens finansfond overvåke bankens utlån, retningslinjer for utlån, kostnadsutvikling mv. Fondet måtte også som investor vurdere den løpende risikoen ved investeringen, herunder den finansielle utviklingen til banken. Fondet hadde i utgangspunktet basert overvåkingen på offentlig tilgjengelig informasjon. Overvåking av utlån krevde informasjon om sammensetningen av utlånsporteføljen, herunder fordeling på utlånstype, sektor, næring og geografi. Dette var informasjon som fondet både hadde innhentet gjennom bankenes regnskaper og gjennom deres rapportering til bankstatistikken som Statistisk sentralbyrå har ansvar for. Det ble inngått avtale med hver enkelt bank og Finanstilsynet om at Statens finansfond ble gitt tilgang til økonomiske data fra bankenes kvartalsvise rapportering til bankstatistikken.

Oppfølging av bankene har krevd særskilt rapportering til Statens finansfond hvert halvår. Rapporteringen skulle gi et bilde av bankens utlånspolitikk, kredittstrategi, lønns-, utbytte- og gavepolitikk. Statens finansfond har i perioden håndtert saker som vedrører bankenes anvendelse av innskuddene i forhold til lovens formål. Ut fra de opplysningene fondet har mottatt fra bankene, er vilkårene med hensyn til lønn, bonus etc. overholdt. Fondet har kontrollert de mottatte opplysningene opp mot bankenes årsregnskaper. Overtredelser av vilkår kunne medføre reaksjoner i etterkant. Fondet har hatt ulike beføyelser til rådighet. Den mest effektive beføyelsen var rentepåslag.

Hovedformålet med Statens finansfonds undersøkelser var å følge bankenes utvikling med hensyn til soliditet og likviditet, evne til å hente inn kapital i markedene og evne til utlån. Dette var de helt grunnleggende hensyn bak opprettelsen av Statens finansfond. I tillegg til oppfyllelse av formålet med fondet, har undersøkelse av bankenes finansielle stilling gitt bilde av den risiko fondet har hatt som fordringshaver til renter på innskuddene.

6.2 Særskilte kontrolltiltak i 2010

Fondet utførte etter bankenes avlagte tredjekvartalstall, en undersøkelse om bankenes utlånsvekst og økonomiske stilling, herunder en vurdering av bankenes evne til å betale renter i henhold til avtale. Undersøkelsen viste store variasjoner mellom bankene med hensyn til tap og utlånsutvikling. Fondet ba enkeltbanker om skriftlig redegjørelse, og kalte i tillegg inn én bank for samtale. Bankens plikt til å likebehandle fondets fondsobligasjon med annen fondsobligasjon ble særlig presisert så vel skriftlig som muntlig.

Majoriteten av tapene i bankene kom på engasjementer som det allerede var knyttet tapsavsetninger til før banken utstedte obligasjoner til Statens finansfond. Fondet ble før kjøpet av fondsobligasjoner orientert om slike lån i møtene med bankene. Det er hentet inn beskrivelser av tapsforløpene, og vurderinger av utsiktene for de av bankene som har hatt størst tap. Redegjørelsene var tilstrekkelig til at Statens finansfond ikke så behov for å iverksette ytterligere tiltak i forhold til tapsutviklingen.

Utlånsutviklingen varierte til dels betydelig i forhold til anslagene bankene ga for utlånsveksten i 2010 i sine søknader til Statens finansfond. Bankenes utlånsvekst lå både over og under anslagene. De banker som lå betydelig under anslagene ble tilskrevet og bedt om en redegjørelse for utviklingen. Lavere utlånsvekst skyldtes i hovedsak lav etterspørsel, behov for å redusere antall store engasjement og overføringer av boliglån til kredittforetak. Utlånsveksten lå nærmere anslagene når det ble justert

for overføringer av boliglån til kredittforetak. Statens finansfond anså slik justering som rimelig og så ikke behov for ytterligere oppfølging av utlånsveksten.

KPMG undersøkte på oppdrag fra Statens finansfond en av de to innløsningene som skjedde første halvår 2010 opp mot det regelverk fondet var underlagt.

Statens finansfond undersøkte om en av sparebankene som ikke hadde tilstrekkelig overskudd i 2009, og dermed ikke var pliktig til å betale fondet renter for 2009, overholdt likebehandlingsprinsippet mellom fondets innskudd og annen fondsobligasjon nedfelt i innskudds-avtalen. Det ble fastslått at betingelsene var overholdt.

6.3 Særskilte kontrolltiltak i 2011

Etter gjennomgang i mai 2011 av bankenes årsregnskaper for 2010 valgte Statens finansfond å legge vekt på to forhold:

1. Det syntes å være noe ulik praksis med hensyn til i hvilken grad sammensetningen av bankenes verdipapirporteføljer reflekterte behovet for likvide reserver. Fondet tok da særlig i betraktning at tilstrekkelig likviditetsbuffer gjennom beholdninger av svært solide og likvide papirer fikk økt oppmerksomhet gjennom Baselkomiteens såkalte Basel III forslag. Der fokuseres det særlig på behovet for økte kapitalreserver og bedret likviditet. Bankene ble bedt om å gi redegjørelse for bankens planer for å tilpasse seg kommende likviditetskrav. Spesielt ble det bedt om en orientering om forvaltningsmandatet for bankens verdipapirportefølje, og en vurdering av om mandatet var i tråd med de kommende kravene til bankers likviditetsportefølje.
2. For de fleste bankene var det differanse mellom den i årsregnskapet oppgitte lønn til daglig leder og den lønn som er oppgitt i avtalen mellom banken og fondet. Av avtalene følger det bl.a. at fram til 31. desember 2010 skal «lønninger og øvrige ytelser til ledende ansatte ikke økes», jf. fondsobligasjonsavtalen pkt 13.1 i). Bestemmelsen gjenspeiler finansfondforskriften § 7 som forutsetter at det skal gjelde lønnsbegrensinger i banker som mottar kapitalinnskudd.

Statens finansfond ba i brev datert 27. mai 2011 bankene om en redegjørelse for disse forholdene. I tillegg anmodet fondet om bankenes merknader til avtalens punkt 11 om bruk av kapitalinnskuddet. Særskilt ble det bedt om å få opplyst om banken har foretatt anvendelse som utfordrer bestemmelsen. Denne problemstillingen var ikke foranlediget av årsregnskapene, men ble stilt for å få bankenes oppmerksomhet vendt mot sentrale forhold i avtalevilkårene.

Svarene fra bankene om likviditeten ga ingen grunn til ytterligere oppfølging. Når det gjaldt avvik mellom oppgitt lønn til daglig leder i årsregnskapet og avtalen med Statens finansfond, framkom det av svarene at i et flertall av sakene skyldes avvikene lønnsinnberetning for andre ytelser enn fastlønn. Statens finansfond merket seg at det i to tilfeller var mindre avvik mellom avtalene og utbetalt lederlønn i 2010. Sett hen til at det her var tale om svært beskjedne beløp, fant fondet ikke å ville forfølge sakene. Det ble i denne vurderingen også lagt vekt på at ledere i andre banker hadde vel så stor økning i naturalytelser, pensjoner etc. og at styrets beslutning ikke ville få presedensvirkning fordi avtalens og forskriftens restriksjoner opphørte 1. januar 2011.

Statens finansfond sendte brev til samtlige banker den 25. oktober 2011 hvor bankene blant annet ble bedt om å gi kvantitative opplysninger om egen likvid verdipapirportefølje og bankens lån og forfall i verdipapirmarkedene. Bakgrunnen for fondets forespørsel var tilstramningen i

de internasjonale kapitalmarkedene. Fondet ba også om at bankene opplyste om øvrige relevante forhold, herunder endringer av betydning som ikke var rapportert i tredjekvartalsregnskapene eller om det hadde inntruffet hendelser etter regnskapsavleggelsen.

Statens finansfond ba i undersøkelsen om å få opplyst hvorvidt en tilstrømning av markedene for innlån kunne medføre at banken vurderte å bygge ned balansen. Fondet analyserte bankenes svar i lys av deres 3. kvartalsregnskaper 2011. Et flertall av bankene beskrev konkurransen som hard, og flere uttrykte at det var redusert etterspørsel etter lån. Av samtlige 18 banker i fondets portefølje hadde 6 negativ utlånsvekst siste 12 måneder, ytterligere 8 lå mellom 0 og 7,2 prosent vekst, mens resten lå høyere. Bankene og kredittforetakene hadde samlet 7,2 prosent 12 måneders utlånsvekst pr. 30. september 2011. Bankene i porteføljen er i all hovedsak rettet mot personmarkedet, men det var i næringsmarkedet utlånsveksten var lavest. Flere banker ville hatt negativ utlånsvekst om ikke utlånene via Terra Boligkreditt var regnet inn. Bankene i porteføljen hadde lavere utlånsvekst enn snittet av norske banker og kredittforetak. Det skyldtes trolig en generelt hardere konkurransesituasjon for små banker som dominerte i finansfondets portefølje, tapsavskrivninger på engasjementer inngått før finanskrisen og lav utlånssetterspørsel i mange distrikter.

Bankenes kjernekapitaldekning ble svakt bedret i 2011, laveste dekning var 13 prosent og den høyeste var 20,9 prosent ved utgangen av 2011. Alle bankene i porteføljen var standardmetodebanker som generelt har mer konservative risikovekter enn banker som bruker interne modeller for å beregne kapitaldekningen. En foreløpig gjennomgang av bankenes årsregnskaper viste ikke store avvik fra trenden i 3. kvartalsregnskapene. Tre banker hadde underskudd i 2011. Statens finansfond var i dialog med de tre bankene. En av disse remitterte 55 millioner kroner i ny eierandelskapital. 2011 var generelt et svakere år enn 2010, og 8 av 18 banker hadde høyere tap i 2011 enn i 2010. I tillegg til relativt store tap på kundeutlån hadde det vært urolige forhold i verdipapirmarkedene, også utlånsveksten til kunder var relativt svak for flere banker i 2011. I fondets portefølje hadde likevel 16 av 18 banker positiv utlånsvekst når en regner med utlån via Terra Boligkreditt.

Opplysninger fra likviditetsundersøkelsen og informasjon fra styrenes beretninger pr. 3. kvartal tydet på at markedene for ekstern gjeldsfinansiering, siden sommeren 2011, var svært volatile og at prisene på finansiering hadde steget betydelig. Det norske markedet var i hele perioden åpent, mens utenlandske markeder i perioder var stengt. Bankene vurderte jevnt over at all finansiering var blitt noe dyrere og at langsiktig obligasjonsfinansiering både var vanskeligere tilgjengelig og betydelig dyrere. Vurderingene av tilgjengeligheten ble styrket av at flere av bankene hentet kapital i markedet. Prisene var høye, men ikke spesielt høye for bankene i fondets portefølje i forhold til priser gitt tilsvarende banker. Det var også en bank som hentet inn ansvarlig kapital denne høsten til en pris som 1. desember 2011 innebar en rente på ca 8 prosent. Til sammenligning var renten på fondsobligasjon til Statens finansfond på samme tid 7,35 prosent for den aktuelle banken.

Til tross for den vanskelige markedssituasjonen var inntrykket at bankene hadde likviditetsreserver til å møte finansieringsforfallene et godt stykke frem i tid. Flertallet av bankene hadde store deler av sine likviditetsreserver i aktiva som var pantsettbar i Norges Bank. Det gir sikkerhet for at aktiva kan belånes i en nødssituasjon selv om de skulle være vanskelige å selge i markedet. Noen få banker ga også uttrykk for at de ville redusere utlånene om finansieringen stoppet fullstendig opp. Til sist bør det nevnes at bankene i porteføljen i betydelig grad er innskuddsfinansiert. Det demper behovet for markedsfinansiering.

Statens finansfond besluttet likevel å følge opp enkelte banker særskilt. Dels på grunn av finansiering av verdipapirforfall våren 2012, store og utsatte engasjementer, tapssituasjonen og negative resultater som følge av nedskrivning av aktiva.

Statens finansfond hadde særlig oppmerksomhet rettet mot at fondets fondsobligasjon likestilles med andre fondsobligasjoner. I den forbindelse sendte fondet brev til banker som syntes å gå mot underskudd hvor fondet gjorde oppmerksom på avtalenes punkt 2.5 hvor det framgår at dersom bankene betjener annen fondsobligasjonskapital, skal også fondets fondsobligasjon betjenes.

Som følge av fondets håndhevelse av avtalens vilkår om likebehandling, fikk fondet i 2011 etterbetalt renter fra en bank med underskudd i 2009.

Utviklingen i innlånsmarkedene generelt og særskilt for bankene fondet hadde innskudd i, ble analysert i forbindelse med bankenes avleggelse av kvartalstall. Den enkelte banks situasjon ble følgelig gjennomgått og sett i lys av så vel egne spesifikke hovedtall og utviklingstrekk, som i lys av de mer allmenne trekk ved kapitalmarkedene. Undersøkelsene ga dermed et tidsbilde for ulike avsnitt i løpet av året. Fondets undersøkelser av bankenes kvartalsregnskaper avklarte den mer konkrete situasjon for bankene som fondet hadde innskudd i. Fondets hovedundersøkelser falt dermed i tre faser, henholdsvis til første, annet og tredje kvartalsregnskap. Undersøkelsene er brutt ned på hver enkelt bank, samtidig som det er sett hen til mer allmenne markedsbevegelser, nasjonalt og internasjonalt.

6.4 Særskilte kontrolltiltak i 2012

Den usikre internasjonale situasjonen i finansmarkedene gjennom 2012 betinget at fondet på samme måte som i 2011, måtte ha særlig fokus på bankenes økonomiske stilling. Betydningen av usikkerheten i de internasjonale finansmarkedene for de norske bankenes evne til å hente inn ny kapital og prisen på slik kapital var hovedanliggende for Statens finansfond i 2012. Store norske banker er både långivere til og låntakere fra de mindre bankene i interbankmarkedet. En kraftig tilstramning av den utenlandske kredittilgangen ville derfor også trolig få følger for interbanklånemarkedet til mindre banker selv om de ikke ville bli direkte berørt da de i sin helhet finansierer seg innenlands. En slik situasjon oppsto ikke i 2012. Således var det i hovedsak mer spesifikke trekk ved den enkelte bank som foranlediget oppfølging fra Statens finansfond.

Statens finansfond gjennomførte særlige kontrolltiltak utover kontroll av den regulære rapporteringen fra bankene. Herunder undersøkte fondet om bankene overholdt plikten til å opplyse om kapitaltransaksjoner som kan ha virkning for fondets innskudd, og om slike transaksjoner har hatt slik virkning. Punkt 12.6 i låneavtalen lyder:

«Planlagte Ansvarlig Kapital-Transaksjoner, herunder opptak av Annen Fondsobligasjonskapital, hos Banken skal rapporteres til Finansfondet i god tid før de behandles i Bankens styrende organer. Finansfondet kan sette vilkår for transaksjonen.»

I følge avtalens definisjoner skal Ansvarlig Kapital-Transaksjon bety fondsobligasjon eller annen fondsobligasjonskapital eller tilvarende kapital.

Bankenes opptak av annen kapital som falt inn under bestemmelsen, hadde ut fra fondets undersøkelser basert på foreliggende opplysninger, ikke hatt negativ virkning på fondets innskudd. Dersom banken tar opp kapital med samme eller svakere prioritet enn bankens innskudd, så styrkes fondets investering fordi det da er mer kapital som tar tap før eller samtidig med fondet.

Statens finansfond samtykket i februar 2012 til at en bank med innskudd fra Statens finansfond overførte et konsernbidrag til et datterselskap. Samtykke var nødvendig i henhold til avtalen mellom banken og fondet, jf 11.2 (iii), fordi konsernbidraget ble sett som betydelig i forhold til fondets innskudd særlig sett hen til bankens økonomiske stilling. Samtykket ble gitt på det vilkår at konsernbidraget i tillegg til alle aktiva i datterselskapet etter oppgjør av eksisterende forpliktelser ble tilbakeført banken ved avvikling av datterselskapet. Bakgrunnen for saken var underskudd i datterselskapet. Vilklårene ble satt primært for å sikre at konsernbidraget kom tilbake til banken etter bruk i datterselskapet, fordi banken syntes å gå mot underskudd for 2011. Statens finansfond fulgte opp at vilklårene ble overholdt fram til tilbakeføring til banken skjedde juli 2012.

Statens finansfond mottok i september 2012 søknad fra en sparebank som fondet hadde innskudd i, om samtykke til fusjon med annen sparebank. Et slikt samtykke krevdes i henhold til avtalen 11.2 (ii), hvoretter banken i innskuddsperioden ikke uten forutgående samtykke fra fondet kunne vedta eller gjennomføre fusjon med annen bank. Bakgrunnen for kravet om samtykke var at fondet skal ha kontroll på bruken av innskuddet, endring av risiko, og sikkerhet for at avtalens vilkår oppfylles også av den fusjonerte bank. Det var således særlige hensyn fondet måtte ivareta i en slik prosess. Disse hensyn følger av fondets opprettelse og rettslige grunnlag, i tillegg til avtalen mellom fondet og den enkelte bank. En fusjon må godkjennes av Finansdepartementet. De hensyn departementet legger vekt på skal i alminnelighet ivareta bredere samfunnsmessige interesser og behov for strukturendringer. I praksis ville derfor fondet normalt ikke nekte samtykke til en fusjon som departementet godkjenner. Fondet ville imidlertid kunne sette vilkår til samtykke som sikret at spesifikke hensyn til fondet ble ivaretatt. I denne saken mente Statens finansfond, at innskuddet bare marginalt ble sikrere med fusjonen. Statens finansfond ba banken om å bekrefte at foreliggende avtale mellom fondet og banken ble videreført etter fusjon med mindre innskuddet ble innløst før den tid. I tilfellet innskuddet ikke ble innløst før fusjonen, ba fondet banken om å opplyse om hvilken økonomisk posisjon fondets fordring ville få i den nye banken. Etter bankens svar, ga Statens finansfond samtykke på det vilkår om at avtalen mellom fondet og banken ble videreført med mindre innskuddet ble innløst før fusjonen, at fusjonspartneren ble gjort kjent med avtalen og dens rettslige grunnlag og at banken garanterte at fondets økonomiske posisjon i den fusjonerte bank ikke ble forverret i forhold til tidligere posisjon. Det har vært praksis i Statens finansfond å vurdere de to bankenes økonomiske posisjon, herunder gjeldsgrad og egenkapital hver for seg og samlet for å få et grunnlag for å vurdere risikoen mot en ny motpart.

De undersøkelser Statens finansfond gjennomførte i 2012 ga ikke grunnlag for å anta at det forelå forhold som truet fondets innskudd eller som på noen måte gjorde at fondet ville bli tilgode sett som forutsatt i lov, forskrift og avtaler.

6.5 Særskilte kontrolltiltak i 2013

Statens finansfond brukte hoveddelen av ressursene i 2013 på å håndtere innløsninger. Som forventet økte antall innløsninger betydelig i 2013. Kontrolltiltak utover denne kjernevirksomheten, og kontroll av løpende rapporteringer, ble ikke ansett som nødvendig. De gjenværende bankenes størrelse og relativt lave innskudd medførte en tilsvarende lavere kompleksitet, for eksempel når det gjaldt konsernstrukturer og konserninterne transaksjoner, som kunne utfordre regelverk og avtaler.

Rapporteringen fra bankene som har hatt fondsobligasjoner fra Statens finansfond i 2013 var i samsvar med avtalen. Det ble betalt utbytte, gitt gaver og lønnsøkninger i meget beskjeden grad. Alle opplyste tildelinger lå innenfor avtalen. Det var kun en bank som ikke varslet innløsning i løpet

av 2013. Et fåtall av bankene strammet til kredittpraksisen for husholdninger og foretak noe. De viktigste grunnene til tilstramningen var økt mislighold og behov for å styrke kapitaldekningen. Det store flertall av bankene med fondsobligasjoner fra Statens finansfond hadde i 2013 ikke foretatt endringer i kredittpraksisen for verken husholdninger eller foretak.

Statens finansfond har aktivt søkt å redusere risikoen i fondet gjennom risikoreducerende tiltak. Styret anså tiltakene som adekvate. Etter innløsningene og overføring av engasjementet med Lillestrøm sparebank til Folketrygdfondet, er det ingen gjenværende risiko i fondet.

7. Oppsummering av erfaringene med Statens finansfond

Statens finansfond:

- styrket finansiell stabilitet gjennom:
  - Økt kjernekapitaldekning i bankene
  - Gjorde det lettere og billigere å hente kjernekapital i markedene for banker som ikke benyttet Statens finansfond, da fondet etablerte en trygghet for at det var mulig å tegne slik kapital.
  - Styrket kjernekapital kan ha gjort annen innskudds- og lånefinansiering billigere.
  - Bedret utlånsevnen til foretak og husholdninger
- Statens finansfonds kapital var trolig «riktig priset» i forhold til markedet:
  - da enkelte banker valgte å søke og andre ikke. Det var også søkerbanker som etter for handlinger valgte å ikke ta imot tilbudet om finansiering.
  - at det allerede ved etableringen av fondet ble etablert insentiver for bankene til å innløse kapitalen fra fondet samtidig som betingelsene for å søke om kapital var «levelige» for bankene, har vist seg effektive. Insentivene viste seg å fungere i praksis da det var stor interesse for å innløse kapital når markedsprisen for kjernekapital i markedet nærmet seg prisen på kapitalen fra Statens finansfond. Markedet har i første rekke nærmet seg prisen fra Statens finansfond ved at kredittpremien i markedet har falt. Fallet i kreditt-premier har trolig funnet sted som følge av betydelig likviditetstiltak over store deler av verden. Mot slutten av 2013 økte også prisen på Statens finansfonds kjernekapital gjennom avtalefestet økning av kredittpremien.

8. Seminar 26. mai 2014

Statens finansfond avholdt seminar 26. mai 2014 i forbindelse med avvikling av fondet. Programmet var som følger:

Åpning ved Eystein Kleven, Statens finansfond

Erfaringer med Statens finansfond

Finanskrisen

Kristin Halvorsen, Finansminister under finanskrisen

Etablering og drift av fondet

Birger Vikøren, Norges Bank

Erfaring med tiltakene

Aksel Mjøs, Norges Handelshøyskole

Kjell Fordal, SpareBank 1 SMN

Nytt krisehåndteringsregelverk fra EU

Framtidig krisehåndtering

Morten Baltzersen, Finanstilsynet

EBA's rolle i utviklingen av det regulatoriske rammeverket

Andrea Enria, European Banking Authority

Erfaringer fra håndtering av finanskrisen i Danmark

Jens Lundager, Danmarks Nationalbank

Bankenes tilpasninger og forberedelser

Trygve Young, DNB Bank

Avslutning ved Bjørg Ven, Statens finansfond

Lysark fra presentasjonene følger som uttrykt vedlegg.

Oslo 17. juni 2014

Styret i Statens finansfond under avvikling

Bjørg Ven

Leder

Bjørn Arild Gram

Nestleder

Thore Johnsen

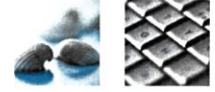
Styremedlem

Eystein Kleven

Styremedlem

Wenche Ødegaard

Styremedlem

AVVIKLINGSREGNSKAP 2014

Statens finansfond under avvikling

Innhold:

Resultatregnskap

Balanse

Noter

Kontantstrøm

Utarbeidet av Visma Services Norge AS

Resultatregnskap

Statens finansfond under avvikling

Driftsinntekter og driftskostnader	Note	01.01.14 - 17.06.14	01.01.13 - 31.12.13
Driftstilskudd fra staten		3 000 000	3 000 000
Sum driftsinntekter		3 000 000	3 000 000
Lønnskostnader	3	986 766	1 787 080
Annen driftskostnad	4	628 571	931 474
Sum driftskostnader		1 615 337	2 718 553
Driftsresultat		1 384 663	281 447
Finansinntekter og finanskostnader			
Renter bankinnskudd		256	1 232
Annen finansinntekt	2	119 890	23 863 794
Annen finanskostnad	2	58 017	23 863 794
Resultat av finansposter		62 129	1 232
Årsresultat		1 446 792	282 679
Ordinært resultat		1 446 792	282 679
Årsresultat		1 446 792	282 679
Overføringer			
Avsatt til annen egenkapital	7	1 446 792	282 679
Sum overføringer		1 446 792	282 679

Balanse

Statens finansfond under avvikling

Eiendeler	Note	17.06.14	2013
Anleggsmidler			
Finansielle anleggsmidler			
Andre forskuddsbetalte driftskostnader		0	17 237
Kapitalinnskudd i banker	6	0	60 000 000
Konto Norges Bank	9	0	49 940 000 000
Sum finansielle anleggsmidler		0	50 000 017 237
Sum anleggsmidler		0	50 000 017 237
Omløpsmidler			
Andre kortsiktige fordringer	4, 6	30 807	4 470 552
Sum fordringer		30 807	4 470 552
Bankinnskudd, kontanter o.l.	9	1 986 471	701 387
Sum omløpsmidler		2 017 278	5 171 938
Sum eiendeler		2 017 278	50 005 189 175

Balanse

Statens finansfond under avvikling

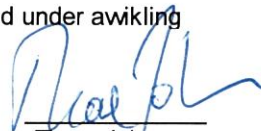
Egenkapital og gjeld	Note	17.06.14	2013
Innskutt egenkapital			
Kapitalinnskudd fra staten	7	0	50 000 000 000
Sum innskutt egenkapital		0	50 000 000 000
Opptjent egenkapital			
Annen egenkapital	7	1 720 159	273 366
Sum opptjent egenkapital		1 720 159	273 366
Sum egenkapital	7	1 720 159	50 000 273 366
Gjeld			
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		0	79 604
Skyldig offentlige avgifter		0	303 416
Annen kortsiktig gjeld	4	297 119	4 532 789
Sum kortsiktig gjeld		297 119	4 915 809
Sum gjeld		297 119	4 915 809
Sum egenkapital og gjeld		2 017 278	50 005 189 175

Oslo 17-06-2014

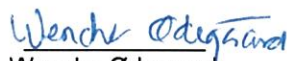
Styret i Statens finansfond under avvikling

Bjørn Ven
Leder

Bjørn Arild Gram
Nestleder

Thore Johnsen
Styremedlem

Eystein Kleven
Adm. direktør

Wenche Ødegaard
Styremedlem

Statens finansfond under avvikling

NOTER TIL REGNSKAP 2014

Note 1 - Prinsipper for avviklingsregnskap

Statens finansfond er et særlovsselskap. Finansdepartementet kan i forskrift utfylle eller fravike bestemmelser i regnskapsloven. Det foreligger ikke en slik forskrift pr i dag.

Årsregnskapet er satt opp i samsvar med regnskapsloven av 1998 og god regnskapsskikk i Norge. Det er utarbeidet etter norske regnskapsstandarder.

Hovedregel for vurdering og klassifisering av eiendeler og gjeld

Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som anleggsmidler. Andre eiendeler er klassifisert som omløpsmidler. Fordringer som skal tilbakebetales innen et år er uansett klassifisert som omløpsmidler. Ved klassifisering av kortsiktig og langsiktig gjeld er analoge kriterier lagt til grunn.

Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost, men nedskrives til virkelig verdi når verdifallet forventes ikke å være forbigående. Anleggsmidler med begrenset økonomisk levetid avskrives planmessig. Langsiktig gjeld balanseføres til nominelt mottatt beløp på etableringstidspunktet.

Omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt mottatt beløp på etableringstidspunktet.

Finansielle eiendeler

Omfang av finansielle eiendeler

Finansielle eiendeler består av fondsobligasjoner og preferansekapitalinstrumenter.

Tidspunkt og klassifisering

Fondsobligasjoner og preferansekapitalinstrumenter blir innregnet i balansen når Statens finansfond er blitt part i avtalen.

Fraregning skjer når forpliktelser i avtalen er oppfylt eller opphørt.

Måling og klassifisering

Første gangs regnskapsføring:

Fondsobligasjoner og preferansekapitalinstrumenter innregnes til anskaffelseskost.

Transaksjonskostnader knyttet til kapitalinnskuddene kostnadsføres det året de påløper.

Etterfølgende måling:

Investeringene nedskrives til gjenvinnbart beløp ved verdifall som ikke forventes å være forbigående.

Nedskrivninger beregnes som forskjell mellom balanseført verdi og nåverdi av estimerte fremtidige kontantstrømmer neddiskontert med lånets effektive rente.

Endring i balanseført verdi resultatføres.

Klassifisering

Investeringene er klassifisert som finansielle anleggsmidler.

Inntekter

Generelt

Inntekt regnskapsføres når den er opptjent, altså når både risiko og kontroll i hovedsak er overført til mottaker. Inntektene regnskapsføres med verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet.

Driftstilskudd

Statens finansfond fikk et tilskudd på kr 3 mill. til å dekke driftsutgifter i 2014.

Tilskudd fra staten presenteres under resultatlinjen Driftstilskudd fra staten.

Renteinntekter på fondsobligasjoner og utbytterente på preferansekapitalinstrument

Renteinntekter og utbytterente (heretter kalt rente) presenteres under linjen andre fordringer. Finansfondet har krav på en ikke-kumulativ rente på fondsobligasjon og preferansekapitalinstrument. Renten er satt med utgangspunktet i 6 måneders effektiv rente på statskasseveksler med tillegg av en individuelt bestemt margin. Finansfondet har bare rett på renter dersom bankens overskudd dekker rentebetalingen til fondet og kapitaldekningen etter betaling av renter er 0,2 prosentpoeng over enhver tids gjeldende minstekrav. Det gjøres derfor en løpende vurdering av sannsynligheten for at rentene kommer til å bli betalt.

Statens finansfond under avvikling

NOTER TIL REGNSKAP 2014

Bankinnskudd

Konto i Norges Bank er presentert som finansielt anleggsmiddel. Andre bankinnskudd inkluderer bankinnskudd med forfallsdato som er kortere enn tre måneder fra anskaffelse.

Pensjoner

De ansatte i Statens finansfond er i permisjon fra sine arbeidsgivere. Statens finansfond svarer for pensjonspremien i permisjonstiden. Pensjonspremie kostnadsføres under linjen lønnskostnad.

Kostnader

Generelt

Kostnader regnskapsføres som hovedregel i samme periode som tilhørende inntekt.

I de tilfeller det ikke er en klar sammenheng mellom utgifter og inntekter fastsettes fordelingen etter skjønnsmessige kriterier. Øvrige unntak fra sammenstillingsprinsippet er angitt der det er aktuelt.

Rentekostnader til staten

Tilsvarende som opptjent utbytte og renteinntekt fra henholdsvis preferansekapitalinvesteringer og fondsobligasjoner.

Statens finansfond under avvikling

NOTER TIL REGNSKAP 2014

Note 2 - Finansinntekter og finanskostnader

Finansinntekter:	17.06.2014	31.12.2013
Renteinntekter fondsobligasjoner	58 017	22 818 656
Utbytterente preferansekapital	0	1 045 138
Annen finansinntekt (tilbakeført tidligere tap)	61 873	0
Avsatte renteinntekter til staten	119 890	1 045 138
Finanskostnader:		
Rentekostnader til staten	58 017	23 863 794

Note 3 - Lønnskostnader, antall ansatte, godtgjørelser, lån til ansatte m.m.

	17.06.2014	31.12.2013
Lønninger	796 783	1 443 102
Arbeidsgiveravgift	121 110	227 940
Pensjonskostnader	63 815	107 022
Andre ytelser	5 058	9 016
	986 766	1 787 080
Gjennomsnittlig antall årsverk	1	1
Ytelse til ledende personer	Daglig leder	Daglig leder
Lønn inkl. feriepenger for 2014	636 242	693 267
Pensjonsutgifter	10 032	13 865
Annen godtgjørelse	8 380	12 985
Sum godtgjørelse	654 654	720 117
Revisor	17.06.2014	31.12.2013
Lovpålagt revisjon	87 400	84 800
Andre attestasjons tjenester i forbindelse med årsavslutning	6 900	8 099
Avsatt revisjonshonorar til avviklingen 2014	42 000	
Beløpene er ekskl. mva		

Note 4 - Driftskostnader-Påløpte driftskostnader-inntekter under avviklingen

Spesifikasjon av andre driftskostnader	17.06.2014	31.12.2013
Honorar andre	0	37 600
Sum honorarer	0	37 600
Andre driftskostnader	628 571	931 474
Sum andre driftskostnader	628 571	931 474
Avviklingskostnader:		
Avsetning driftskostnader etter avviklingen	297 119	0
Avsetning fordring etter avviklingen	30 807	0

Statens finansfond under avvikling

NOTER TIL REGNSKAP 2014

Note 5 - Anleggsmidler

	Driftsmidler 17.06.2014	Driftsmidler 2013
Anskaffelseskost pr. 01.01.2014	0	263 976
Tilgang/avgang i året	0	0
Anskaffelseskost pr. 17.06.2014	0	263 976
Akkumulerte avskrivninger pr. 17.06.2014	0	263 976
Bokført verdi pr. 17.06.2014	0	0
Årets ordinære avskrivninger	0	0
Økonomisk levetid		3 år
Avskrivning plan		Lineært over 3 år

Note 6 - Investeringer

	17.06.2014	31.12.2013
Anleggsmidler		
Fondsobligasjoner	0	60 000 000
Sum kapitalinnskudd i banker	0	91 122 013
Opptjente renteinntekter fondsobligasjoner	0	3 425 414
Opptjente utbytterente preferansekapitalinstrument	0	1 045 138
Sum opptjente renteinntekter	0	4 470 552

Note 7 - Egenkapital

	Kapitalinnskudd fra staten	Annen opptjent egenkapital	Sum
Egenkapital pr. 01.01.2014	50 000 000 000	273 366	50 000 273 366
Årets resultat 0101-1706		1 446 792	1 446 792
Tilbakeført kapital til Finansdepartementet	- 50 000 000 000	0	- 50 000 000 000
Egenkapital pr. 17.06.2014	0	1 720 158	1 720 158

Note 8 - Pantstillelser og garantier m.v

Statens finansfond har ingen pantstillelser eller garantier.

Note 9 - Bankinnskudd

Bankinnskudd, kontanter o.l. omfatter skattetrekksmidler med kr. 169,- som er renteinntekter. Konto i Norges Bank er rentefri.

Statens finansfond under avvikling

NOTER TIL REGNSKAP 2014

Kontantstrømoppstilling

Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter:	17.06.2014	2013
Årsresultat	1 446 792	282 679
Endring i leverandørgjeld	79 604	2 725
Endring i andre tidsavgrensningsposter	458 061	-99 904
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	1 984 457	185 500
Kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter:		
Innbetalinger fra investeringer i finansielle anleggsmidler	1 986 471	448 299 990
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	1 986 471	448 299 990
Kontantstrømmer fra finansieringsaktiviteter		
Innbetaling av egenkapital	0	0
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	0	0
Netto endring i kontanter og kontantekvivalenter	1 986 471	448 485 489
Netto endring i bankinnskudd og konto i Norges Bank	1 986 471	448 485 489
Beholding av bankinnskudd og konto i Norges Bank 01.01	49 940 000 000	49 492 215 897
Overført til Norges Bank	-49 940 000 000	0
Beholding av bankinnskudd og konto i Norges Bank 17.06.14 og 31.12.13	1 986 471	49 492 215 897

Til Finansdepartementet

Revisors beretning til avviklingsoppgjør

Vi har revidert avviklingsoppgjøret pr. 17. juni 2014 for Statens finansfond, som viser disponeringen av fondets midler på avviklingstidspunktet. Avviklingsoppgjøret er avgitt av fondets avviklingsstyre.

Avviklingsstyrets ansvar for avviklingsoppgjøret

Avviklingsstyret er ansvarlig for utarbeidelsen av avviklingsoppgjøret, og for slik intern kontroll som ledelsen finner nødvendig for å muliggjøre utarbeidelsen av et avviklingsoppgjør som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Revisors oppgaver og plikter

Vår oppgave er å gi uttrykk for en mening om avviklingsoppgjøret på bakgrunn av vår revisjon. Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder International Standards on Auditing. Disse standardene krever at vi etterlever etiske krav og planlegger og gjennomfører revisjonen for å oppnå betryggende sikkerhet for at avviklingsoppgjøret ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

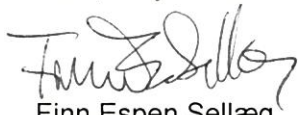
En revisjon innebærer utførelse av handlinger for å innhente revisjonsbevis for beløpene og opplysningene i avviklingsoppgjøret. De valgte handlingene avhenger av revisors skjønn, herunder vurderingen av risikoene for at avviklingsoppgjøret inneholder vesentlig feilinformasjon, enten det skyldes misligheter eller feil. Ved en slik risikovurdering tar revisor hensyn til den interne kontrollen som er relevant for avviklingsstyrets utarbeidelse av et avviklingsoppgjør i samsvar med aksjelovens krav. Formålet er å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige ut fra omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av fondets interne kontroll. En revisjon omfatter også en vurdering av om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige, samt en vurdering av den samlede presentasjonen av avviklingsoppgjøret.

Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Konklusjon

Etter vår mening er avviklingsoppgjøret for Statens finansfond i det alt vesentlige utarbeidet og fastsatt i samsvar med instruks fra Finansdepartementet.

Oslo, 17. juni 2014

Finn Espen Sellæg
statsautorisert revisor

FINANSKRISEN OG ERFARINGER MED STATENS FINANSFOND

**BIRGER VIKØREN
26. MAI 2014**

Disposisjon:

- Bakgrunn for finanskrisen
- Hvordan ble norske banker påvirket?
- Tiltak fra norske myndigheter
- Nærmere om Finansfondet

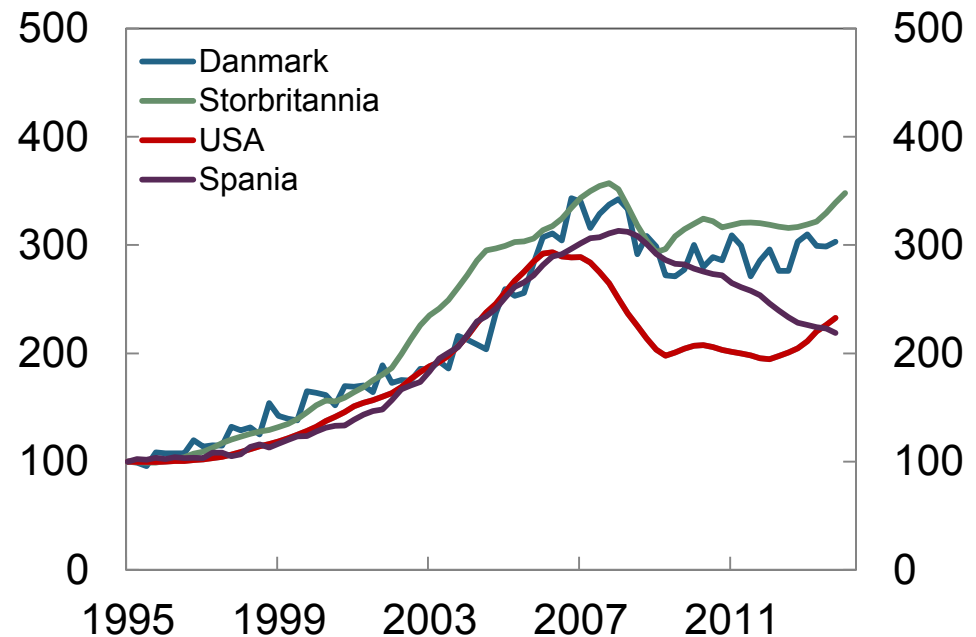
Hvordan oppstod finanskrisen?

1. Kraftig vekst i gjeld og formuespriser

- Lave renter
- Lave risikopremier (search for yield)
- Rask vekst i gjeld og boligpriser

Boligpriser i utvalgte land

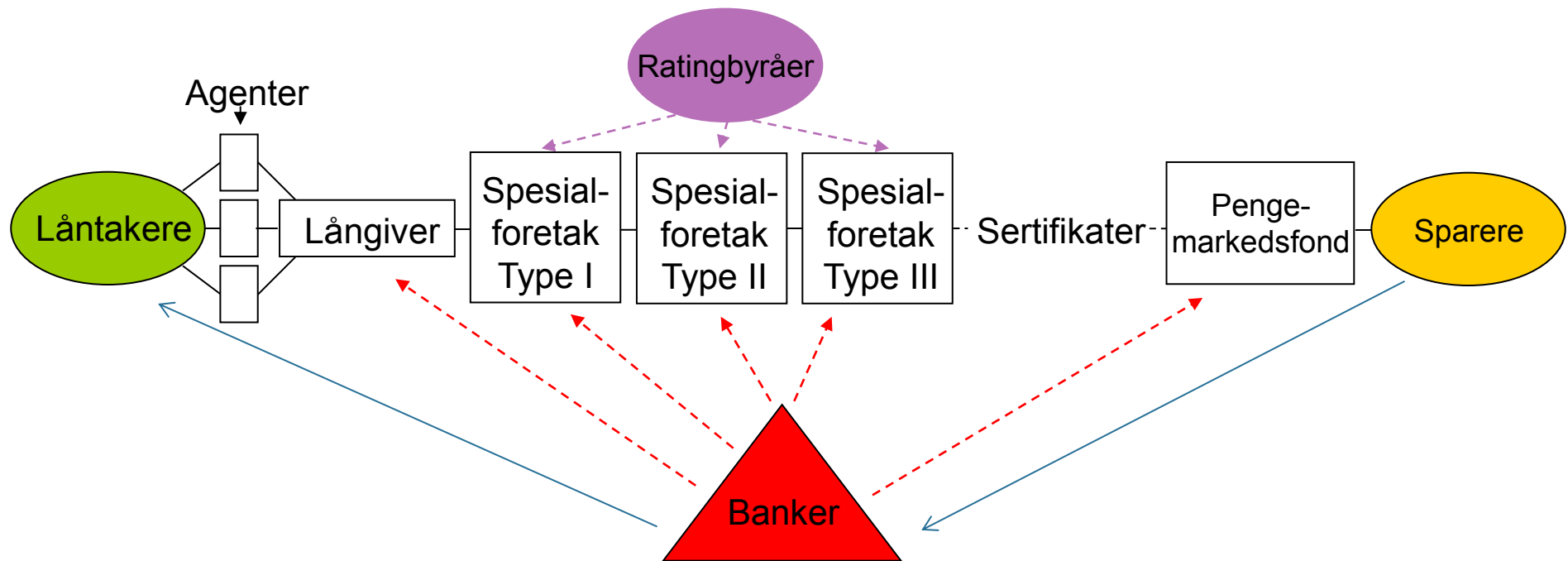
Indeks. 1. kv. 1995 = 100. 1. kv. 1995 – 1. kv. 2014

Kilde: Thomson Reuters

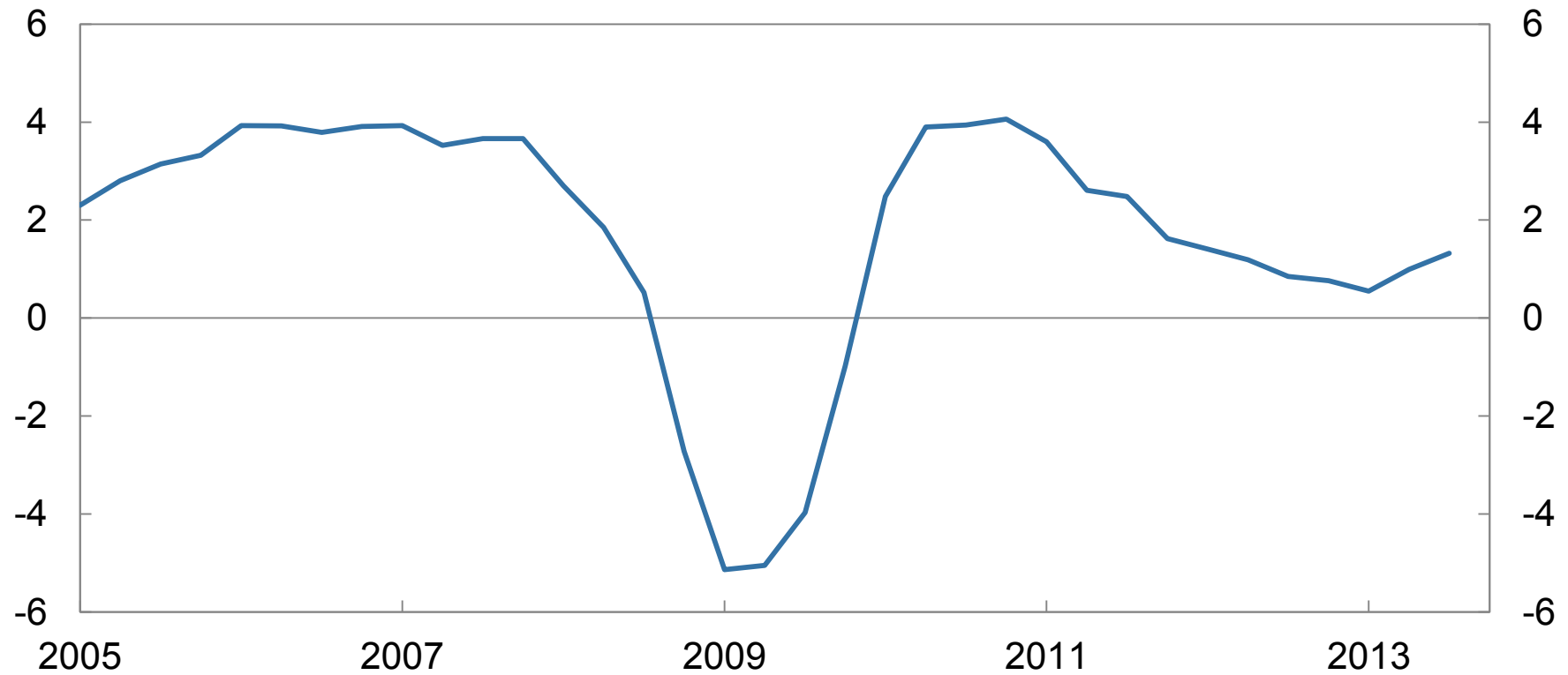
Hvordan oppstod finanskrisen?

2. Verdipapirisering med komplekse og sårbare strukturer

Kraftigste resesjon siden 1930-tallet

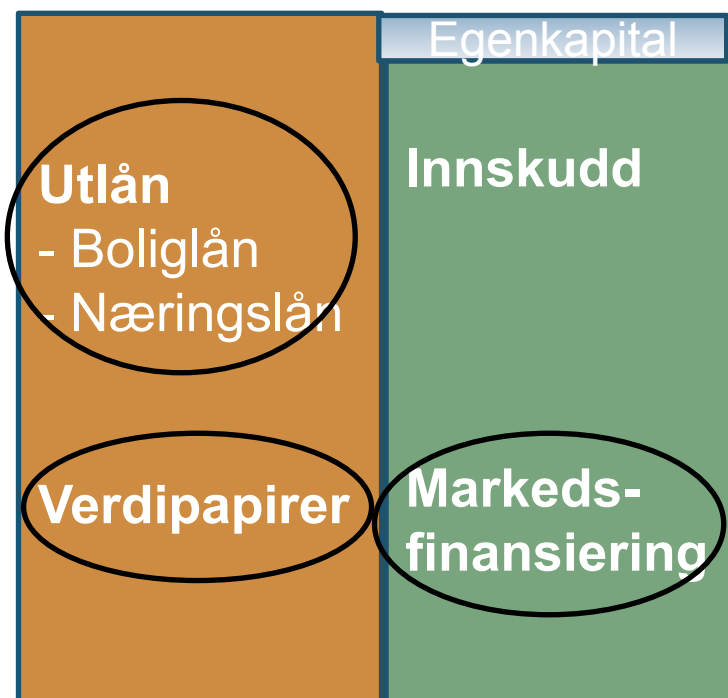
BNP-vekst 25 handelspartnere. Firekvartalersvekst. Prosent.

Kilder: Thomson Reuters

Hvordan blir norske banker påvirket av finanskrisen?

Bankenes eiendeler og finansiering

Smittekanaler:

Likviditetsrisiko:

- Vanskeligere tilgang på markedsfinansiering

Markedsrisiko:

- Tap på verdipapirporteføljer

Kredittrisiko:

- Svakere økonomisk vekst kan gi utlånstap

Tiltak fra myndighetene

Tiltak rettet mot bankenes likviditet

- Kraftig vekst i likviditet fra sentralbanker
- Sentralbanker aksepterer nye sikkerheter for lån
- Garanti for bankinnskudd
- Garanti av ny bankgjeld inntil 5 års løpetid
- Bytteordninger statspapirer og boliglånsobligasjoner
- Kjøp av verdipapirer fra foretak

Tiltak rettet mot bankenes soliditet

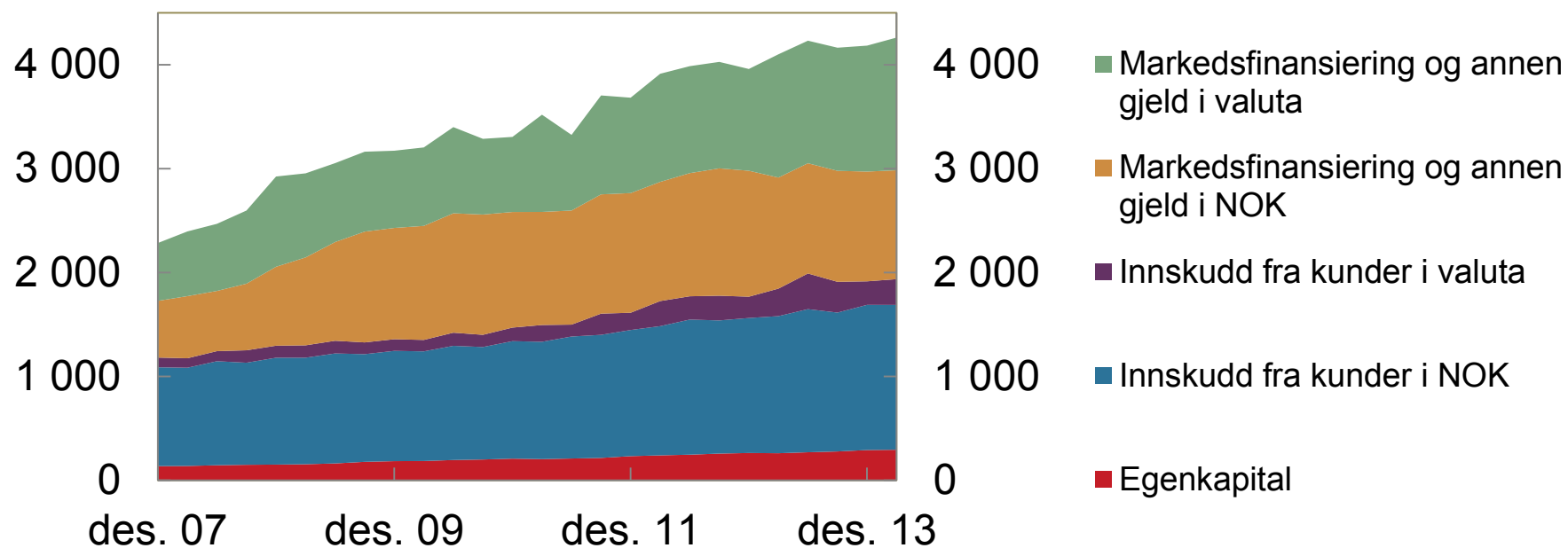
- Redningsaksjoner overfor enkeltinstitusjoner
- Generell oppkapitalisering av banker

Tiltak rettet mot økonomien

- Ekspansiv penge- og finanspolitikk

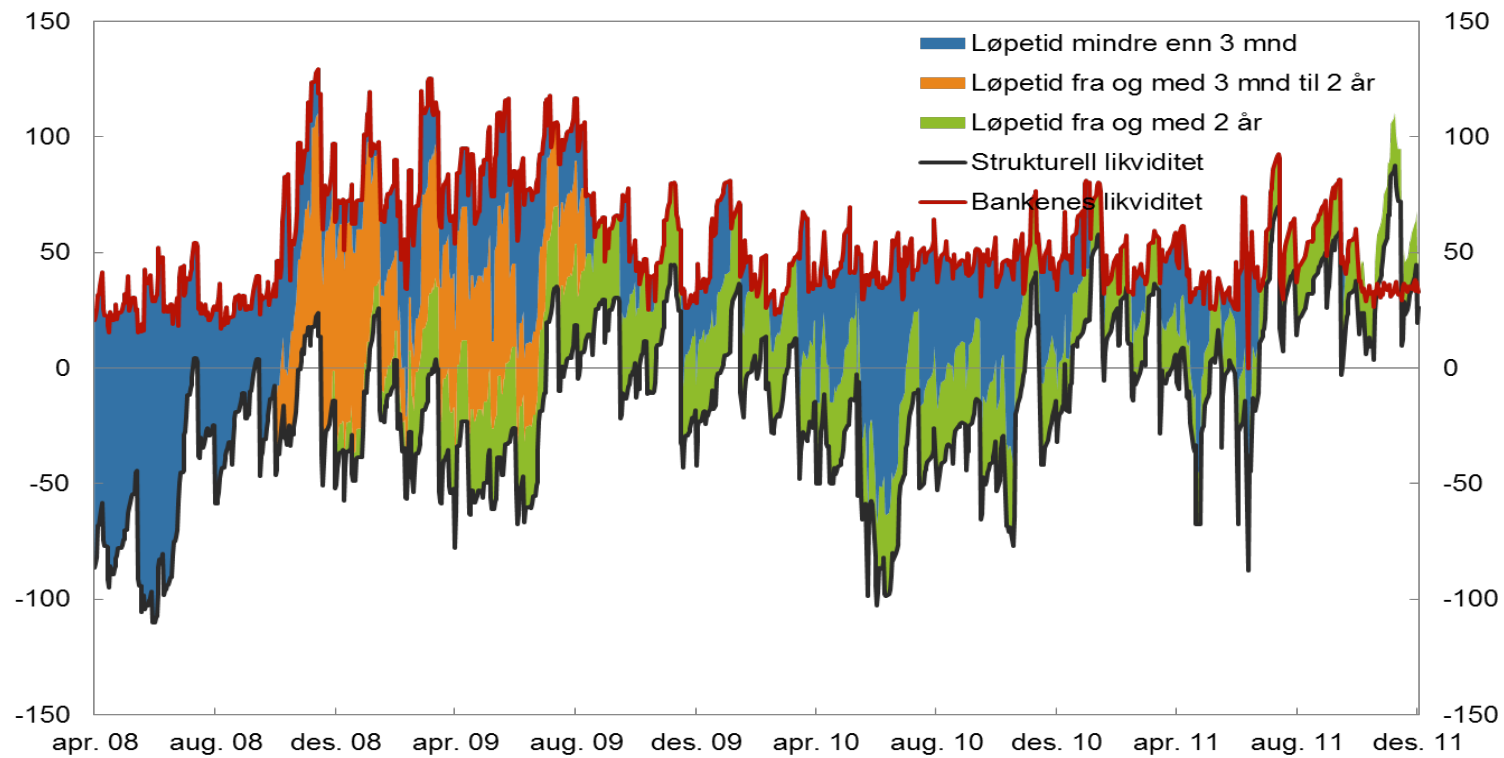
Norskeide banker og OMF-kredittforetaks finansiering

Milliarder kroner. 4. kv. 2007 – 1. kv. 2014

Kilde: Norges Bank

Stor tilførsel av likviditet til banksystemet

Kilde: Norges Bank

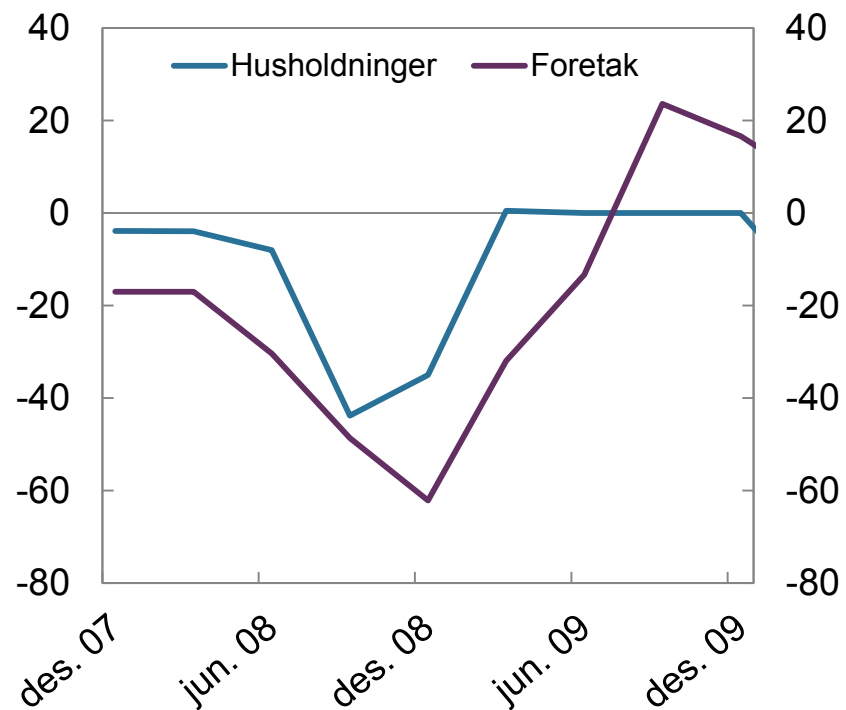
Andre krisetiltak for bankenes funding

- Tilførsel av dollar – vel 60 mrd kr. (maks. utestående beløp)
- Endringer i SIL-regelverket høsten 2008
  - Opphevet krav om kredittvurdering og børsnotering av OMF
  - Opphevet krav til minste utestående volum på 300 millioner kroner for verdipapirer utstedt i norske kroner
  - Opphevet krav om kredittvurdering og børsnotering for obligasjoner utstedt av private norske foretak
  - Liberalisering for andeler i norske pengemarkedsfond
- Bytteordningen på 229,5 mrd kr

Erfaringer fra arbeidet i Statens finansfond

Endring i samlet kredittpraksis

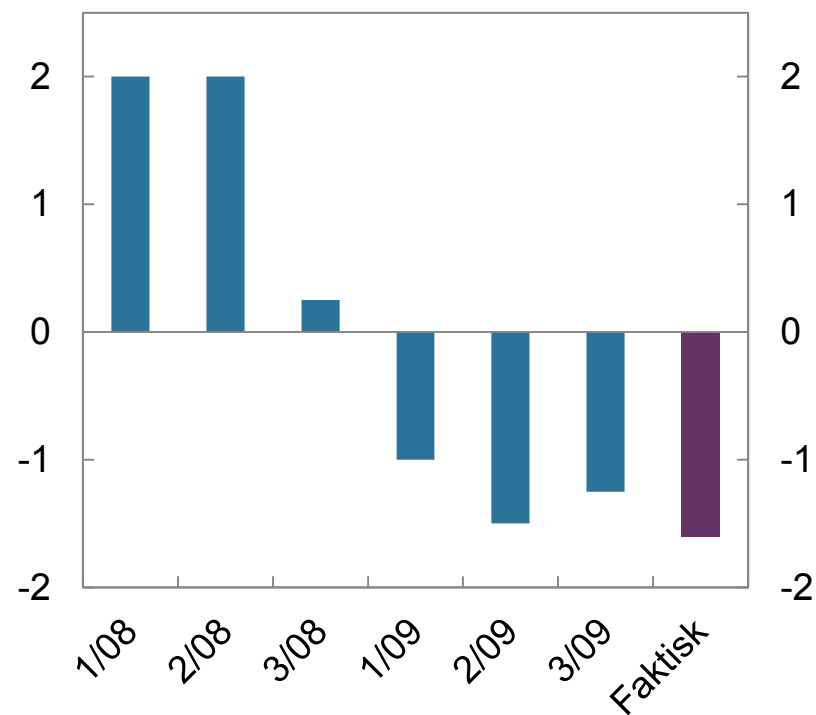
Netttotal. Tre siste måneder. Prosent.
4. kv. 2007 – 4. kv. 2009

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

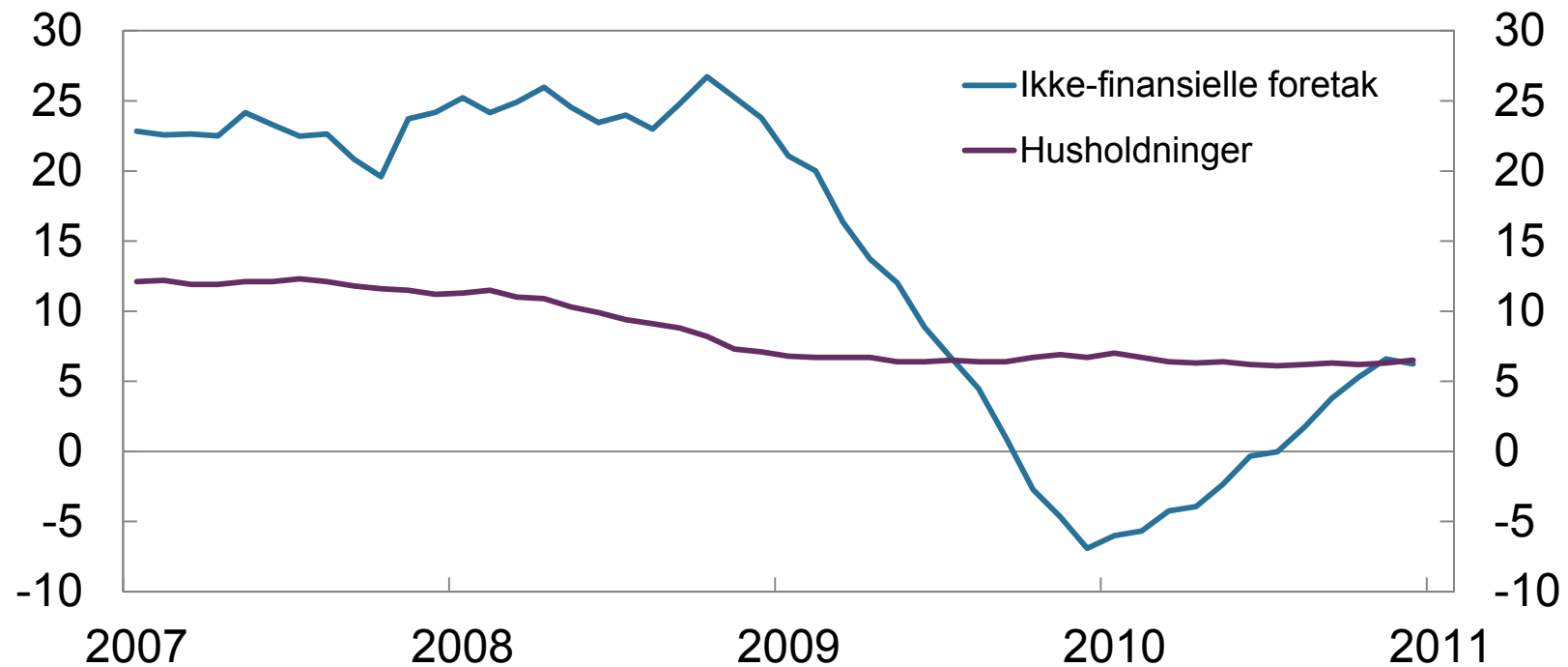
BNP Fastlands-Norge

Årsvekst for 2009. Anslag PPR 1/08 – 3/09

Innenlandsk kreditt fra banker og kredittforetak

Tolv månedersvekst. Prosent. Januar 2007 – mars 2014

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

Ansvarsdeling

Finansdepartementet

- Fastsetter forskrift, vedtekter og styreinstruks
- Skal forelegges saker av særlig viktighet

Finanstilsynet

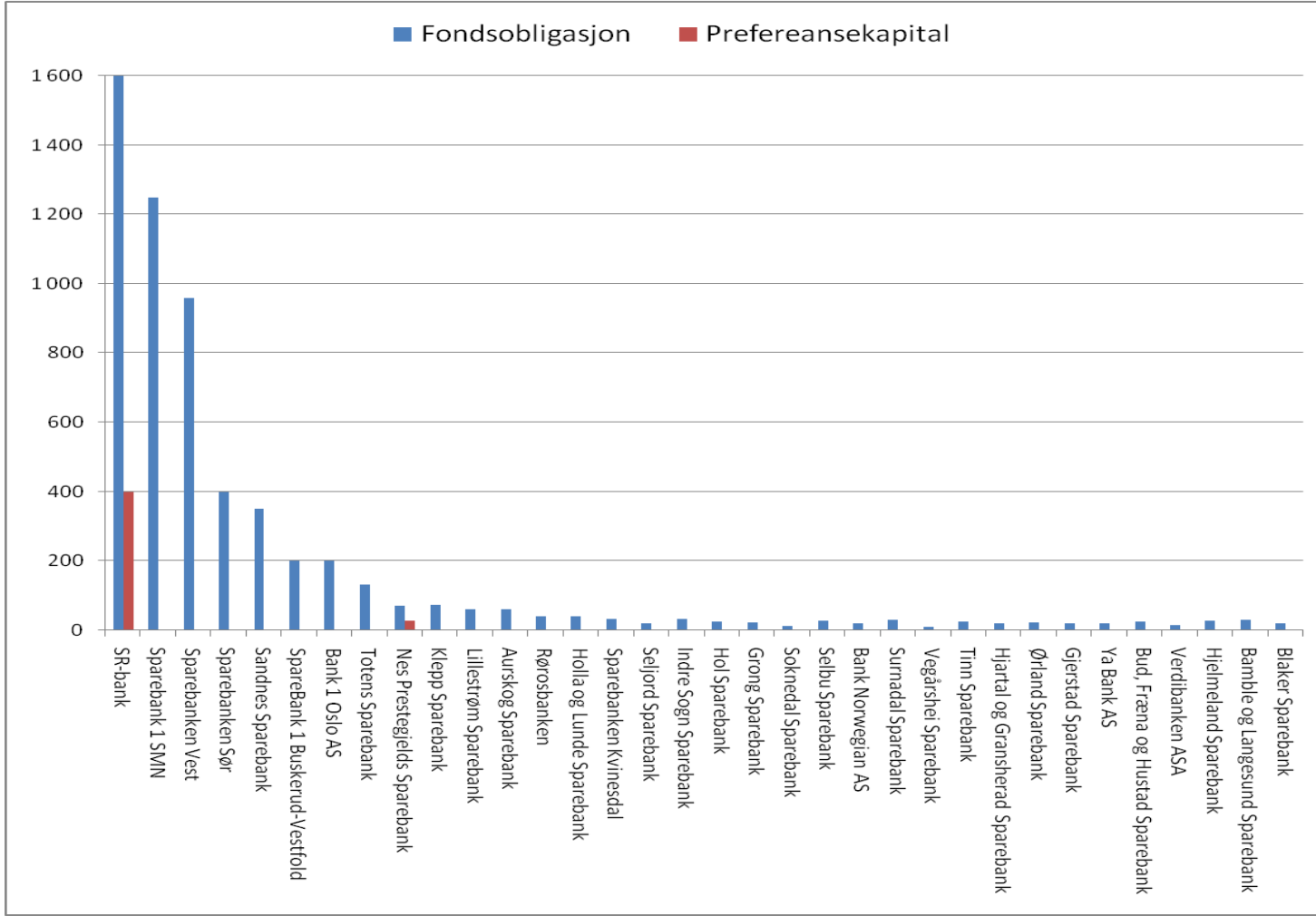
- Gir bankene helseattest ("fundamentally sound")
- Godkjenner vedtektsendringer og endringer i kjernekapital

Statens finansfond

- Behandler søknader fra banker
- Vurderer bankenes kapitalbehov ut fra formålet med ordningen
- Plasserer bankene i risikoklasse
- Fastsetter størrelse og vilkår på kapitalinnskuddene
- Følger opp bankene som har fått kapitalinnskudd

Framdriftsplan gjennom 2009

- Annonsert 8.februar (men varslet tiltak allerede 26.1)
- Lov om Statens finansfond - 6. mars
  - Soliditet og utlånskapasitet
- Forskrift og ESAs godkjenning - 8. mai
- Dokumentasjonskrav - 20. mai
- Vilkår for kapitalinstrumentene - 19. juni
- Standardavtaler - 2. juli
- Søknadsfrist - 30. september
  - Første søknad 9. juli (Sp Vest)
  - 34 banker søkte
- Siste frist for utbetaling - 15. januar 2010
  - 28 banker fikk kapital – 4,1 mrd kroner
  - Siste utbetaling 17. desember

Oversikt over banker med kapitalinnskudd

Bank	Innskudd Mill kr.	Risiko- klasse	Forvaltnings- kapital Mill kr	Anslått kjernekapdekning etter innskudd	Anslått økning i kjernekapdekning Prosentpoeng	Dato for innløsning
Aurskog Sparebank	60,0	3	6 214	14,33 %	1,94 %	23.05.12
Bamble og Langesund Sparebank	30,0	3	3 130	11,90 %	1,71 %	27.06.13
Blaker Sparebank	20,0	3	2 257	13,78 %	1,82 %	19.12.13
Bud, Fræna og Hustad Sparebank	25,0	3	2 307	15,69 %	1,97 %	07.06.13
Gjerstad Sparebank	18,0	3	1 390	11,99 %	2,26 %	30.05.13
Grong Sparebank	22,0	3	1 912	14,84 %	1,99 %	14.05.12
Hjelmeland Sparebank	30,5	3	2 503	12,09 %	2,00 %	27.04.11
Hol Sparebank	25,0	3	2 338	14,18 %	1,92 %	01.08.11
Holla og Lunde Sparebank	41,0	3	3 992	15,61 %	1,99 %	11.06.12
Indre Sogn Sparebank	33,0	3	3 144	14,51 %	1,99 %	16.05.13
Klepp Sparebank	75,0	3	6 290	12,73 %	1,93 %	28.06.13
Kvinesdal Sparebank	31,5	3	2 646	13,10 %	2,00 %	10.07.13
Lillestrøm Sparebank	60,0	3	6 129	10,62 %	1,85 %	
Nes Prestegjelds Sparebank	96,8	3	5 252	11,62 %	2,98 %	28.05.13 og 08.11.13
Rørosbanken	40,0	3	3 769	15,38 %	1,97 %	29.01.11
Sandnes Sparebank	450,0	3	28 429	11,07 %	2,17 %	07.06.11
Selbu Sparebank	28,0	3	2 483	16,31 %	1,95 %	08.04.13
Seljord Sparebank	20,0	3	1 680	14,05 %	1,93 %	30.10.13
Soknedal Sparebank	13,0	3	1 223	16,57 %	1,93 %	29.11.13
SpareBank 1 Buskerud-Vestfold	200,0	3	21 508	11,92 %	1,61 %	13.04.11
Sparebank 1 SMN	1 250,0	2	89 716	10,70 %	2,12 %	22.03.10 og 22.04.10
Sparebanken Sør	400,0	2	35 406	12,82 %	2,00 %	17.12.10
Sparebanken Vest	960,0	2	92 499	10,51 %	1,99 %	25.05.10
Tinn Sparebank	25,0	3	2 398	14,74 %	1,95 %	27.03.13
Totens Sparebank	132,0	3	11 985	11,81 %	2,00 %	30.09.11
Vegårshei Sparebank	9,0	3	823	14,33 %	2,00 %	28.11.13
Verdibanken ASA	15,0	3	1 528	11,98 %	1,74 %	01.08.11
Ørland Sparebank	24,0	3	2 345	17,89 %	1,97 %	14.01.13
Sum/FVK veid gjennomsnitt	4133,8		345296	11,54 %	2,03 %	

Noen erfaringer

- Størrelsen på fondet – 50 mrd
- En egen organisasjon – fleksibilitet viktig
- Informasjonsgrunnlag
- Valg av instrumenter
  - To instrumenter
  - Pris
  - Exit-insentiver
- Forhandlinger med banker
  - Kunne være med på dugnad....
  - Utbytte- og gavebegrensninger, nye regler for sparebanker
  - Lederlønsbegrensninger

Noen erfaringer (forts.)

- Mediebildet
  - Offentliggjøring av søkere
  - Framdrift
  - Omdømme for banker som søker fondet

- Kapitalstruktur i norske banker
  - Ulike kapitalformer, likviditet i EK-bevis

- Engasjere rådgivere
  - Interessekonflikter

- Oppfatning av krisen
  - Hva har bankene lært (moralsk hasard)?

Statens Finansfond – tilbakeblikk og kommentarer

Aksel Mjøs,

NHH – Institutt for Finans

26. mai 2014

Momenter

1. Motivasjon

2. Verknader for verksemder

3. «Etterpåkløkskap»

Opprinneleg motivasjon:

NHH

Ot.prp.nr.35(2008-2009), side 3:

«Finansdepartementet legger med dette fram forslag til **midlertidige** tiltak for å styrke **finansiell stabilitet** og for å legge til rette for **tilførsel av kreditt** til foretak og husholdninger. Departementet foreslår å opprette to fond. Formålet med det ene fondet, Statens finansfond, er å **tilby kjernekapital til banker som oppfyller de alminnelige soliditetskravene**. Dette vil **styrke bankene** og sette bankene bedre i stand til å **oppretholde normal utlånsvirksomhet.**»

Fokus:

- Midlertidig -> *Dagens seminar!*
- Finansiell stabilitet -> Ja
- Kredittilførsel
  - Bedrifter -> Truleg
  - Husholdningar -> Ja
  - Andre verknader -> ?

Finansiell stabilitet?

- Ingen bankkollapsar i Noreg!
- Fallande fundingkostnader
- I tillegg til eksistensen av Finansfondet som kapitalkjelde var trulig likviditetsstøtta (Obligasjonsfondet o.a.) det viktigaste for å sikra stabilitet og tillit.
- *Her:* Fokus på bankar og verksemdar

Mottakarbankane - Kjernekapital

NHH

AURSKOG SPAREBANK

BAMBLE OG LANGESUND
SPAREBANK

BUD FRÆNA OG HUSTAD
SPAREBANK

GJERSTAD SPAREBANK

GRONG SPAREBANK

HJELMELAND SPAREBANK

HOL SPAREBANK

HOLLA SPAREBANK

INDRE SOGN SPAREBANK

KLEPP SPAREBANK

KVINESDAL SPAREBANK

LILLESTRØM SPAREBANK

RØROSBANKEN

SANDNES SPAREBANK

SELBU SPAREBANK

SELJORD SPAREBANK

SOKNEDAL SPAREBANK

SPAREBANK 1 MIDT-NORGE

SPAREBANKEN PLUSS

SPAREBANKEN VEST

SPAREBANKEN VESTFOLD

TINN SPAREBANK

TOTENS SPAREBANK

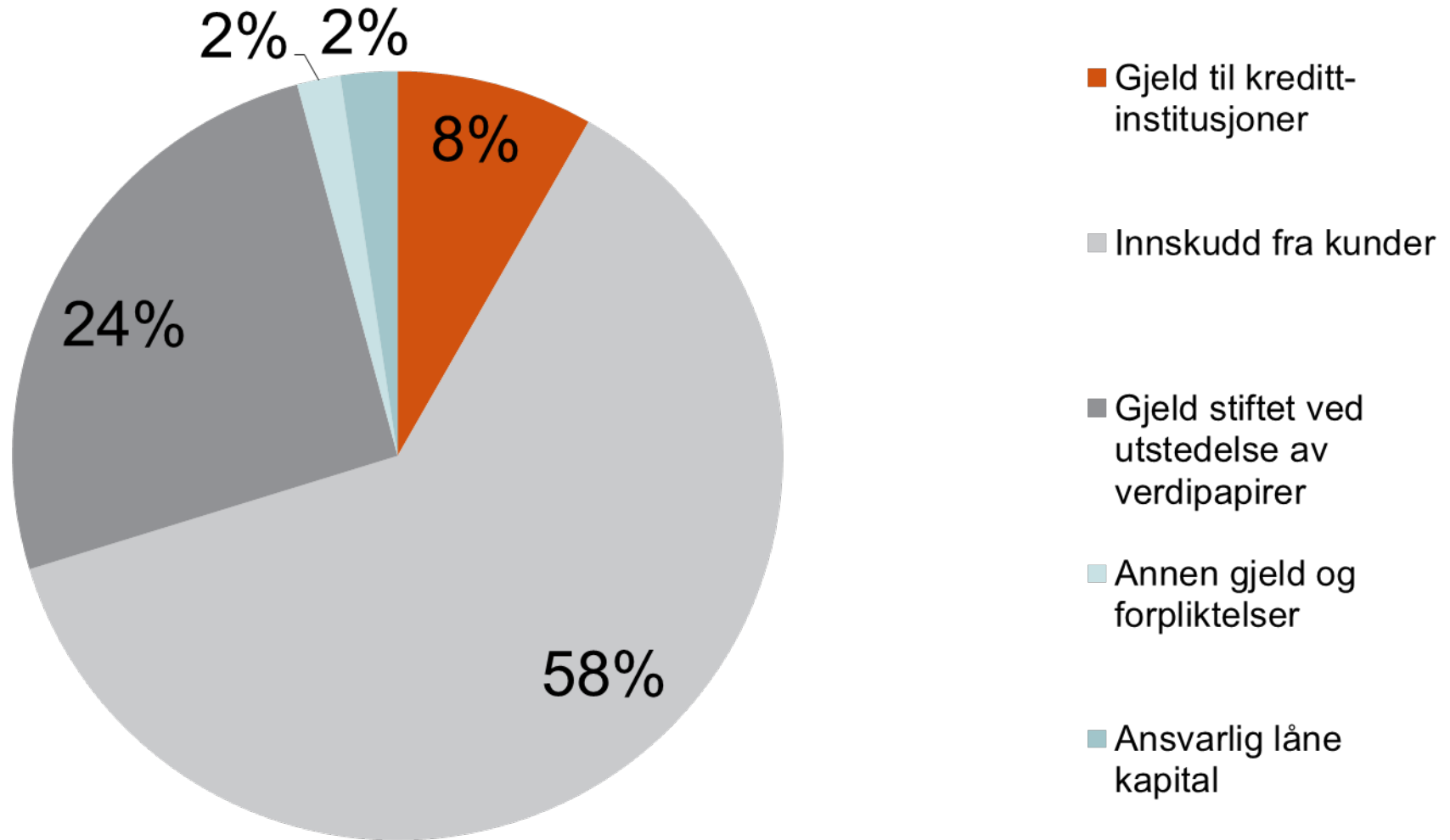
VEGÅRSHEI SPAREBANK

VERDIBANKEN

ØRLAND SPAREBANK

Fremmedkapitalfinansiering 2007, mottakarane av kjernekapital frå Finansfondet

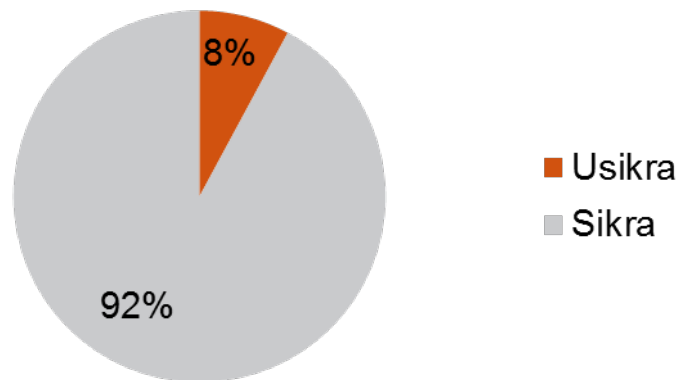

Bedriftsinnskot og innskotssikring i mottakarbankane

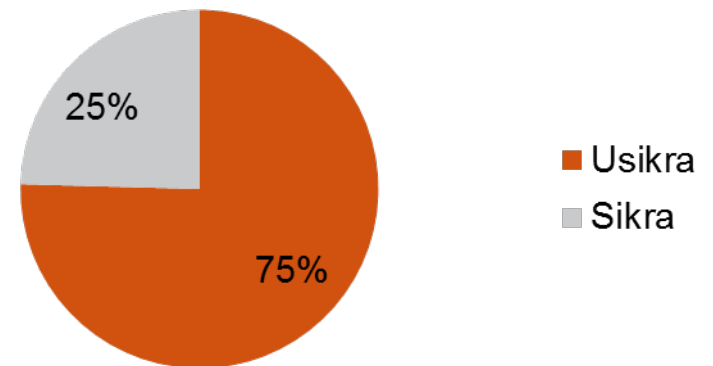
NHH

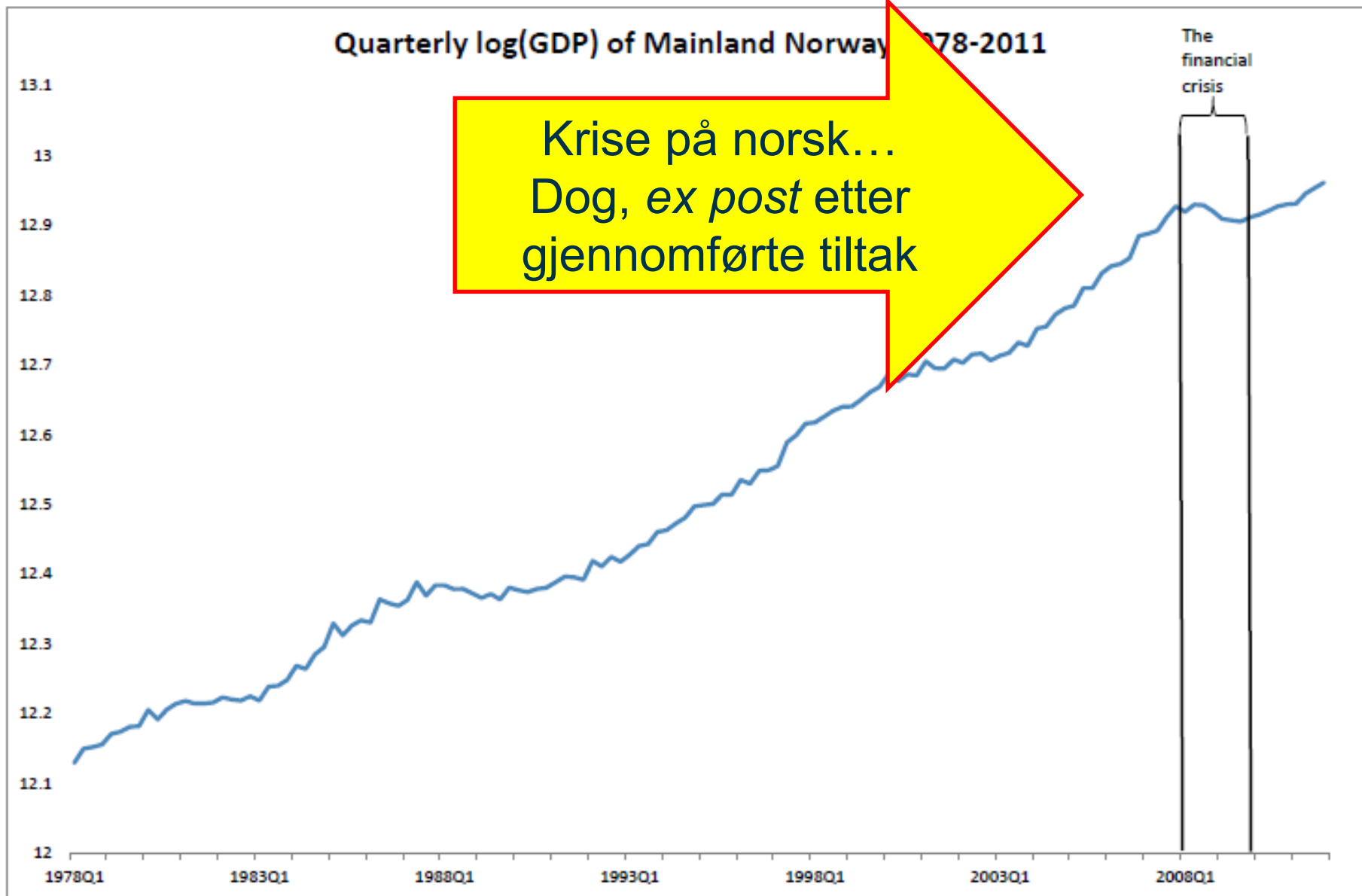
Bedriftskonti dekkja av innskotssikring, antall, 31.12.2007

Bedriftskonti dekkja av innskotssikring, kapital, 31.12.2007

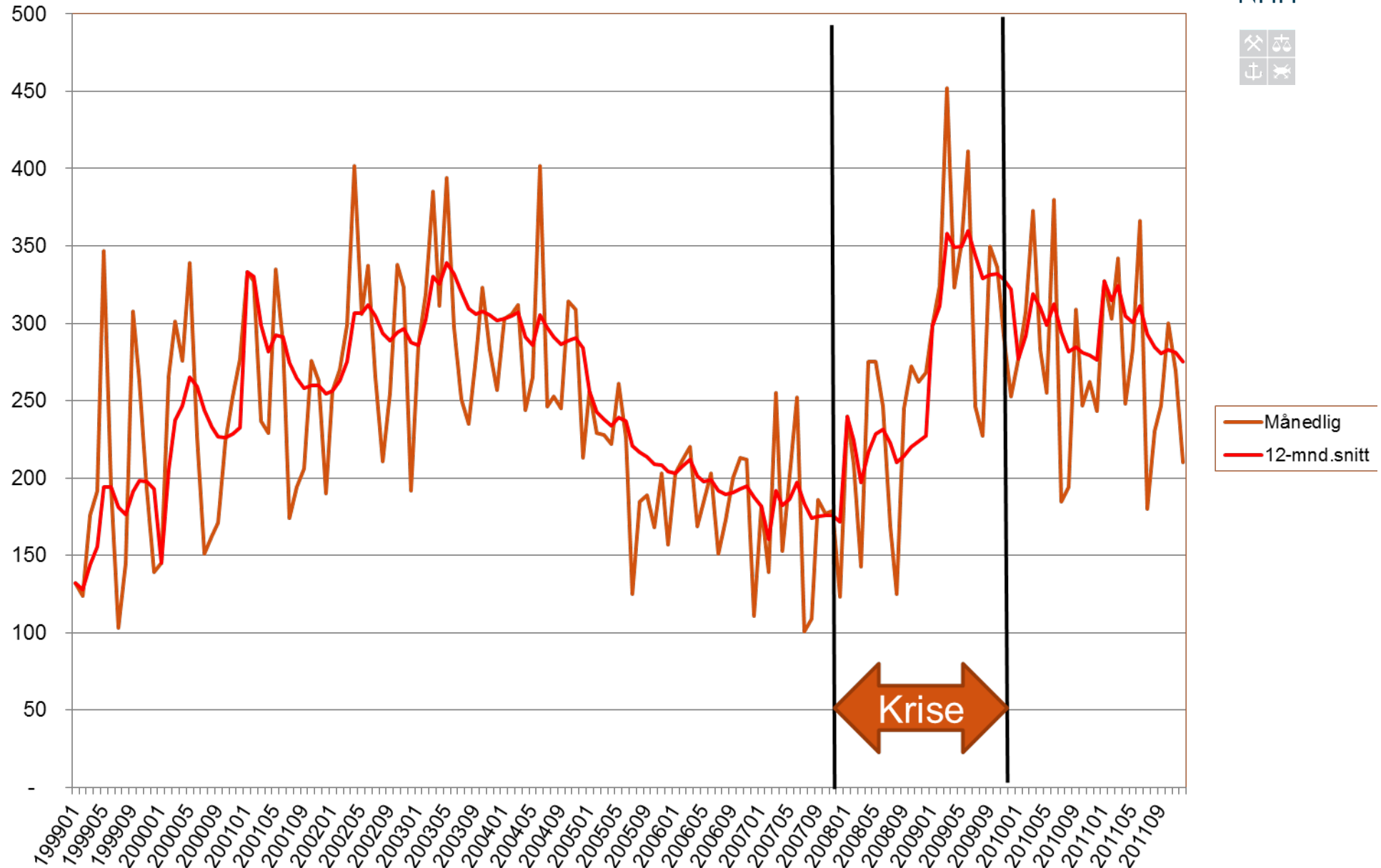

- Styrka kjernekapital gav truleg meir og kanskje rimelegare funding frå både marknadskreditorar og usikra innskytarar

Bedriftskonkurser i Norge 1999/01 - 2011/12

NHH

NORWEGIAN SCHOOL OF ECONOMICS

Kjelde: Konkursregisteret, NHHs regnskapsdatabase

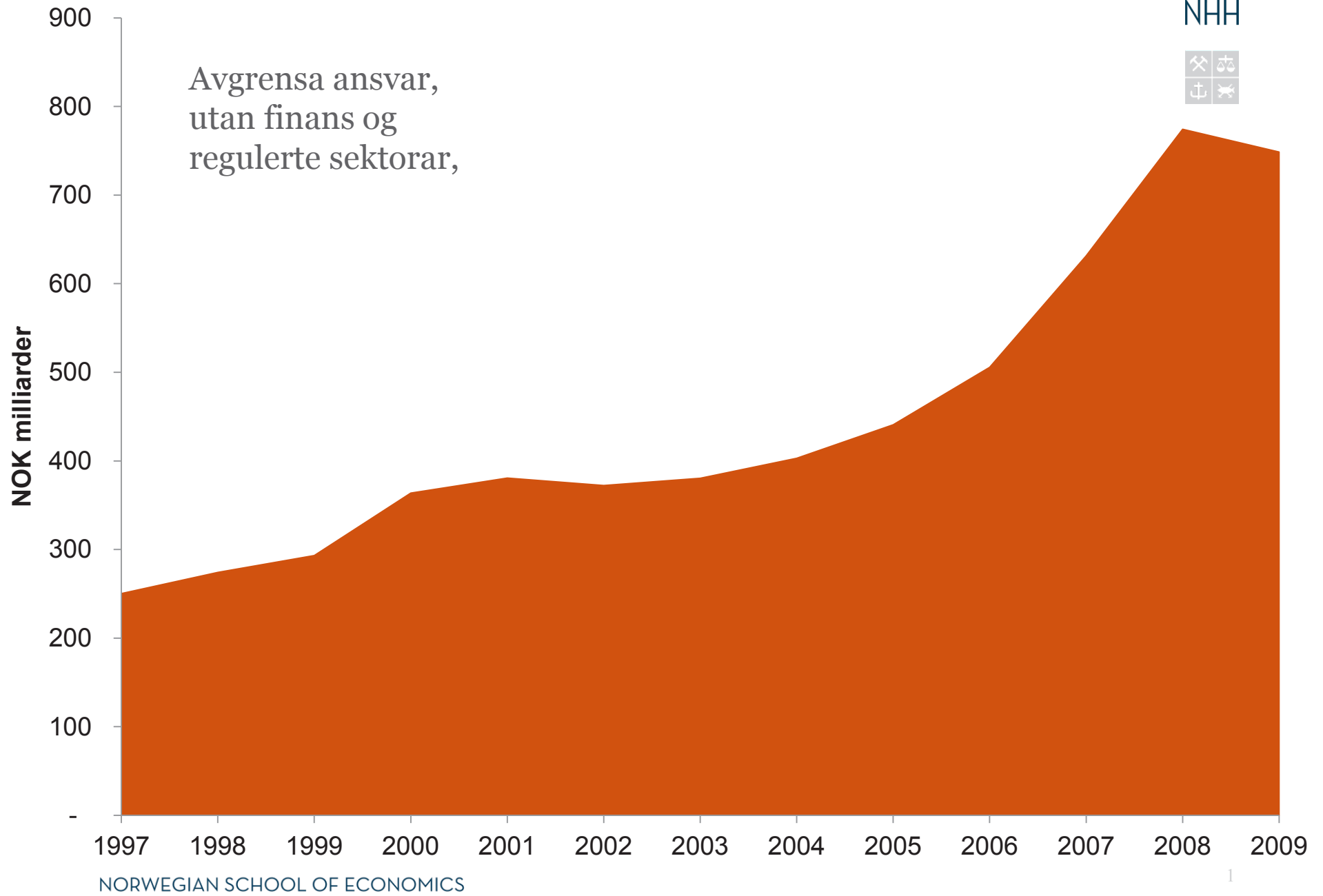
Momenter

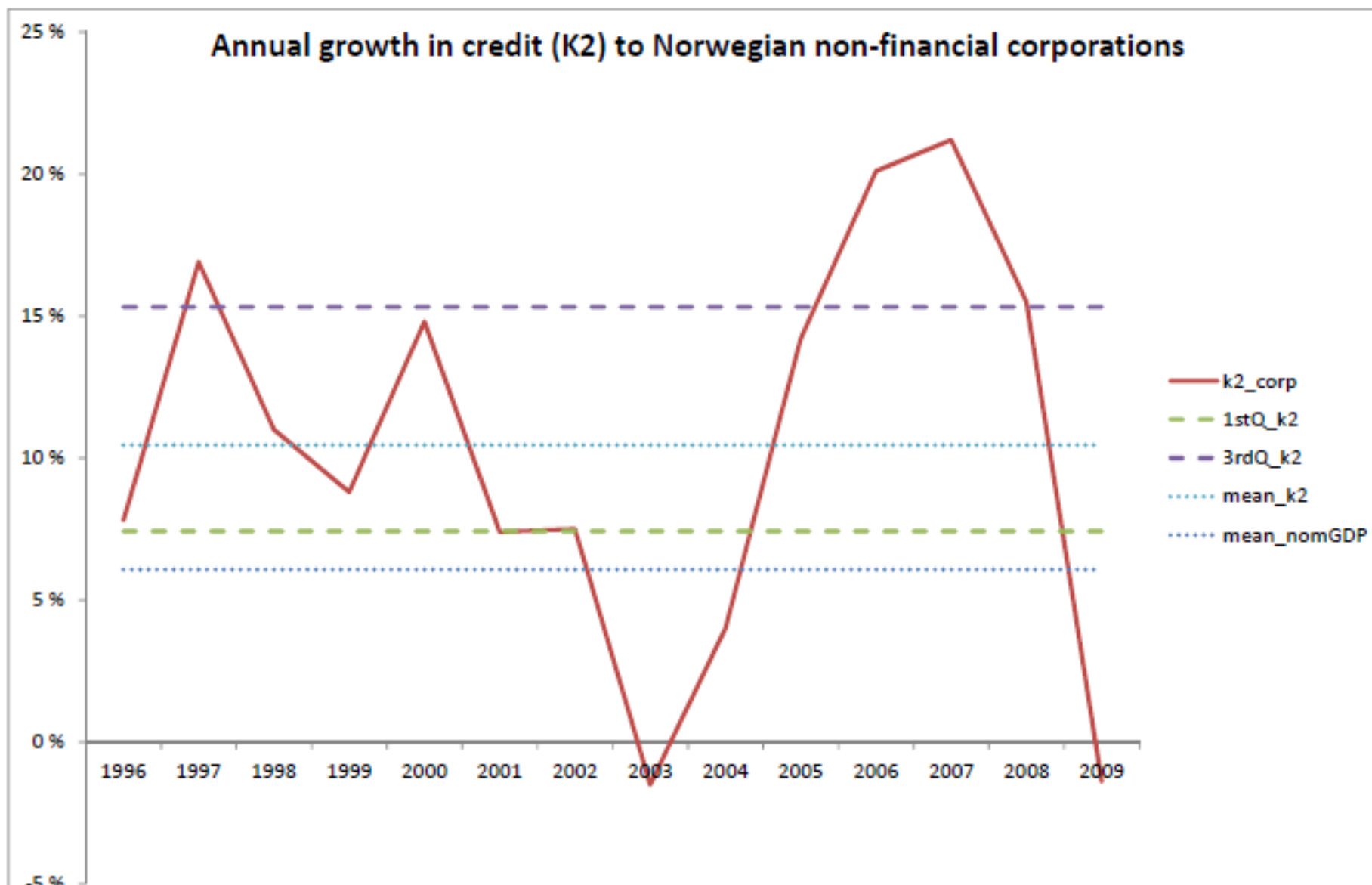
1. Motivasjon

2. Verknader for verksemder

3. «Etterpåkløkskap»

Norske verksemders samlede banklån

Redusert kredittvekst og konkurranse

NHH

2012

Større reduksjon i lån til nye selskap og fra eksterne bankar

Survey frå Krise Omstilling og Vekst-prosjektet indikerar noko redusert kredittilgang

NHH

Survey Question Answers: How was the firm affected by the crisis? The table reports the distribution of responses to selected survey questions about how firms were affected by the financial crisis in 2008-9.

Q: How was your firm affected by the crisis?

	<i>Credit availability</i>		<i>Demand</i>		<i>Prices</i>	
	Frequency	%	Frequency	%	Frequency	%
-3 Reduced	65	5.6%	210	17.9%	72	6.2%
-2	81	7.0%	278	23.8%	178	15.3%
-1	122	10.5%	303	25.9%	275	23.7%
0	631	54.3%	203	17.4%	451	38.8%
1	28	2.4%	42	3.6%	36	3.1%
2	19	1.6%	27	2.3%	43	3.7%
3 Increased	24	2.1%	33	6.3%	9	0.8%
Not relevant	191	16.5%	74	6.3%	97	8.4%

Kjelde: Credit Shocks harm the Unprepared – Financing Constraints and the Financial Crisis.

Dei antatt minst finansielt beskranka verksemdene hadde størst reduksjon i investeringar på grunn av redusert kreditt

NHH

<i>Panel A: Sorted by firm size.</i>				
Dependent variable	(smallest)			(largest)
	1	2	3	4
Investment in PME	0.056 (0.071)	0.104 (0.075)	0.007 (0.072)	0.290*** (0.072)
Investment in buildings	0.109 (0.071)	0.010 (0.058)	-0.049 (0.059)	0.216*** (0.066)

<i>Panel B: Sorted by the Whited and Wu (2006) index.</i>				
Dependent variable	(less constrained)			(more constrained)
	1	2	3	4
Investment in PME	0.236*** (0.072)	0.191** (0.081)	-0.049 (0.067)	0.073 (0.069)
Investment in buildings	0.177*** (0.066)	0.117 (0.074)	0.034 (0.057)	-0.018 (0.054)

<i>Panel C: Sorted by whether they paid dividend for 2007.</i>		
Dependent variable	(no dividend)	(dividend)
	1	2
Investment in PME	0.082 (0.053)	0.155** (0.055)
Investment in buildings	0.014 (0.042)	0.141*** (0.050)

<i>Panel D: Sorted by fixed assets to assets ratio.</i>				
Dependent variable	(lowest)			(highest)
	1	2	3	4
Investment in PME	-0.003 (0.065)	0.100 (0.079)	0.110 (0.076)	0.274*** (0.078)
Investment in buildings	0.026 (0.059)	0.079 (0.062)	0.094 (0.070)	0.078 (0.064)

NC

Effects of discrete change of dummy variable from 0 to 1. Marginal effects for continuous variable
Standard errors in parentheses

* $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

Work in progress!

Meir nøktern kredittgiving i kriser..

NHH

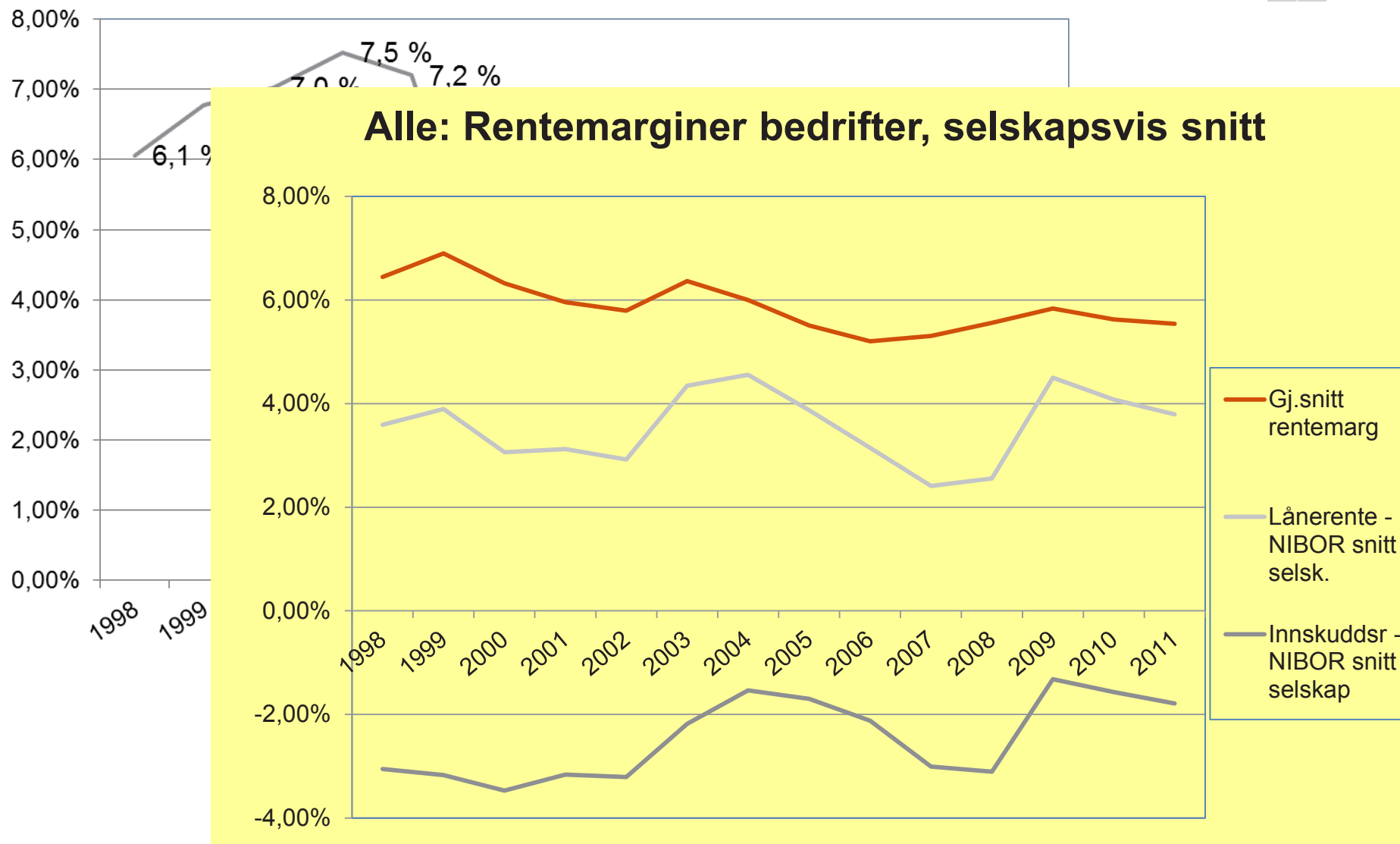
Future 3-yr., avg.	(1) ROA	(2) ROS	(3) Loss	(4) Bankrupt	(5) Δ assets	(6) Δ sales
ExFirmExAcc1	-0.034*** (0.002)	-0.028*** (0.002)	0.052*** (0.003)	0.007*** (0.001)	0.003 (0.004)	0.012*** (0.004)
ExFirmNewAcc	0.002 (0.002)	0.005** (0.002)	-0.009** (0.003)	-0.005*** (0.001)	0.007 (0.004)	0.006 (0.004)
ExFirmNewBank	-0.018*** (0.003)	-0.010*** (0.003)	0.033*** (0.005)	0.003 (0.002)	0.028*** (0.008)	0.003 (0.007)
NewFirm	-0.058*** (0.010)	-0.064*** (0.011)	0.101*** (0.016)	0.042*** (0.011)	0.054 (0.030)	0.081*** (0.022)
Xbust_ExFirmExAcc1	0.009*** (0.002)	0.009*** (0.002)	-0.009 (0.004)	-0.002 (0.002)	0.001 (0.007)	0.006 (0.005)
Xbust_ExFirmNewAcc	0.001 (0.002)	-0.001 (0.002)	-0.005 (0.004)	-0.003* (0.002)	0.006 (0.007)	0.006 (0.005)
Xbust_ExFirmNewBank	0.016*** (0.004)	0.011* (0.004)	-0.027*** (0.008)	-0.010** (0.003)	0.021 (0.015)	0.018 (0.011)
Xbust_NewFirm	0.024 (0.017)	0.040* (0.017)	-0.028 (0.030)	-0.037* (0.018)	0.072 (0.062)	-0.003 (0.039)
<i>N</i>	172,476	169,144	172,476	187,572	163,278	163,961
<i>r</i> ²	0.334	0.362	0.425	0.056	0.228	0.130

Standard errors in parentheses. Firm, industry, geography, and year dummies.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

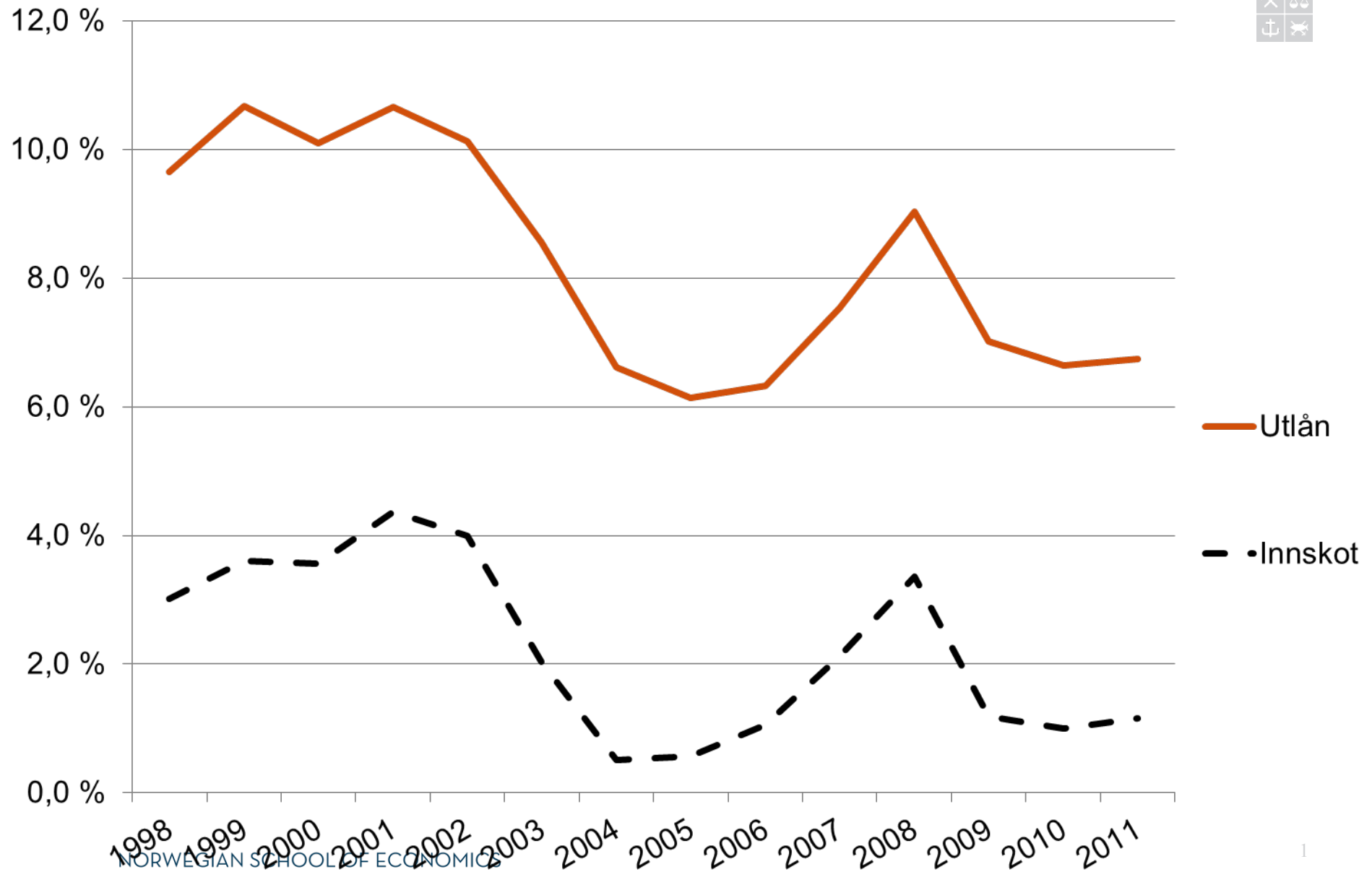
Norwegian Interbank Offered Rate 3 mnd (NIBOR)

NHH

Rentesatsar for verksemder, årleg selskapsvis gjennomsnitt

NHH

(Lånerente - NIBOR), årleg tverrsnittsvariasjon mellom selskap

NHH

Aukande variasjon indikerer meir risikobasert prising av lån

Finanskrisa sin verknad på bedrifter

- Auka tal konkursar – *i allefall absolutt målt*
- Redusert kredittilgang
  - Aggregert omfang av banklån
  - Opplevd effekt av redusert kredittilgang på investeringar
  - Redusert kreditt både frå relasjonsbankar og eksterne bankar
  - Redusert kreditt til nystarta verksemder
- Fallande NIBOR og auka rentemarginar på utlån frå 2008 gav samla fallande rentesatsar
- Auka variasjon i utlånsrenter indikerte meir analytisk kredittprising i bankane
- Redusert konkurranse – redusert kreditt til ukjente kundar(!)

NB! Ved redusert kredittkvalitet SKAL kreditten ned!

Momenter

1. Motivasjon

2. Verknader for verksemder

3. «Etterpåklokskap»

«Etterpåklokskap» (1)

- NB! Umogelig analyse for ingen kjenner utviklinga UTAN tiltaka, difor spekulasjonar...
- Var Staten sin formuesposisjon og likviditetstiltak egentleg tilstrekkeleg til å ivareta tilliten til bankane?
  - Var det nødvendig med kjernekapitaltiltak?
- Likviditets- og kapitaltiltak er primært motiverte ut frå frykt for finansiell ustabilitet og tap av finanssystemet som infrastruktur
  - Kva er egentleg kostnaden ved slik ustabilitet – i eit samfunnsperspektiv?
  - I kva grad er dette eit større problem for sentrale institusjonar enn for økonomien samla?

«Etterpåklokskap» (2)

- Tiltaka hadde effektar både på investorrisiko i bankane og truleg redusert bankkonkurranse
  - Tapte bankkundane på redusert konkurranse og høgare marginar – utover det krisa uansett medførte?
  - Kva var verdioverføringa frå Staten til eigarar og kreditorar i norske bankar som følgje av tiltaka?
- Ingen av mottakarbankane var/er systemkritiske – var tiltaket (distrikts-)politisk motivert?
  - Kva om «nokre» bankar hadde fått problem – kunne det ha hatt sunne disiplinerande effektar på norsk finans?
  - Kor viktig var tiltaka som latent kapitalkjelde også for øvrige bankar?

«Etterpåklokskap» (3)

- Finansfondet gjekk inn og overvaka utlånspraksis i mottakarbankane
  - Gav det makroøkonomiske (Keynesianske?) fokuset på å sikra kredittilgang usunne mikro-incentiv i den einskilde bank?
  - Korleis kunne/burde Finansfondets administrasjon overprøva kredittprosessane i bankane – på ein god måte?
  - Kva effekt har denne involveringa på det juridiske ansvaret for utlånsavgjerder i bankane – både overfor banken og lånekundane?
- I dagens kredittmarknad med stort innslag av «Obligasjonar med fortrinnsrett» og direkte marknadsfinansiering av verksemdar – kva effekt ville Finansfondet ha hatt i ei ny krise?

Takk for tillitten
– og ei rekkje spanande
forskingsspørsmål!

STATENS FINANSFOND ERFARINGER

CFO, Kjell Fordal, 26. mai, 2014

SpareBank

Erfaring med tiltakene under finanskrisen med spesielt fokus på
Statens Finansfond

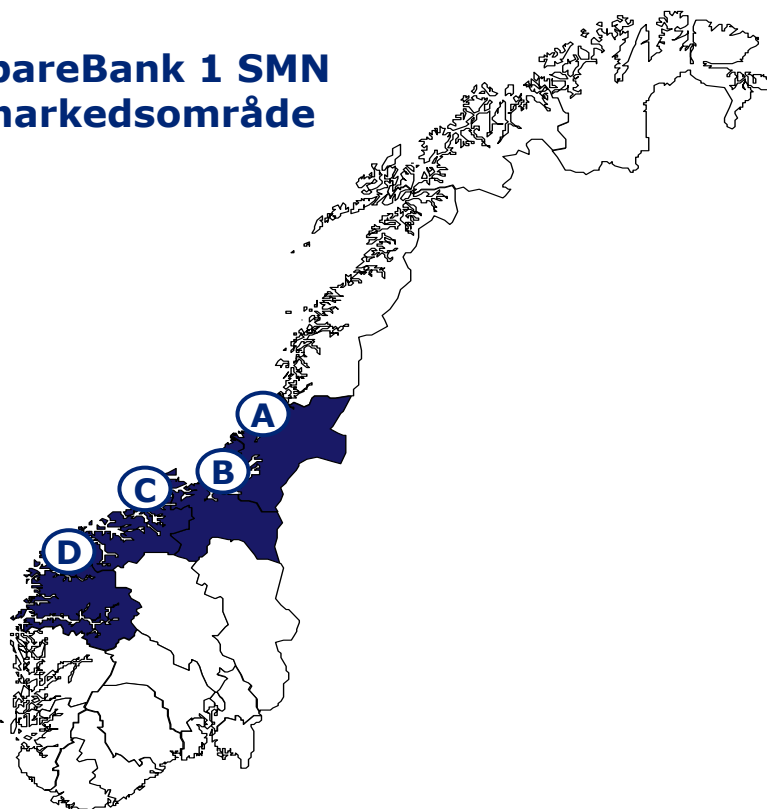
1 Sparebank 1 SMN

2 utfordringene

3 Løsningene

SpareBank 1 SMN markedsledende finanshus i regionen som strekker seg fra Nord-Trøndelag ned til Sogn og Fjordane

SpareBank 1 SMN markedsområde

Oversikt

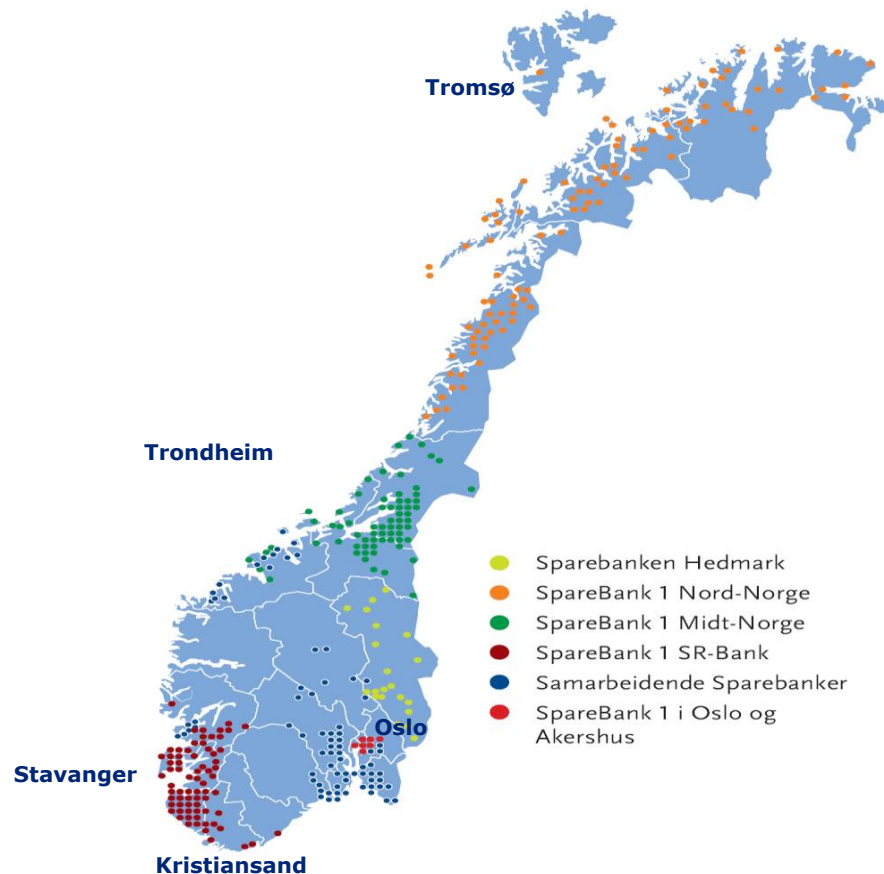
- **49 kontor** i Nord- og Sør Trøndelag, Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane
- En av Norges største sparebanker med 114 milliarder i forvaltningskapital
- **200,000** privatkunder samt **15 000** bedriftskunder.

Historie

- Etablert i **1823**, børsnotert siden **1994**
- I Romsdal fra 2004 etter oppkjøp av Romsdals Fellesbank
- I Ålesund fra 2009 gjennom overtagelse av BN Banks virksomhet i Ålesund

SpareBank 1 - Alliance

Strong alliance of Norwegian retail banks

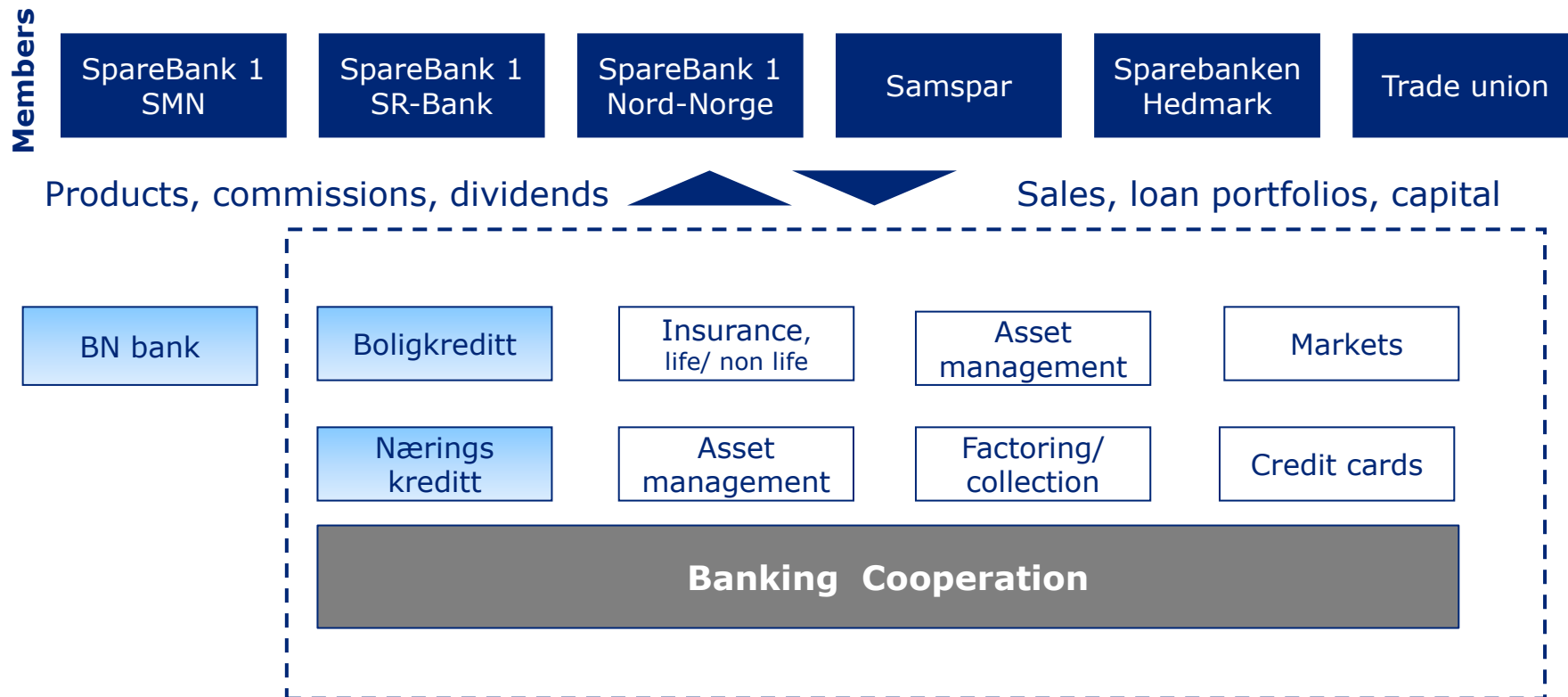

- **Founded 1996 - Economies of Scale - key banks in the Alliance trace their history back to the 1820's**
- **Local presence – Norway's most extensive branch network with 350 branches**
- **2nd largest mortgage lender in the Norwegian Retail Market**
- **Market leader in its local markets**
The neighbourhood bank with market shares from 30 - 50%
- **Approx two thirds are retail lending**
Rest is SME lending

Sr.	Unsec. Ratings	Fitch	Moody's
	SpareBank 1 SMN	A- / F2	A2 / P-1
	SpareBank 1 SR-Bank	A- / F2	A2 / P-1
	SpareBank 1 Nord-Norge	A / F1	A2 / P-1
	Sparebank 1 Hedmark	n/a	A2 / P-1

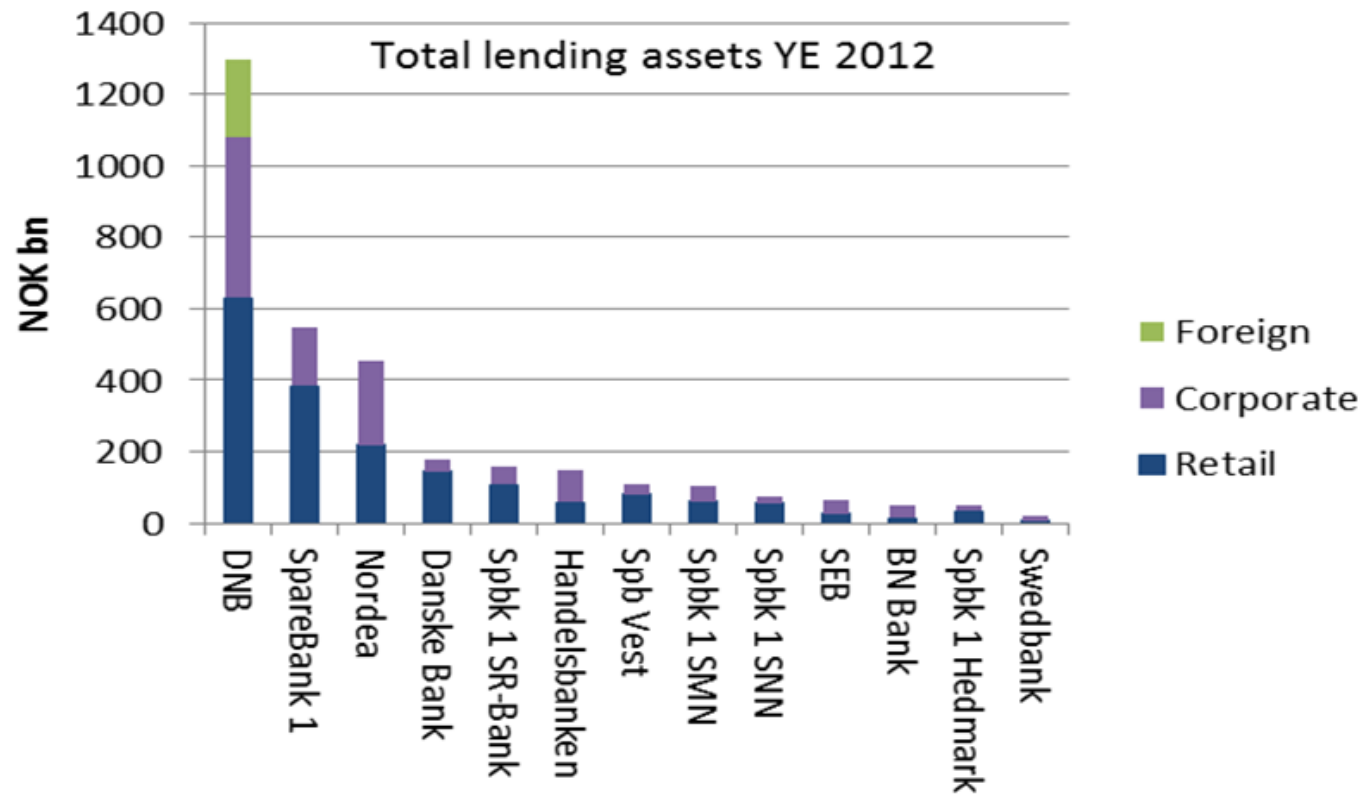

Sparebank 1 Alliansen er viktig også i kriser

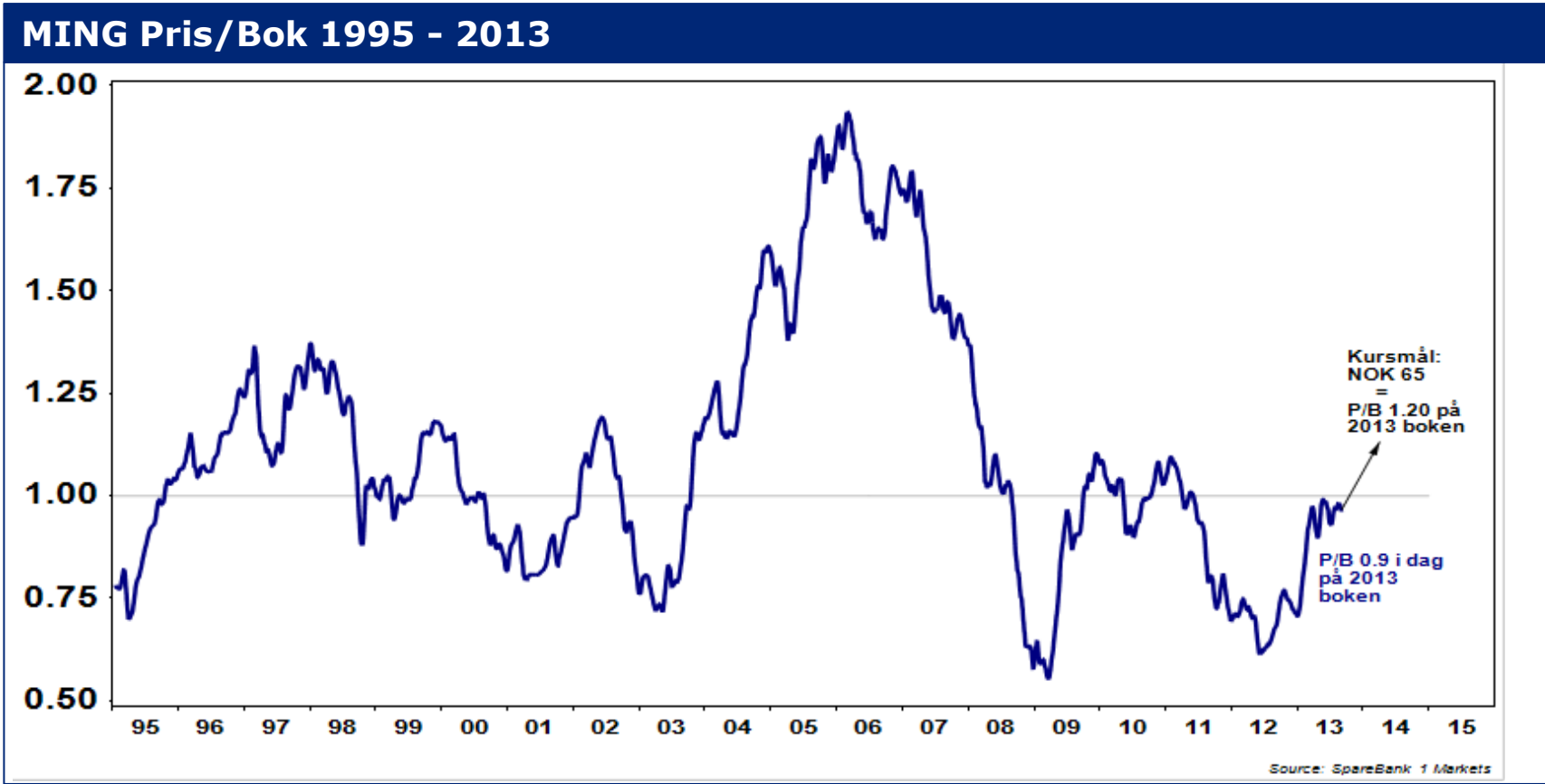

SpareBank 1 - Alliance

Second largest lender in Norway

SpareBank 1 SMN er avhengig av investorenes gunst

Vi har sett krisa før

600.000	525.000	Grunnfondsbeviskapital.....(27)	600.000	525.000
0	0	Reservfond	61	16
0	0	Disposisjonsfond	1.548	1.329
0	0	Sparebankens fond	0	0
-103.595	-193.586	Udekket underskudd	-7.132	-183.771
496.405	331.414	Sum egenkapital	527.397	342.574
14.957.893	15.778.842	Sum gjeld og egenkapital	15.034.030	15.966.005

Bankkrisa 1988 -91

- Ingen fundingutfordringer. ingen Rating. Ingen erfaring
- Refinansiering Egenkapitalbevis Statens banksikringsfond
- Krav om redusert balanse, ansatte og begrensninger i virksomhet

Finance Credit – Laksekrisa 2003/2004

- Bankspesifikk krise
- Fondsobligasjon, hovedsakelig fra USA

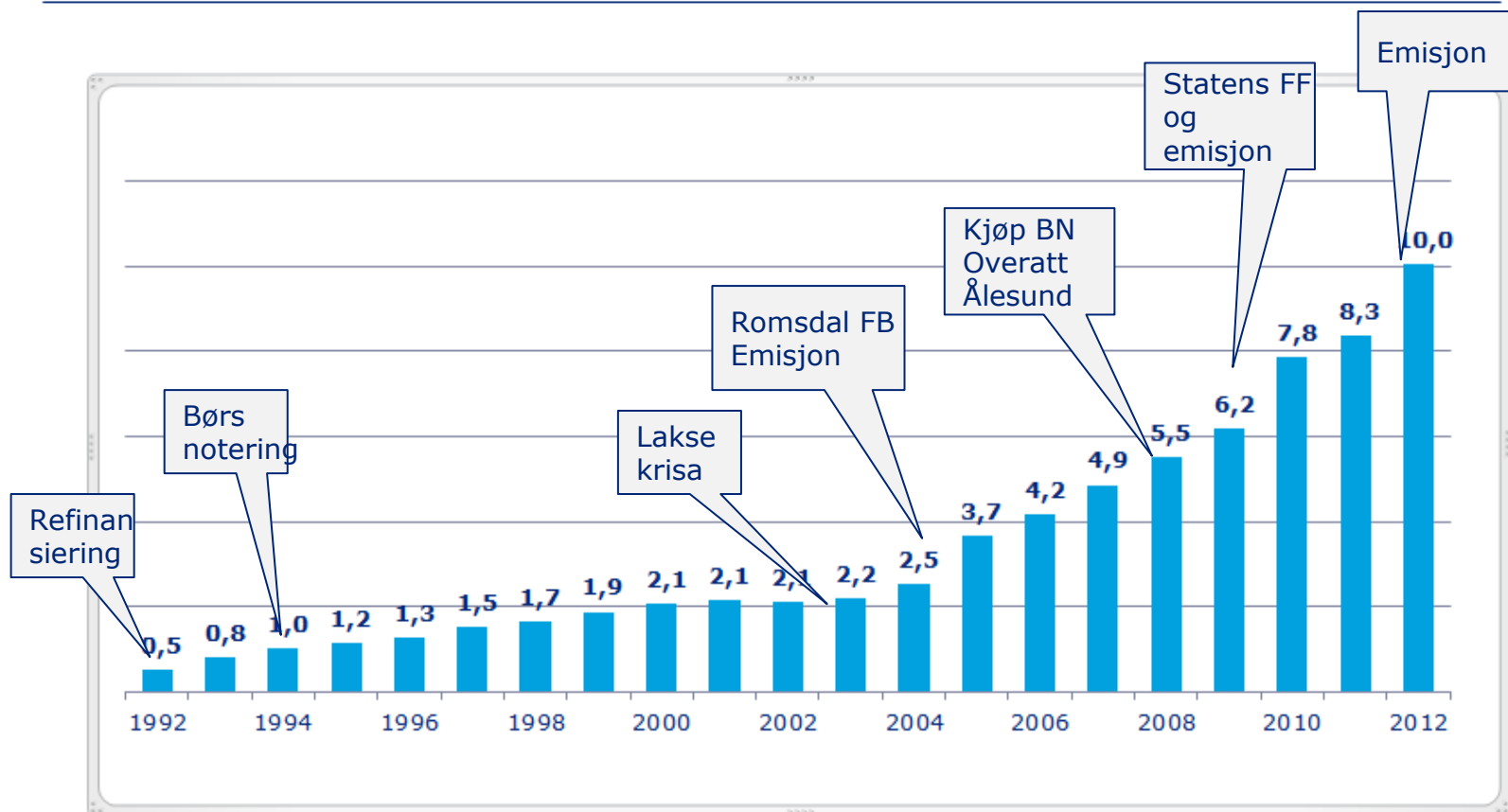
Finanskrisa 2008

- Økte kapitalkrav
- Opprettholde utlånsaktivitet
- Statens finansfond/bytteordning

Basel III «Krisa»

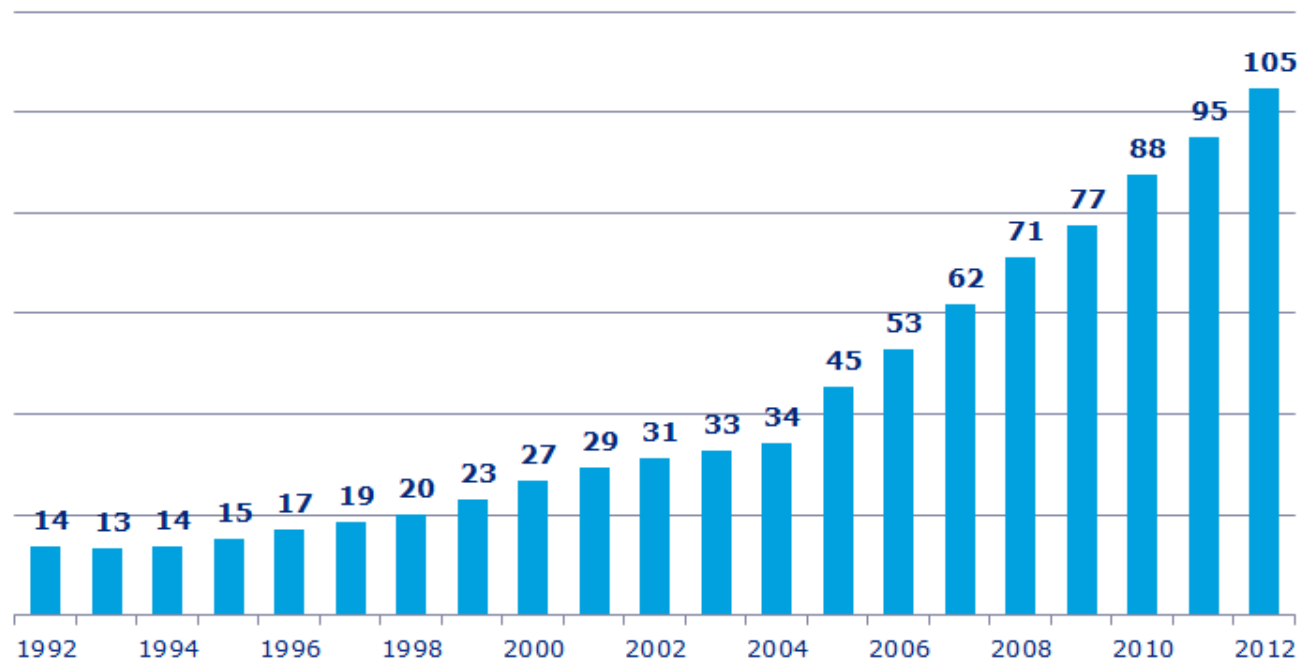
- Opprettholde aktivitet
- Kutt i balanse, utbytte og økte marginer

Egenkapital (Mrd kr)

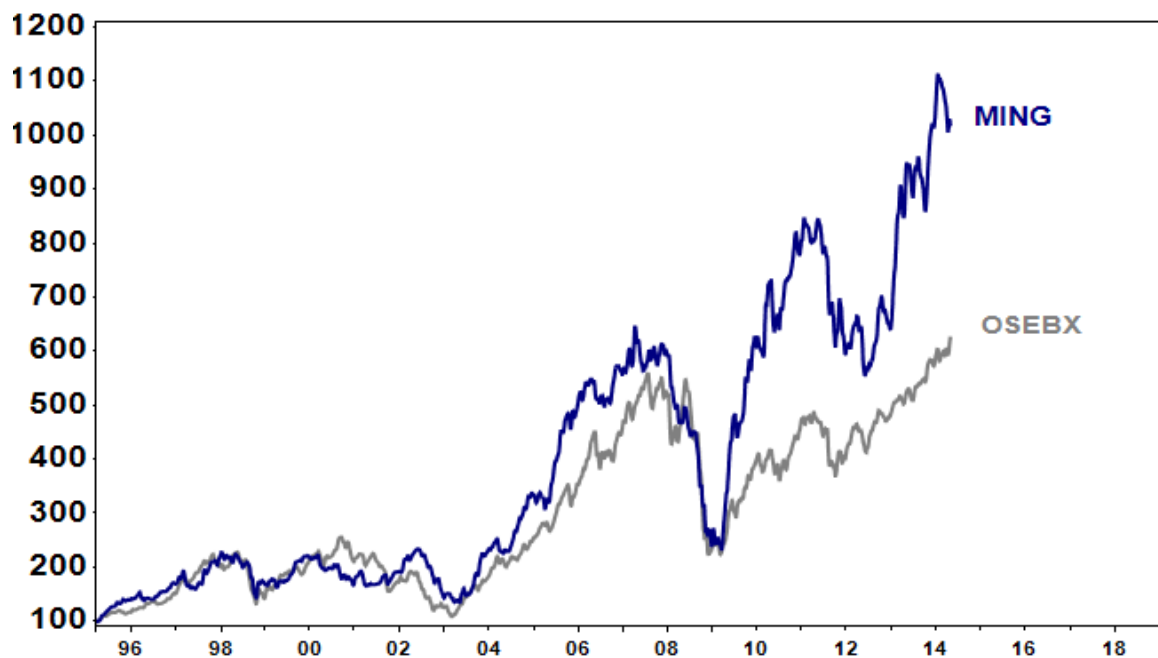
Samlede utlån har beveget seg fra 14 milliarder ved bankkrisen til 105 milliarder etter «finanskrisen»

Samlede utlån SpareBank 1 SMN 1992 til 2012 i mrd

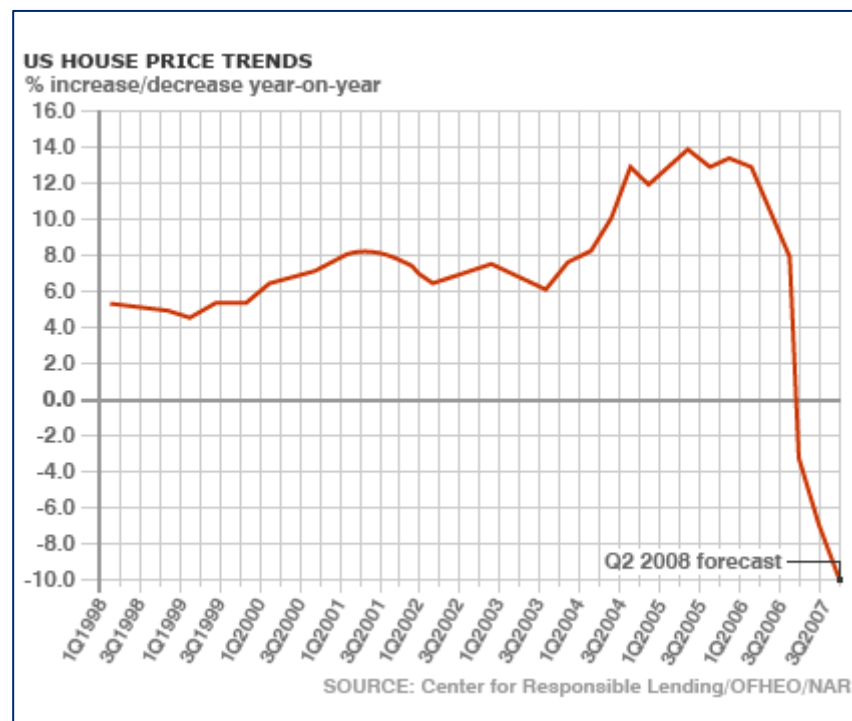
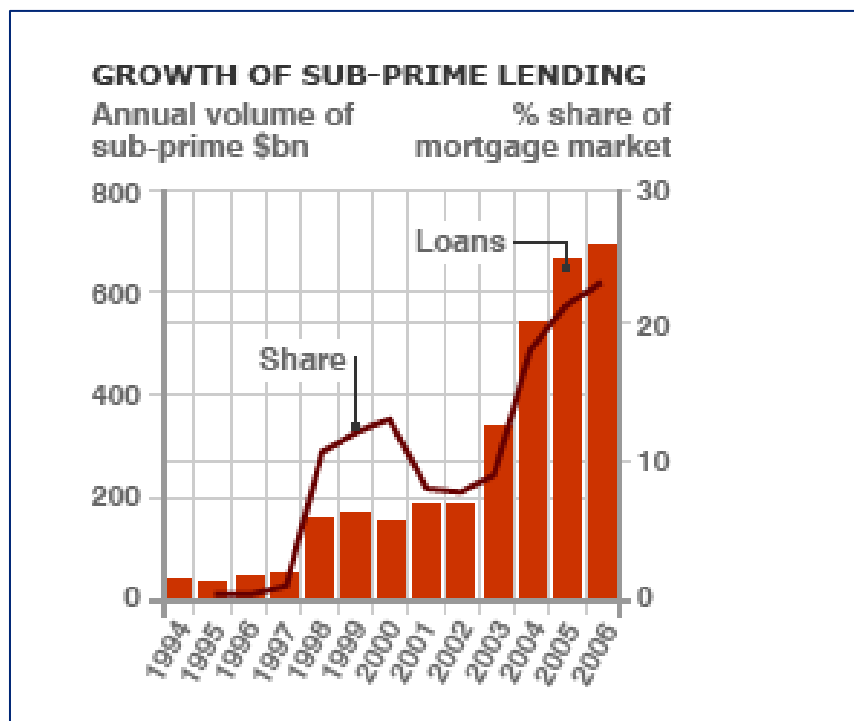

Store aksjonærverdier er skapt

Kursutvikling MING siste 20 år (justert for utbytte)

Vi husker hvordan det startet.
 Sterk vekst i subprime og pakking av lån med etterfølgende fall i boligprisene

“Is i magen” strategien»

SpareBank 1 SMN er mindre rammet av den internasjonale finanskrisen enn mange andre store banker fordi vi har begrenset eksponering mot verdipapirer, ingen internasjonal kreditteksponering en forsiktig investeringsstrategi

Vi vedtok i september 2008 en “is i magen” strategi basert på:

- Erkjennelsen av at bankens adferd kan forsterke (og begrense) en regional krise
- At en krise, etter en tid (2-3 år), igjen vil nå et vendepunkt
- At banken har et betydelig samfunnsansvar
- At samfunnsansvaret best ivaretas ved å støtte våre kunder gjennom krisen
- Dette forutsetter at bedrifter møter krisen med nødvendige tiltak, og...
  - ....at husholdninger som har behov for bistand aktivt erkjenner utfordringene og søker bistand og tilpasser sin privatøkonomi til nye rammevilkår
- Rentenedgangen har en betydelig avdempende effekt
- Statens bankpakker kompensere for kollapsen i den internasjonale finansielle sektor
- **Banken var veldig solid finansiert, og relativ solid etter den tids krav**

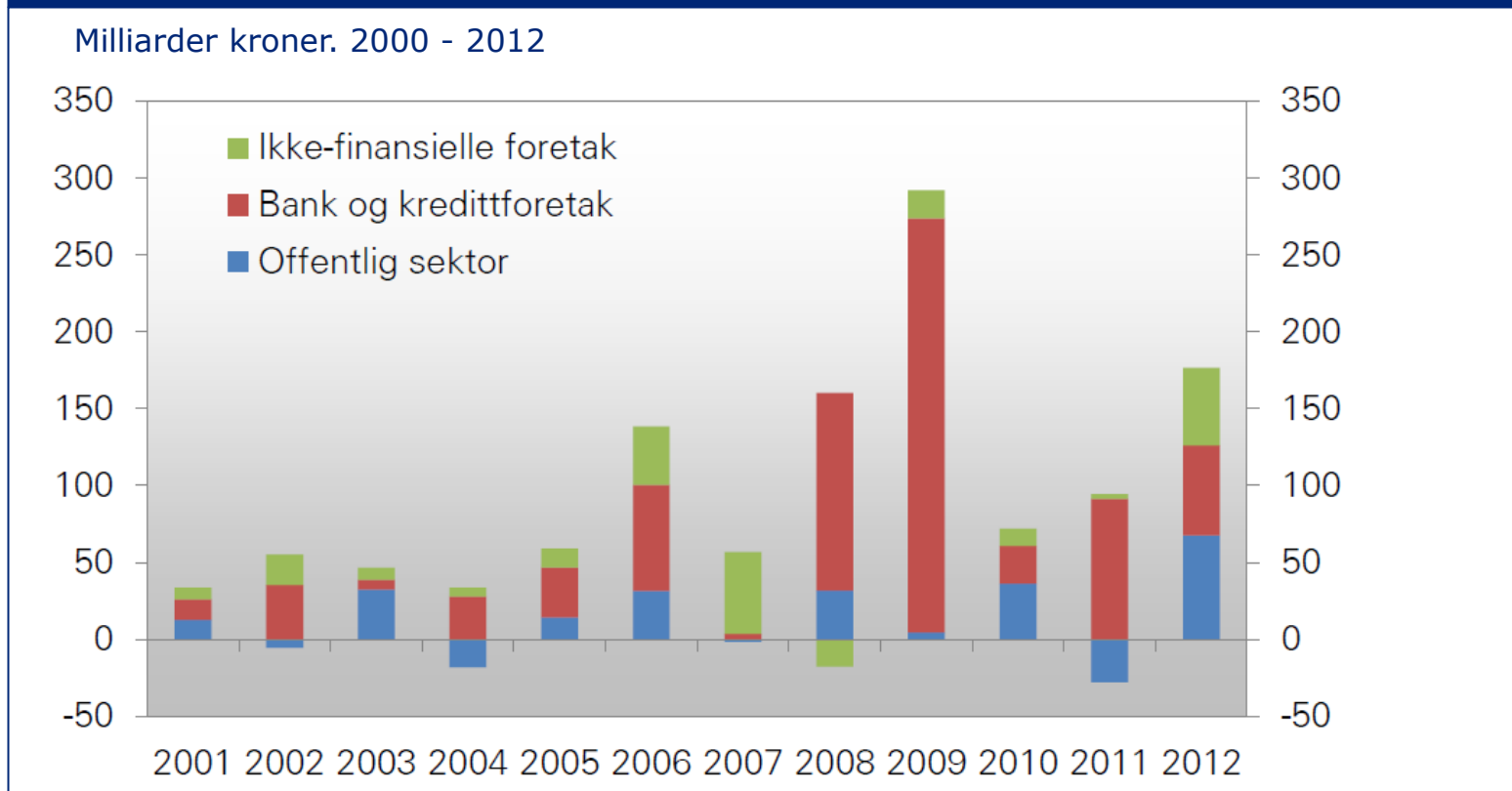

Ved inngangen til finanskrisen 2008 var SpareBank 1 generelt i en god likviditetsmessig posisjon

- OMF lovgivningen ble innført i juni 2007. SpareBank 1's første euro transaksjon (1,5 mrd) ble foretatt i september 2007
- I løpet av de 12 neste månedene gjorde vi ytterligere to OMF Euro benchmarks. Vår 5 årige obligasjon 10.sept 2008 var den siste som ble foretatt i euromarkedet før Lehman Brothers kollapsen. I tillegg var løpetiden på finansieringen i bankene veldiversifisert
- Når bytteordningen opprinnelig ble innført, var det en forutsetning at det var bankene som byttet med Finansdepartementet, og ikke kredittforetaket.
  - utfordringer med sparebankloven
  - Og «negative pledge» bestemmelser i låneavtaler.
- Etter hvert fikk også kredittforetakene mulighet til å delta direkte i bytteordningen. For SpareBank 1 skjedde dette gjennom
  - SpareBank 1 Boligkreditt
  - SpareBank 1 Næringskreditt (sikret BN bank finansieringen)

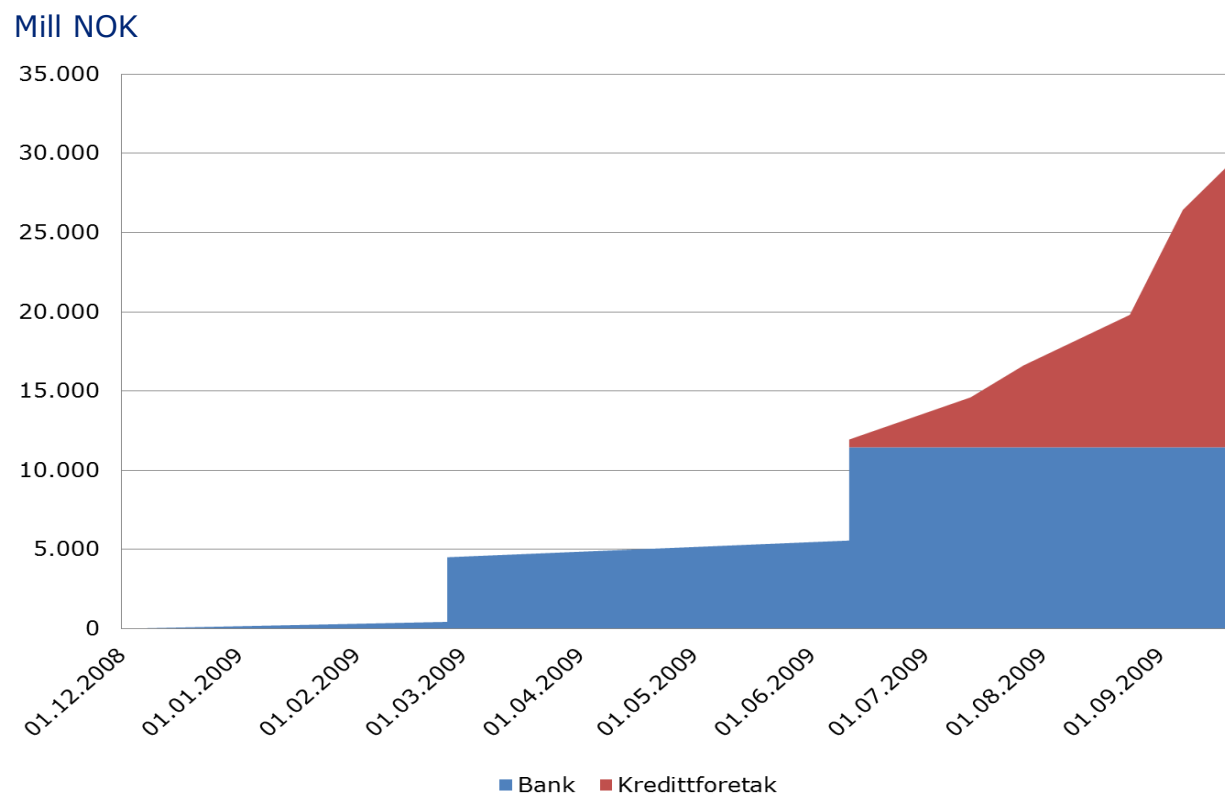
Obligasjonsmarkedet for virksomheter falt sammen inn mot 2008, mens bankene utstedte betydelig volumer (OMF-er fra 2007)

Nettutstedelser av foretaksobligasjoner i det norske markedet. Fordelt på utstedertype.

Kilde: Norges Bank, aktuell kommentar 2/2013, Utstedelser av foretaksobligasjoner i det norske markedet

SpareBank 1 bankene sin bruk av bytteordningen, via Boligkreditt

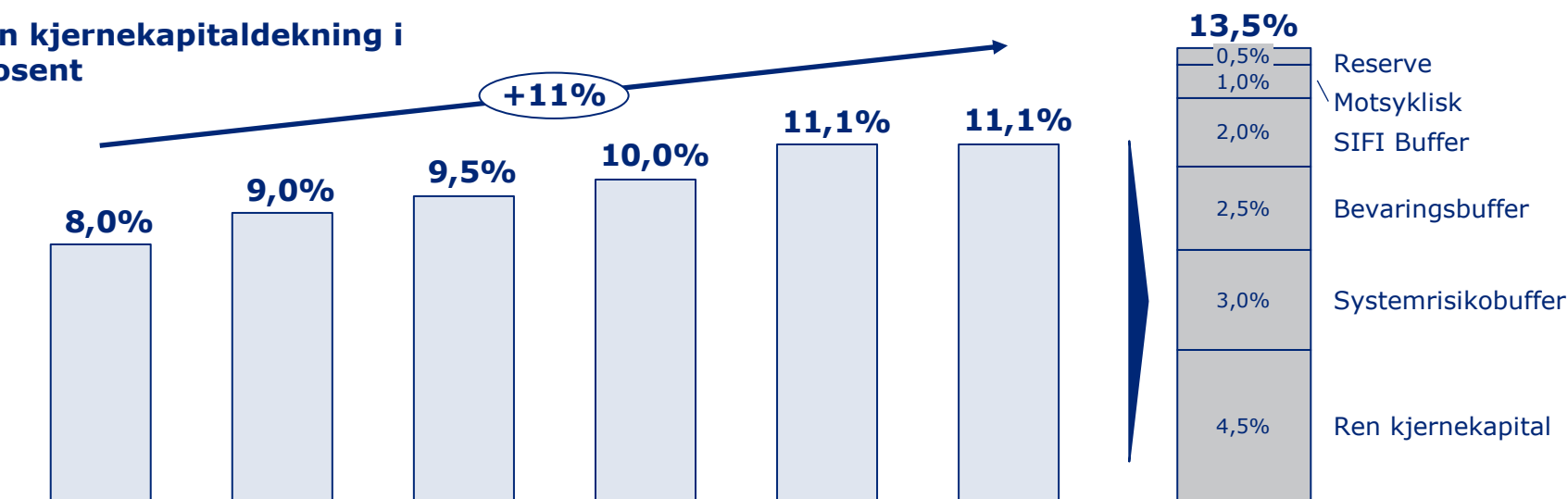

Vi akselererte klargjøring av boliglån til OmF, men det krevde noen systemendringer som tok noe tid.

Satte generelt fart i endring av finansieringsmiks i bankene

Betydelig kapitaloppbygging, og evne til forrente den

Ren kjernekapitaldekning i prosent

Ren kjernekapital

2009

4.938

2010

6.177

2011

6.687

2012

8.254

2013

9.374

Q1-14

9.655

Mål 2016

Mål for 2016 skal være nådd innen 1. halvår 2016

EK-avkastning

16,2%

14,6%

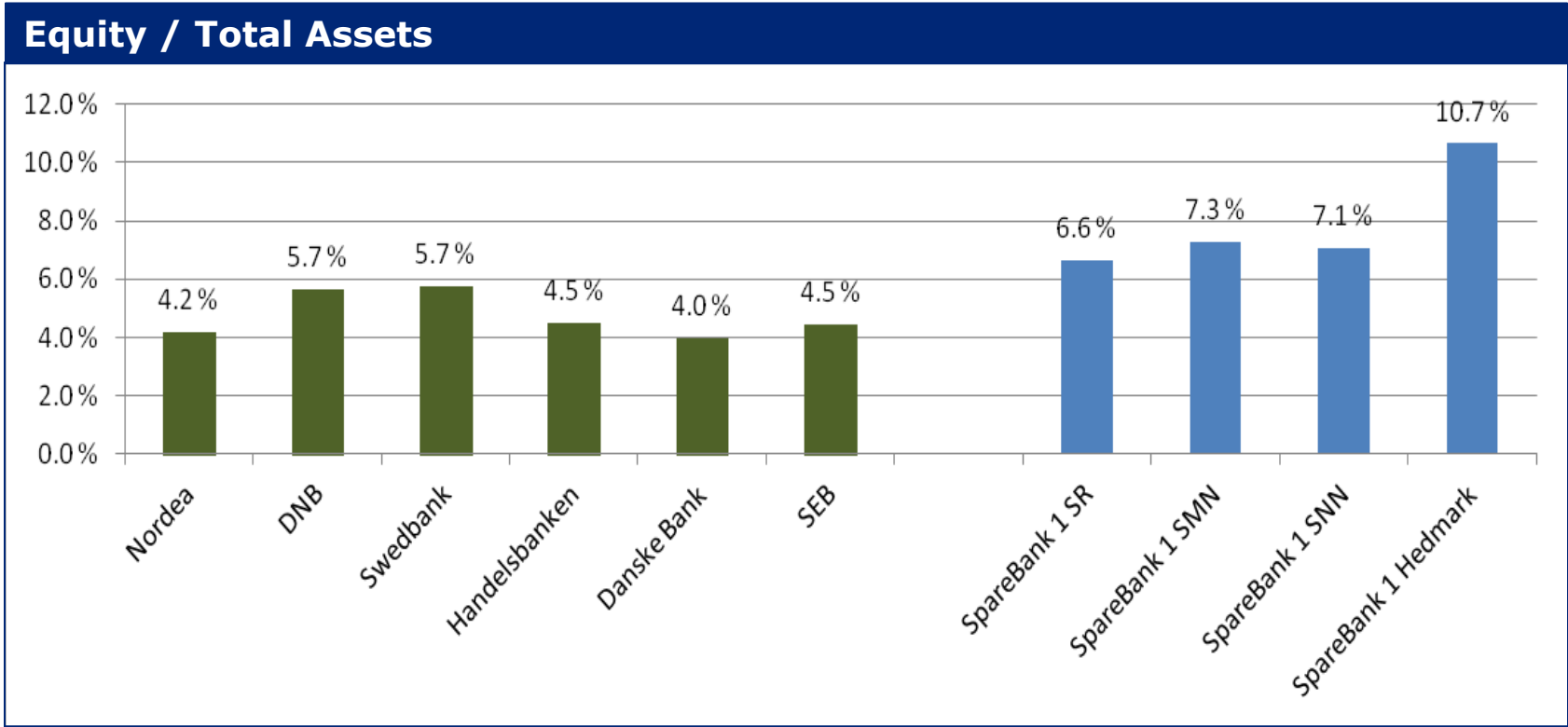
12,8%

11,7%

13,3%

17,7%

Sparebankene er i bunn og grunn de mest solide

Loans sold to SpareBank 1 covered bond issuers added to total assets

Banken holder fast på Is i magen

- Banken kjører videre med uendret kapasitet og skal komme styrket ut av krisen.
- Topplinjevekst betyr styrket markedsandel, veksten er begrenset
- 100 mill i 2010 fullføres.
- Etablering i Ålesund med overtakelse av BN bank sin Ålesundsoperasjon.
- Kapital og utbyttebeslutninger har langsiktig overlevelse som mål.

Kapitalplan og Prognose 2012

Styremøte 28.05.09

Finn Haugan
ministrerende direktør

Innledende vurdering i banken

- **Søknadsfrist er 30.09.09**
  - Fondet er stort nok, så det er ikke først til mølla
  - Muligens lurt å være etter DNB
- **Uten særlig argumentasjon kan banken øke kjernekapitalen med inntil 2%**
  - Dvs. til i overkant v 10%
  - Dvs. kapitaltilførsel på 1,2 Mrd
  - Eventuelle oppkjøp av deler av BN bank kan være argumentasjon for større behov
- **Banken vil havne i risikoklasse 2 dvs. prising på kapitalen på hhv 5,5/6,5%**
- **Valg av produkt vil avhenge av flere forhold**
  - Fondsobligasjoners aksept hos rating byråer
  - Konverteringsbetingelser preferansekapital
  - Sannsynligvis en kombinasjon for å opprettholde fleksibilitet
- **Utbytte begrensninger medfører lavere utdeling enn i dag**, men det er også en naturlig følge av OT prop 75
- **SF vil få innflytelse på bankens beslutninger og banken får informasjonsplikt**
  - Må sees i sammenheng med den innflytelse myndigheter har idag

What did the Fox Say, Ja på den ene siden er dette bra

Statens Finansfond: Opsjon på å utsette emisjon til verdsettelsen bedres ...i mellomtiden er betingelsene kraftig subsidiert av staten

- SFF skal bidra med kjernekapital (fondsobilgjøring eller preferanseaksje) til norske banker. Åpen for utbetalinger 15.05.09 – 15.11.09
- SFF kan bidra med oppkapitalisering (Tier I) inntil visse nivåer:
  - Bank med Tier I under 7% kan oppkapitaliseres til inntil 10%
  - Bank med Tier I mellom 7% og 10% kan oppkapitaliseres med inntil 3%poeng, men ikke over 12%
  - Bank med Tier I over 10% kan oppkapitaliseres med inntil 2% poeng
  - Siste frist for å søke om kapitalinnskudd er 30.09.09
- Banker som søker vil bli plassert i en av tre risikokategorier
- Begrensninger på utbetaling av utbytte til eksisterende aksjonærer
- Begrensninger på lønn og bonus til ledelse
- Risikopremier:
  - Fondsobilgjøring: 8mnd stat + 6% til 8% avhengig av risikoklasse
  - Preferanseaksjer: 8mnd stat + 6% til 7% avhengig av risikoklasse
- Etter 5 år skal preferanseaksjene konverteres til aksjer dersom de ikke er innløst tidligere
- Metodikk for konvertering avtales med de enkelte banker, det gis incentiver til innløsning før konvertering
- Konverteringsmetodikk skal stå i ft hvor stor nedside ved evt tap SFF skal være med å bære
- Konklusjon:Prisen på preferanseaksjer og fondsobilgjøring er meget lav sammenlignet med markedspriser. Forskriften er noe uklar i ft preferanseaksjenes tapsabsorberende evne, men dette må sannsynligvis sees i sammenheng med konverteringskurs/metodikk om 3-5 år.

FIRST SECURITIES

Source:

22

Eller, farlig farlig

BEST UTEN STATSHJELP: Mener Pål ringholm i First Securities.

FIRST SECURITIES

Advarer bankene mot Kristins krisehjelp

Kredittanalytiker mener bankene bør unngå krisepenger fra staten.

DEL

ØVSTEIN S. LØR

annonse

SpareBank
SMN

Representantskapet 22. september 2009

- Kredittilsynet har i brev av 7. juli 2009 bekreftet bankens soliditet, banken kan derved finansieres av finansfondet.
- Bankens søkte Statens finansfond den 12. august om kapitalinnskudd i form av fondsobligasjoner med **1.250.000.000,-**.
- Fondsobligasjonene styrket bankens kapitaldekning med 2,12% til 10,70%.
- Banken plasseres i risikoklasse 2 på bankgrunn av bankens Rating (A1)
- Innløsning av fondsobligasjonene kun etter kredittilsynets tillatelse
- Innløsning på 30 dagers varsel
- Tilbakebetaling kan gjøres i maksimalt 3 delinnbetalinger, minimum 250 mill kr pr innbetaling.

11. september 2009

Retningslinjer for godkjenning av innløsning av fondsobligasjoner og preferansekapital fra Statens finansfond

Kredittilsynet vil legge til grunn følgende praksis:

Kredittilsynet vil kun godkjenne innløsning dersom bankens kapitaldekning og kjernekapitaldekning etter innløsningen er meget god, eller dersom kapitalen er erstattet av kapital av minst like god kvalitet. For banker som ikke har en meget god kjernekapitaldekning uten hybridkapital (fondsobligasjoner), vil Kredittilsynet kreve at kapitalen erstattes av ren kjernekapital (uten hybridkapital).

I vurderingen av hva som er en meget god kapitaldekning og kjernekapitaldekning, vil Kredittilsynet vurdere alle vesentlige risikoeer, herunder stresstester i forhold til ulike scenarioer, og også hensynta kapitalbehovet i forhold til planlagt vekst de nærmeste årene.

I den grad det er relevant, vil i tillegg institusjonens likviditetssituasjon og innvirkningen på institusjonens lønnsomhet bli vurdert i forhold til søknader om innløsning og mulig erstatning av kapitalen.

Kontaktpersoner:

Seksjonssjef Bjørn Andersen, tlf. 22 93 98 64
Seniorrådgiver Ingrid Hyggen, tlf. 22 93 99 07

Etter vår vurdering begrensede restriksjoner

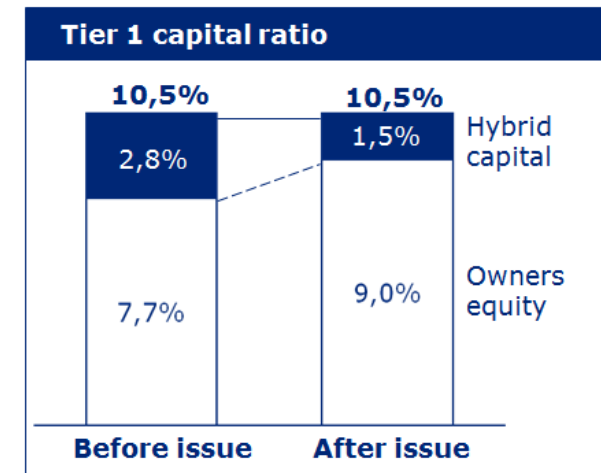
- I henhold til formålet om å opprettholde normal utlånsvirksomhet
- Ikke til aggressive kommersielle strategier
- Skriftlig samtykke på vesentlige transaksjoner
- Transaksjoner i ordinær drift kan gjennomføres uten samtykke
- Transaksjoner som er forhåndsgodkjent som ordinær drift.
  - Emisjoner i Bolig og Næringskreditselskaper for å finansiere overføring av lån
  - Emisjoner i Sparebank 1 Finans
  - Emisjoner overfor SpareBank 1 gruppen for å reinvestere utbytte fra foretaket.
- Utbyttebegrensninger ble støttet opp av endringer med overgang fra Grunnfondsbevis til EK bevis
- Litt avvikende gave begrensninger, litt ulogisk men helt til å leve med.
- Lønn og bonus, ukomplisert

Prosjekt Birger, slik kom vi ut av Statens Finansfond

Fully underwritten rights offering of approx NOK 824 mill

Transaction structure	<ul style="list-style-type: none"> Rights offering of approx NOK 824 mill <ul style="list-style-type: none"> – Preferential rights for existing equity certificate owners 24,964,307 new equity certificates to be issued Employee offering of up to NOK 66 mill <ul style="list-style-type: none"> – Up to 2 million new equity certificates to be issued
Subscription rights	<ul style="list-style-type: none"> 9 subscription rights issued per 25 equity certificates held at the end of 4 March 2010 (i.e. 0.36 equity certificates per equity certificate) <ul style="list-style-type: none"> – Subscription rights listed on Oslo Børs until 25 March 2010 17:20 CET 1 subscription right entitles subscription and allocation of 1 new equity certificate <ul style="list-style-type: none"> – Oversubscription and subscription without subscription rights allowed
Subscription price	<ul style="list-style-type: none"> NOK 33 per new equity capital certificate
Subscription period	<ul style="list-style-type: none"> 11 March – 25 March 2010 17:30 CET
Syndicate	<ul style="list-style-type: none"> Rights offering fully underwritten by DnB NOR Markets, SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 Nord-Norge, SpareBanken Hedmark, Samarbeidende Sparebanker AS and other underwriters Global Coordinator and Bookrunner: DnB NOR Markets Joint Lead Manager: SpareBank 1 SMN Markets Co-Lead Manager: Argo Securities

Fleksibel kreditor, tilbakebetaling når behovet ikke er tilstede

- Ny fondsobligasjon på nesten samme vilkår som SF obligasjonen
- Hadde SF skapt ny markedspris?

STATENS FINANSFOND

Sparebank 1 SMN
7467 Trondheim

ola_berasny@smn.no
smn@smn.no

Deres ref: Vår ref: 08/100 17. mars 2010

Delvis innløsning av kapitalinnskudd fra Statens finansfond

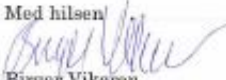
Vi viser til vårt brev av 3. februar 2010 og deres brev av 5. mars 2010.

Den varslete delvise innløsningen på kr 450 000 000 er forenelig med klausul 3 i Avtale mellom Statens finansfond og Sparebanken 1 SMN om kapitalinnskudd ved tegning av fondsobligasjoner.

I følge klausul 3.4 skal innløsning skje til fondsobligasjonens opprinnelige pålydende med tillegg av pålept rente på det innløste beløp beregnet etter klausul 5 fram til innløsningsdagen. Pålepte renter fra 1. januar 2010 til 22. mars 2010 er på kr 7 485 016,54.

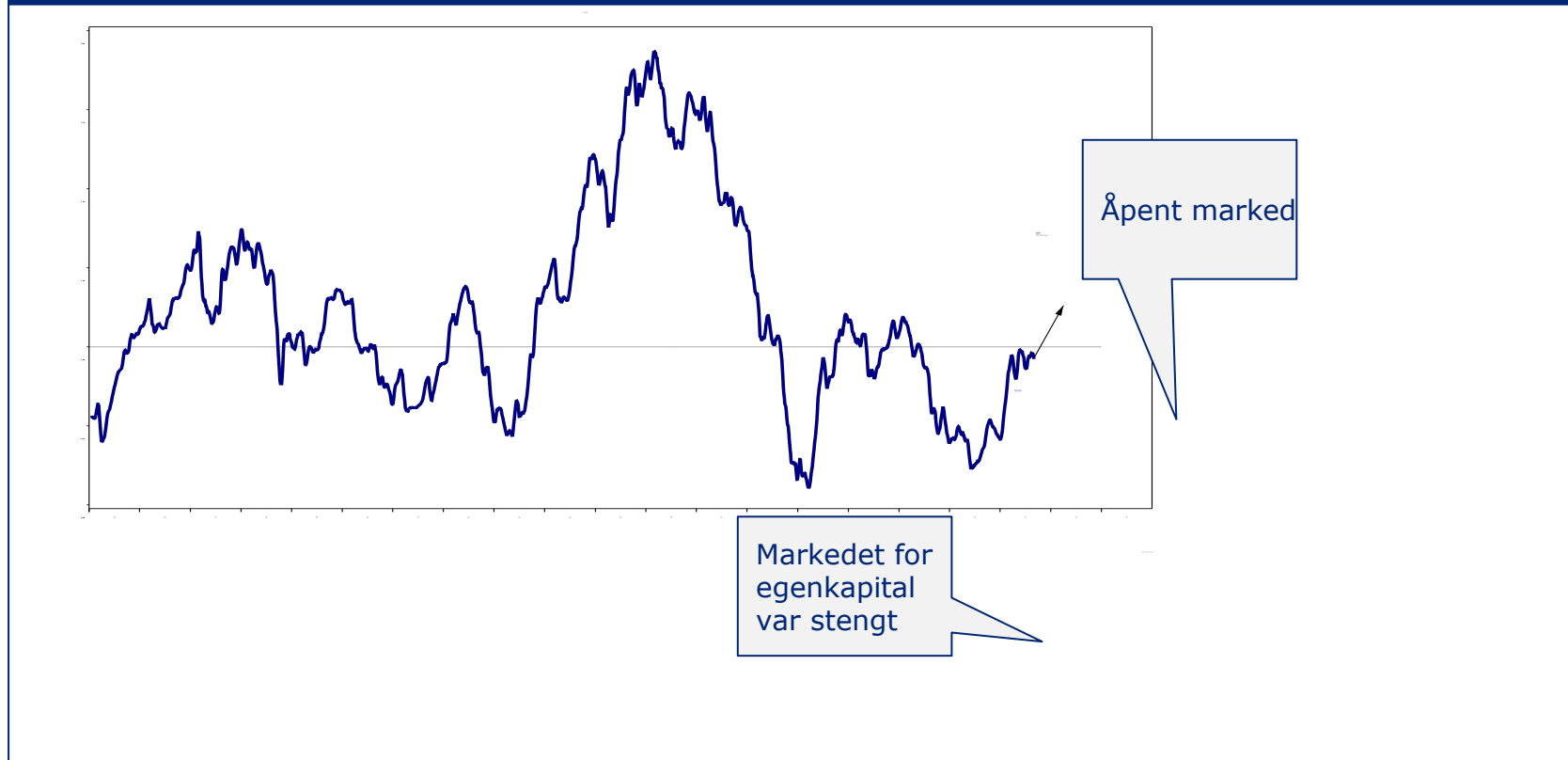
Det bes om at Sparebanken 1 SMN innbetaler kr 457 485 016,54 til Norges Bank, konto 0677.08.00461 den 22. mars 2010.

Alle innbetalinger til ovennevnte konto må sendes til Norges Banks swiftadresse NBHKNOKK, swiftmelding MT103, og følgende felt må fylles ut:
felt 59: 06770800461
felt 72 må fylles ut slik: /REC/SKK

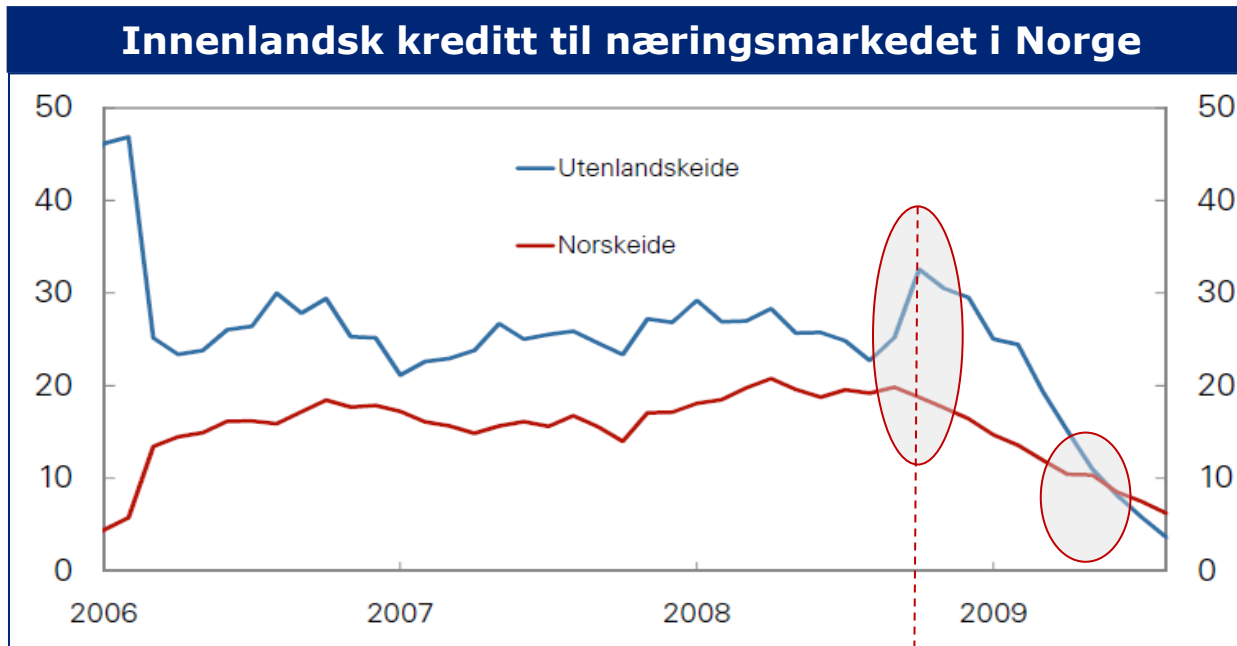
Med hilsen

Birger Vikøren
Administrerende direktør

Og det virket

MING – Pris/Bok 1995 - 2013

De utenlandskeide bankene «dro i brekket» når finanskrisen slo inn over Norge

12 måneders vekst januar 2006 til august 2009

**Finanskrisen
slo inn for fullt**

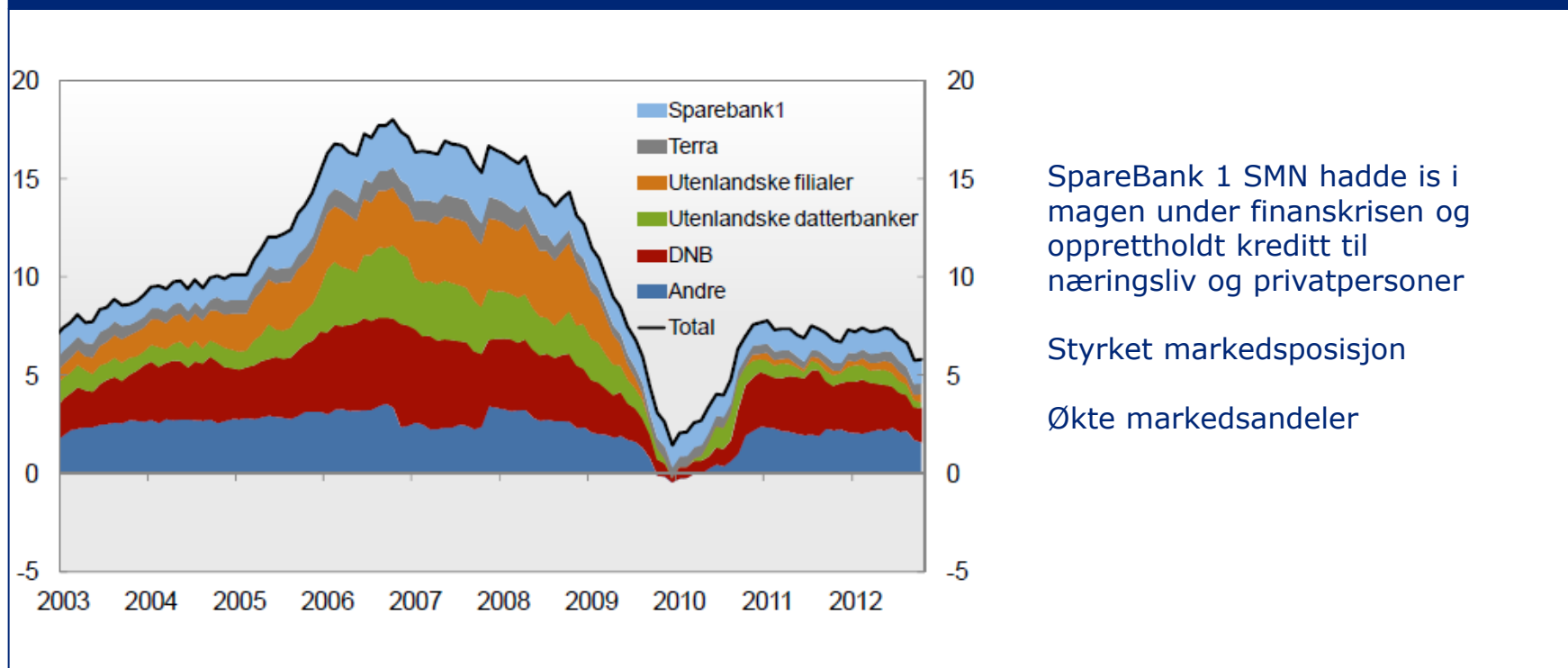
Utenlandske banker
gikk fra en vekst på ca
35% ned til 5%

Norske banker
gjennomførte en mer
kontrollert justering fra
18% til 9%

Det var regionbankene som opprettholdt kreditt-tilgangen under finanskrisen, noe som bidro til styrkede markedsandeler

Utlånsvekst i prosent fordelt på bankgrupperinger

SpareBank 1 SMN hadde is i magen under finanskrisen og opprettholdt kreditt til næringsliv og privatpersoner

Styrket markedsposisjon

Økte markedsandeler

TILTAK:

**Riktig
budskap**

God timing

**God
dimensjonering**

Regjeringen uttalte at norske myndigheter er beredt til å **iverksette nødvendige tiltak for å sikre tilliten til det norske banksystemet**

Tydelig og forståelig mandat ga tillit

Statens Finansfond

- Statens finansfond har til formål å bidra midlertidig med kjernekapital til norske banker for å styrke bankene og sette bankene bedre i stand til å opprettholde normal utlånsvirksomhet.
- Statens finansfond kan foreta kapitalinnskudd i norsk bank ved å erverve fondsobligasjon og preferansekapitalinstrument. Fondets kapitalinnskudd skjer etter søknad fra den enkelte bank og i henhold til avtale mellom fondet og banken.
- Statens finansfond (SFF) ble opprettet 6. mars 2009[1] som en del av redningspakken for det norske finanssystemet (2009) (også kalt bankpakke II). Statens finansfond ble opprettet for å øke kjernekapitaldekningen i bankene som ønsker det. Statens finansfond et eget rettssubjekt og registrert i foretaksregisteret.[2]
- Ordninger med statsstøtte må godkjennes av EFTAs overvåkningsorgan (ESA). ESA godkjente ordningen 8. mai 2009. Fondet foretok utbetalinger i 6 måneder; fra 15. mai til 15. november 2009. Siste frist for å søke støtte var 30. september 2009. Statens finansfond skal kun operere i 3 - 5 år frem i tid.

Hva vi kommuniserte til markedet:

With strong government finances there is room to counter-act. The authorities have shown a strong commitment to dampen the effect of the credit crisis and subsequent downturn

Stimulus measures

Banking Package I (nov 2008)	Swap facility to ensure long term funding for the banking sector by depositing covered bonds (up to 5 years) – total size NOK 350 bn (approx € 40 bn)
Public spending Package I (jan 2009)	Increased public spending by 2,5% of GDP (mainland) related to infrastructure (roads, maintenance public buildings)
Banking package II (feb 2009)	<ul style="list-style-type: none"> • Finance fund for capital support for Norwegian Banks - NOK 50 bn • Bond fund for corporate refinancing (including banks) – NOK 50bn
Monetary stimulus	<ul style="list-style-type: none"> • Cuts in deposit rate at Central Bank • Current deposit rate is at 1,75 %

Oppsummering

- Statens finansfond fungerte god for bankene og for vår bank
- Bankpakkene var tilstrekkelige og i rett tid
- Dettet gjelder om de ble benyttet eller ikke, vissheten om at de var der hadde stor betydning for markedet
- Vi ble gjort i stand til å bidra til finansieringen av fornuftige formål og hindret forsterking av krisen
- Håndteringen har skapt tillit til det norske systemet internasjonalt

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Fremtidig krisehåndtering Statens Finansfond, seminar 26. mai 2014

Morten Baltzersen, Finanstilsynsdirektør

Innhold

- Norske erfaringer med bankkriser
- Gjeldende norsk krisehåndteringsregulering
- EUs krisehåndteringsdirektiv
- Risikofaktorer – beredskap for kriser
- Framtidig organisering av krisehåndtering - noen momenter
- Oppsummering

Norske kriseerfaringer

- Nasjonale kriser med rot i sterk kredittøkspansjon og oppgang etterfulgt av krakk og tilbakeslag:
  - Slutten av 1800-tallet (Arendalskrakket, Kristianiakrakket)
  - 1920-tallet - Bankfalitter etter jobbetiden
  - Bankkrisen 1987-1992
- Den internasjonale finanskrisen fra 2008

Bankkrisen 1987-1992 - krisehåndtering

- Kapitaltilførsel fra bankenes sikringsfond
- Staten tilførte egenkapital i nytt «tredjelinjeforsvar» gjennom nye, midlertidige institusjoner
  - Statens Banksikringsfond
  - Statens Bankinvesteringsfond
- Nedskrivning av aksjer (til 0) ved myndighetstiltak under «fortsatt drift»
- Ingen statsgarantier
- Ikke statlig «bad bank»

Den internasjonale finanskrisen

- Internasjonal krise med utspring i gjeldskriser (først amerikansk boligboble, senere andre lands boligmarkeder og statsgjeldskriser)
- Likviditetskrise i norske banker som følge av sammenbrudd i internasjonale lånemarkeder
- Begrensede tap i norske banker
  - Begrenset og kortvarig realøkonomisk virkning i Norge
  - Små direkte eksponeringer mot strukturerte utlån og eksponert statsgjeld
  - Bankenes inntjening holdt seg rimelig god gjennom perioden
- Islandske bankers virksomhet i Norge rammet av islandsk krise

Tiltak under Finanskrisen

- Tiltakspakken av 12. oktober 2008:
  - Bytteordningen
  - F-lån med lengre løpetid
- Kredittpakke 8. februar 2009:
  - Statens finansfond
  - Statens obligasjonsfond

I tillegg pengepolitisk og finanspolitisk stimulans

Islandske bankers norske virksomhet

- Glitnir Bank ASA
  - sikringsfondet midlertidig likviditetsgaranti på vilkår om salg
  - salg til banker i Sparebank 1-gruppen
- Kaupthing Bank hf NUF
  - statsgaranti til sikringsfondet for Islands del av innskuddsgarantien
  - filialen satt under administrasjon
  - full dekning for statens og fondets utlegg
- Landsbanki Norway NUF
  - Ingen innskudd, banken avvirket selv verdipapirvirksomheten

Gjeldende norsk krisehåndteringsregulering

Banksikringsloven:

- Sikringsfondet kan yte støtte, garanti eller skyte inn egenkapital for at en krisebank skal kunne videreføre virksomheten eller selges
- Offentlig administrasjon av bank eller morselskap dersom den ikke kan sikres økonomisk grunnlag for videre forsvarlig drift
- Myndighetene har gjennom banksikringsloven adgang til nedskrive egenkapital og ansvarlig lån mot tap

EUs krisehåndteringsdirektiv (BRRD)

Omfatter banker og verdipapirforetak etablert i EU, bankgrupper (finanskonsern) og holdingselskap. Formålene er å

- beskytte skattebetaleren/motvirke “moral hazard”. Finansnæringen skal bidra til å finansiere krisehåndtering av bankene
- sikre at banker og myndigheter gjør nødvendige forberedelser for en mulig krise
- sikre nødvendige verktøy for at myndighetene skal kunne gripe inn tidlig overfor en institusjon med problemer (“early intervention”)
- sikre myndighetene nødvendige verktøy og fullmakter til å håndtere institusjoner i krise raskt og effektivt
- sørge for samarbeid mellom nasjonale myndigheter for effektiv håndtering av bankgrupper med grensekryssende virksomhet

EUs krisehåndteringsdirektiv- innhold

- Krisehåndteringsmyndighet
- Krisehåndteringsfond
- Planer for gjenoppretting(recovery) og krisehåndtering (resolution)
- Tidlig tiltak (“early intervention”)
- Samarbeids- og prosedyreregler (bankgrupper)
- 4 krisehåndteringsverktøy:
  - salg av virksomhet
  - brobank
  - deling av eiendeler
  - bail-in

Bail-in

- Bankens eiere og usikrede kreditorer dekker tap gjennom nedskrivning eller egenkapitalkonvertering av gjeld ved rekapitalisering av en institusjon eller ved nedskrivning av gjeld forut for overføring til brobank eller ved salg/deling av eiendeler.
- Sentralt poeng: Eiere og kreditorer må bære tap uten avvikling gjennom konkursbehandling/offentlig administrasjon.
- Eiere og kreditorer må tape minst 8 prosent av balansen i form av nedskrivning/konvertering før krisefond kan bidra med maksimalt 5 prosent av balansen.
- Ved «ekstraordinær systemrisiko» kan staten gi støtte etter eiere og kreditorers tap på 8 prosent.
- Krav til den enkelte institusjons samlede ansvarlige kapital pluss nedskrivbare gjeld (MREL)

Prioritetsrekkefølge og fordringer gjenstand for bail-in

garanterte innskudd (€ 100,000) + sikrede obligasjoner, herunder OMF	Unntatt fra bail-in
lønn og pensjon (unntatt bonus) + skatter og avgifter	
leverandørgjeld	
gjeld som følger av deltakelse i betalingssystemer, med en gjenstående løpetid på mindre enn syv dager	
interbankgjeld med en opprinnelig løpetid på mindre enn syv dager	
innskuddsgarantifondets utlegg for å dekke innskudd	Gjenstand for bail-in
ikke-garanterte innskudd med innskyterpreferanse	
seniorgjeld og ikke-garanterte innskudd uten innskyterpreferanse	
ansvarlig lån	
hybridkapital	
egenkapital	

BRRD og bail-in. Et kvantesprang?

- Beskytter skattebetalere og kan bidra til å motvirke moralsk hasard, men vi må innse at det er et skjørt instrument.
- Finanskriser har fortsatt store realøkonomiske kostnader selv om bankens eiere og kreditorer må bære tap framfor skattebetalere.
- Kredittmarkedenes iboende prosykliske adferd forsvinner ikke.
- Bail-in reduserer ikke behovet for ansvarlig kapital.
- Reduserer heller ikke behovet for mye kapital av høyeste kvalitet (ren kjernekapital) innenfor den ansvarlige kapitalen. I en krise er det enklere å tære på egenkapital enn å nedskrive/konvertere lån.
- Klare regler for krisehåndtering/nedskrivning ex ante gjør bail-in mer troverdig, men samtidig behov for fleksibilitet når krisen kommer. Mye egenkapital gir den beste forutsigbarhet.
- Prioritetsrekkefølge og MREL: Et krav om ekstra lag med ansvarlig kapital, men samtidig sementert trygghet for prioriterte kreditorer?
- Bør ha høye ambisjoner for andrelinjeforsvaret (krisefondet).

Risiko som kan utløse kriser

- Idiosynkratisk og system
- Kreditt, Likviditet, Marked, Operasjonell
- Likviditetskriser er ofte fordekte soliditetskriser.
- Vi har håndtert og kjenner virkemidler for å håndtere likviditetskriser og soliditetskriser.
- «Importert risiko» - Begrenset erfaring med kriser i grensekryssende finanskonsern (islandske banker)
- Banker er høyteknologibedrifter. Sårbar teknologi. Begrenset erfaring med kriser i teknisk infrastruktur – dermed også i håndtering.

Framtidig krisehåndtering

- Det viktigste ligger fast: Forebygg kriser gjennom ambisiøse krav til robusthet og tilsyn.
- Bankenes sikringsfond: Innskytergarantifond og krisefond adskilt. Egen krisemyndighet.
- Valg av krisehåndteringsmyndighet:
  - Finanstilsynet vil uansett ha en sentral rolle i krisehåndtering gjennom forebygging, inngrep og rådgivning
  - Finansdepartementet sentralt ved systemkriser
  - God erfaring i Norge med å opprette og avvikle institusjoner etter behov
  - En permanent ny institusjon hensiktsmessig?
- Internasjonal krisehåndtering i grensekryssende banker

Oppsummering

- Bail-in er et framskritt men ingen regulatorisk revolusjon
- Iboende prosyklisk adferd i kredittmarkedet vil bestå
- Gir ingen grunn til å renonsere krav til kapital og likviditet
- Krisehåndteringsdirektivet krever institusjonelle endringer
- Endringer bør bygge på våre positive erfaringer med krisehåndtering (men ikke med kriser)

→Kriseforebygging er den beste krisehåndtering

FINANSTILSYNET

Revierstredet 3
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

www.finanstilsynet.no

[Morten.Baltzersen@finanstilsynet .no](mailto:Morten.Baltzersen@finanstilsynet.no)

The new European resolution regime and the role of the EBA

Outline

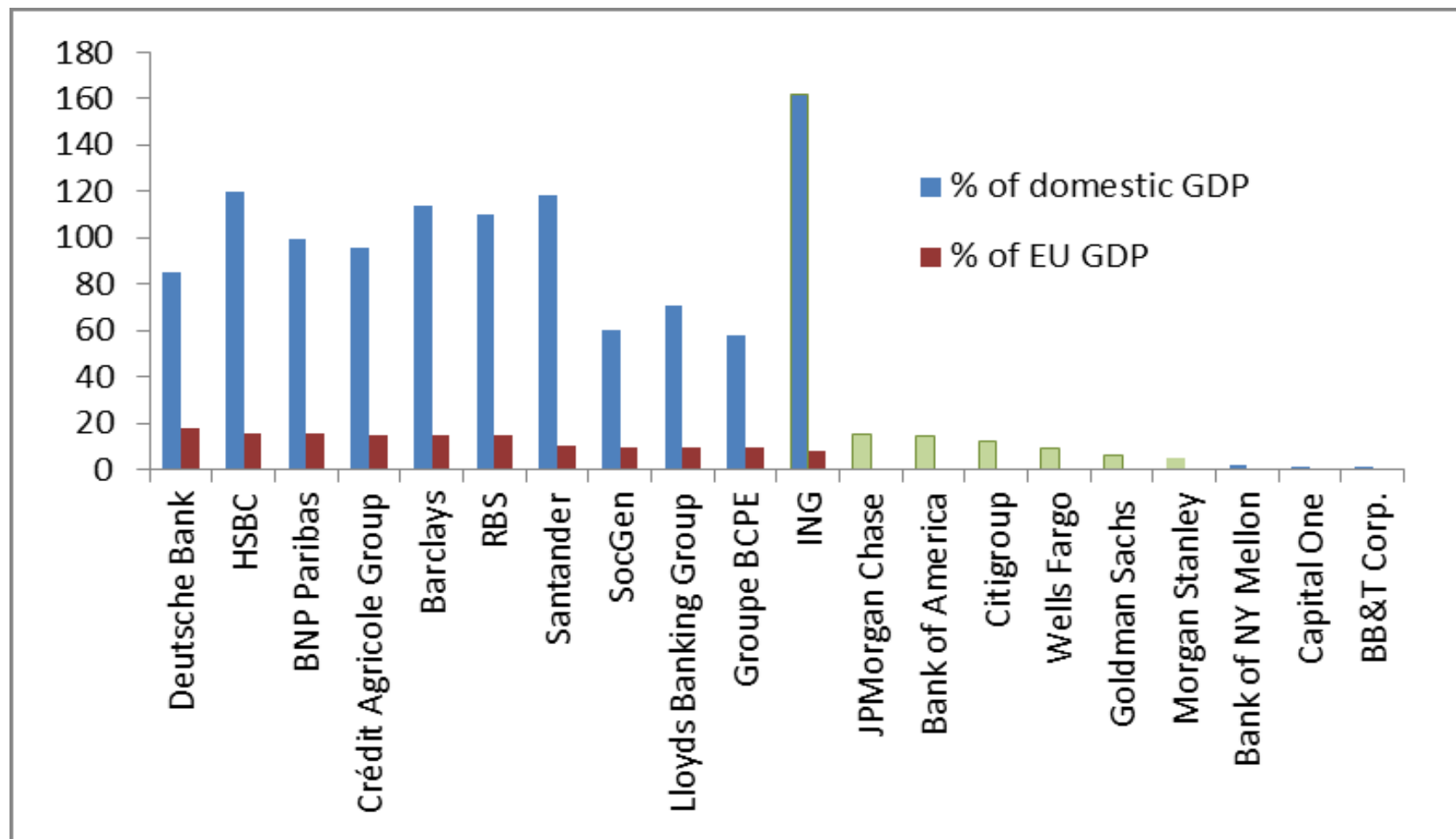
- 1) The new resolution regime and the repair of the Single Market*
- 2) EBA roles in recovery and resolution*
- 3) Implementation of the BRRD: challenges and work under way*

1. The new resolution regime and the Single Market

- 2008-2009: exclusive and uncoordinated reliance on *national* resolution schemes and safety nets, which led to break up of cross-border groups along national borders
- The way banks die affect the way banks live (“backward induction”)
- National bail-outs spurred:
  - a vicious circle between sovereigns and banks
  - capital and liquidity management along national borders
  - capital and liquidity requirements along national borders (conflicts between home and host authorities)
- Hence, the Single Market is not performing its function properly

1. The new resolution regime and the Single Market

Total assets of the largest EU and US banking groups in % of GDP)

1. The new resolution regime and the Single Market

- The BRRD (the legal “software” for cross-border resolution in the Union): common rules and toolkit across the Union
- The SRM (the institutional “hardware” for the Eurozone)
- To have cross-border resolution across the whole Single Market, the SRM and the “Outs” will have to:
  - front-load problems and solutions through group-wide RRPs;
  - adopt firm commitments (joint decisions) on these RRPs
  - establish mechanisms for application of the agreements in case of conflicts (mediation)
- Bail-in requirements as a tool to cut the link between banks and sovereigns

2. Legal and institutional underpinnings for cross-border resolution: the roles of the EBA

Need to strengthen the *legal underpinnings* and the *institutional arrangements* to get to joint decisions on RRP and make them credible and feasible

- 1. Rulemaking:** EBA to develop ~40 technical standards and guidelines + reports + advices for Commission delegated and implementing acts. Joint decisions are more likely to be achieved and implemented if national resolution authorities are bound by the same rules
- 2. Facilitator within resolution colleges:** EBA to facilitate the process of reaching joint decisions on RRP. If one of the parties holds up a joint decision without a legitimate reason, the other parties can trigger EBA binding mediation
- 3. Benchmarking and peer reviews of RRP**
- 4. Achieving cross-border resolution on a global scale:** EBA could become the point of contact and coordinator for relationships between the EU and third countries with regard to resolution proceedings

3. Implementation of the BRRD: timeline and impact on EBA governance

- Most EBA standards and guidelines to be finalised within 12 months of entry into force – publication on OJ expected in June. Member States to transpose the BRRD into national legislation by 1 Jan 2015 - bail-in, MREL, and government financial stabilisation tools to be adopted by 1 Jan 2016
- Most of the EBA consultation will take place between June and end of 2014, so to be able to finalise the TS and GL by mid 2015
- In Autumn 2014, the EBA will set up internally a Resolution Committee: at national and European level the new resolution regime requires new arrangements to ensure separation, on the one hand, and interaction, on the other hand, between supervisors and resolution authorities

3. The main EBA regulatory work-streams under way (1)

- Recovery plans: consultation conducted in 2013; final TSs and GLs on content and assessment approved, soon to be published. Recovery plans as an additional element within the overall risk management framework (impact on Business as Usual)
- TSs on content of resolution plan and assessment of resolvability: CP expected in June. Preconditions for choosing between MPE and SPE (impact on Business as Usual)
- GLs on possibility to impose “structural measures” to overcome obstacles to resolvability: CPs expected in June → Interaction with the other “structural measures” following Liikanen report
- GLs Triggers for Early intervention and resolution triggers: CPs expected in September. Need to ensure a continuum between SREP and “failing or likely to fail”

3. The main EBA regulatory work-streams under way (2)

- Rules on functioning of bail-in (shareholders wipe-out; conversion rates for different classes of creditors). Impact on funding costs
- Definition of criteria to set up the MREL/GLAC (need to cast national discretion within a European framework; interplay between capital requirements and MREL requirement)
- TS on valuation criteria to trigger resolution, to be used within resolution to measure recap needs, and after resolution (to assess NCWO)
- Risk-weighted contributions to Deposit Guarantee Schemes and Resolution Funds. How to measure PD and the Funds' LGD
- TS on functioning of resolution colleges (joint decisions)

Thank you

DANMARKS NATIONALBANK

ERFARINGER FRA HÅNDTERINGEN AF FINANSKRISEN I DANMARK

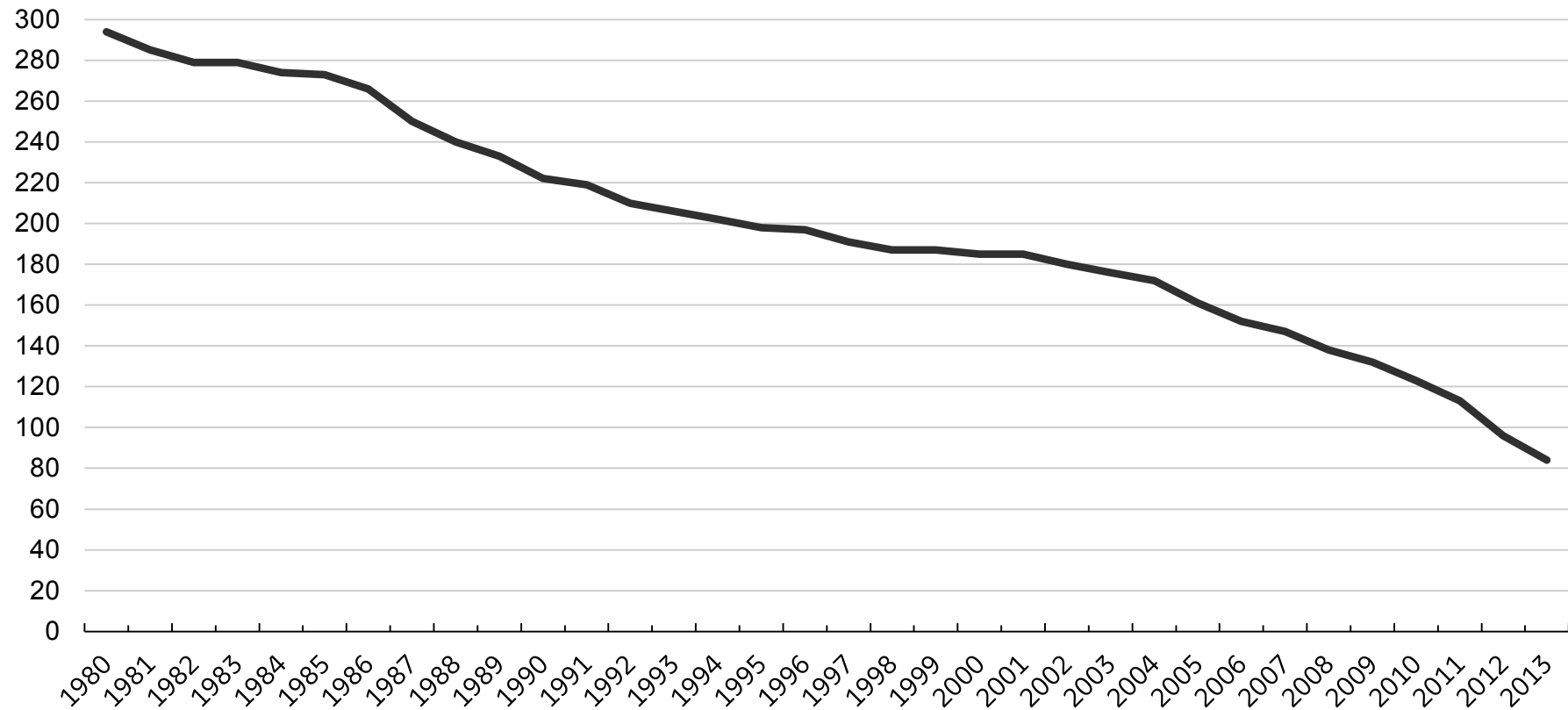
Jens Lundager, Danmarks Nationalbank

DANMARKS
NATIONALBANK

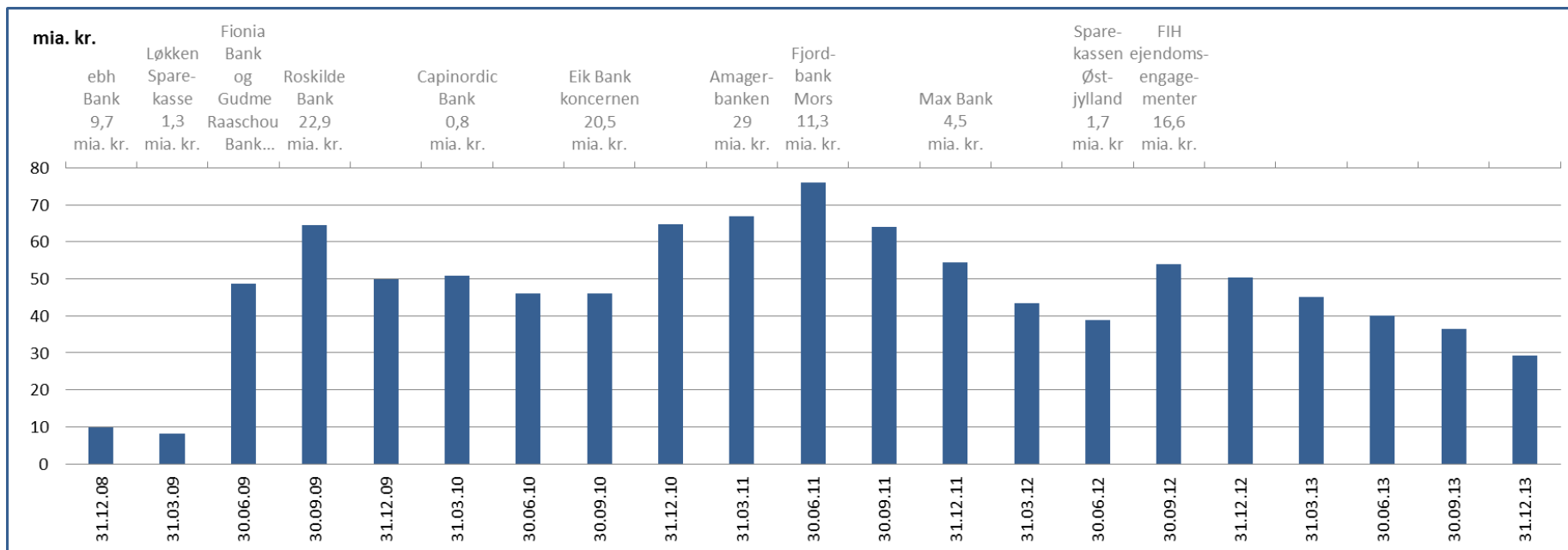
Antal pengeinstitutter i Danmark

DANMARKS
NATIONALBANK

Aktiver i Finansiell Stabilitet A/S, 2008-2013

Antal primære datterselskaber

1	2	4	5	5	6	5	7	7	7	6	6	7	5	5	5	5	5
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Antal banklicenser

1	2	3	4	4	4	3	5	5	5	3	3	4	5	3	3	1	1
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

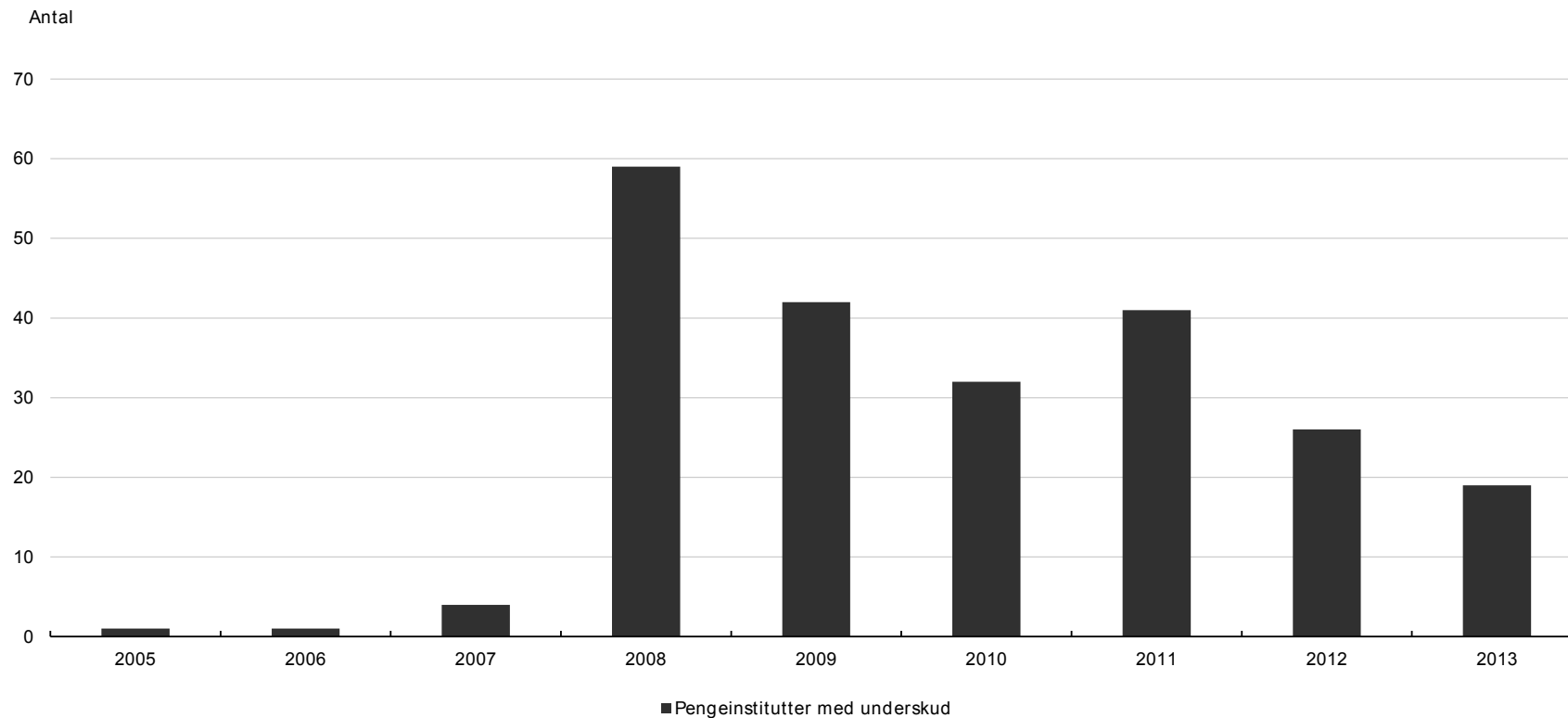

DANMARKS
NATIONALBANK

We are out of the woods...

- de resterende problemer kan håndteres

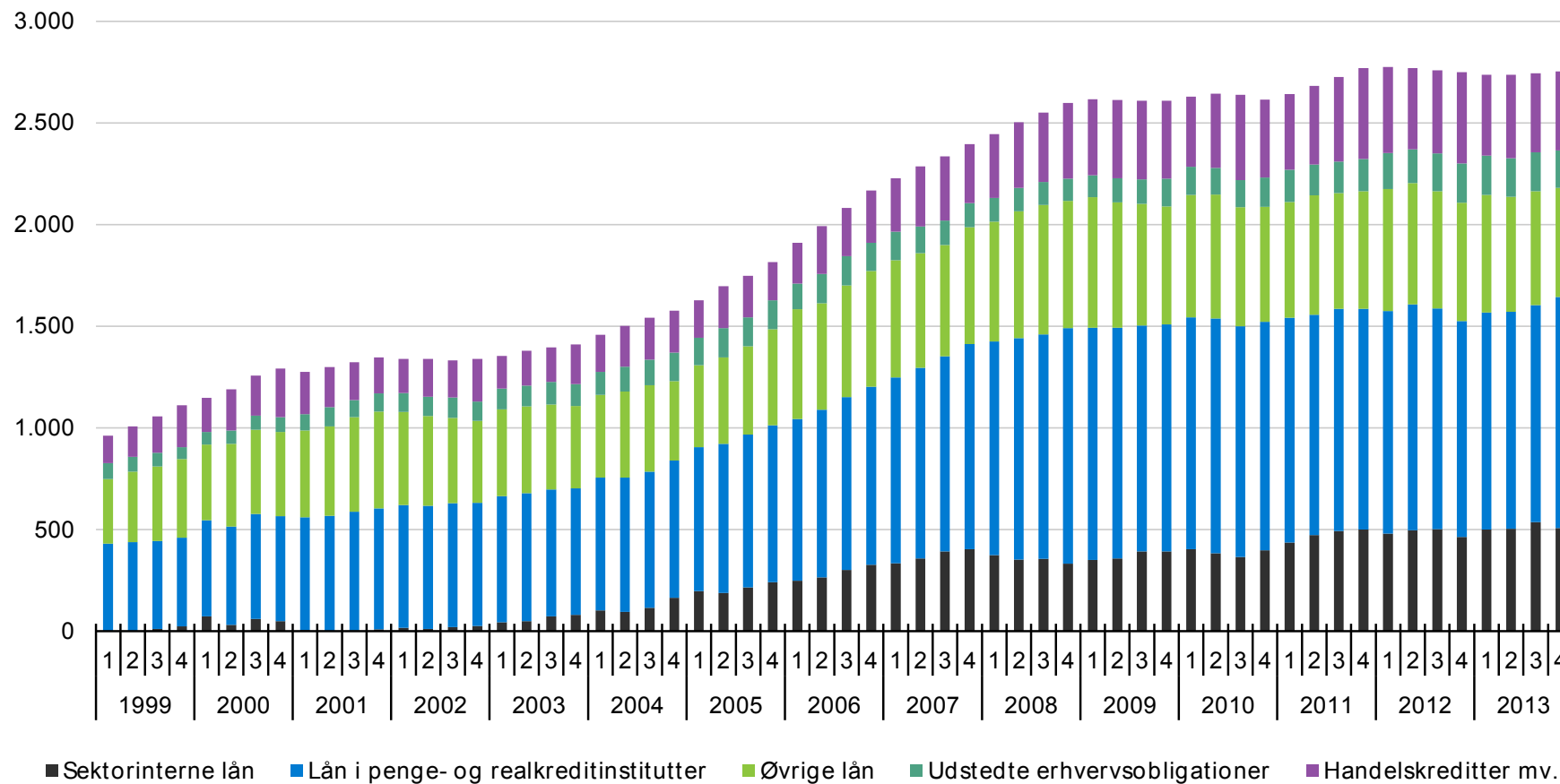
Bankpakker

- Bankpakke 1 – generel statsgaranti (4.200 mia. kr.)
- Bankpakke 2 – statslige kapitalindskud (46 mia. kr.) og individuelle statsgarantier (194 mia. kr.)
- Bankpakke 3 – afvikling af nødlidende pengeinstitutter
- Bankpakke 4 – konsolideringspakke
- Bankpakke 5 – udviklingspakke, FIH, LFI, EKF
- Bankpakke 6 - SIFI

Kreditgivningen til erhvervslivet uændret

Mia. DKK

Rangvid-rapporten: Årsager til den finansielle krise i Danmark

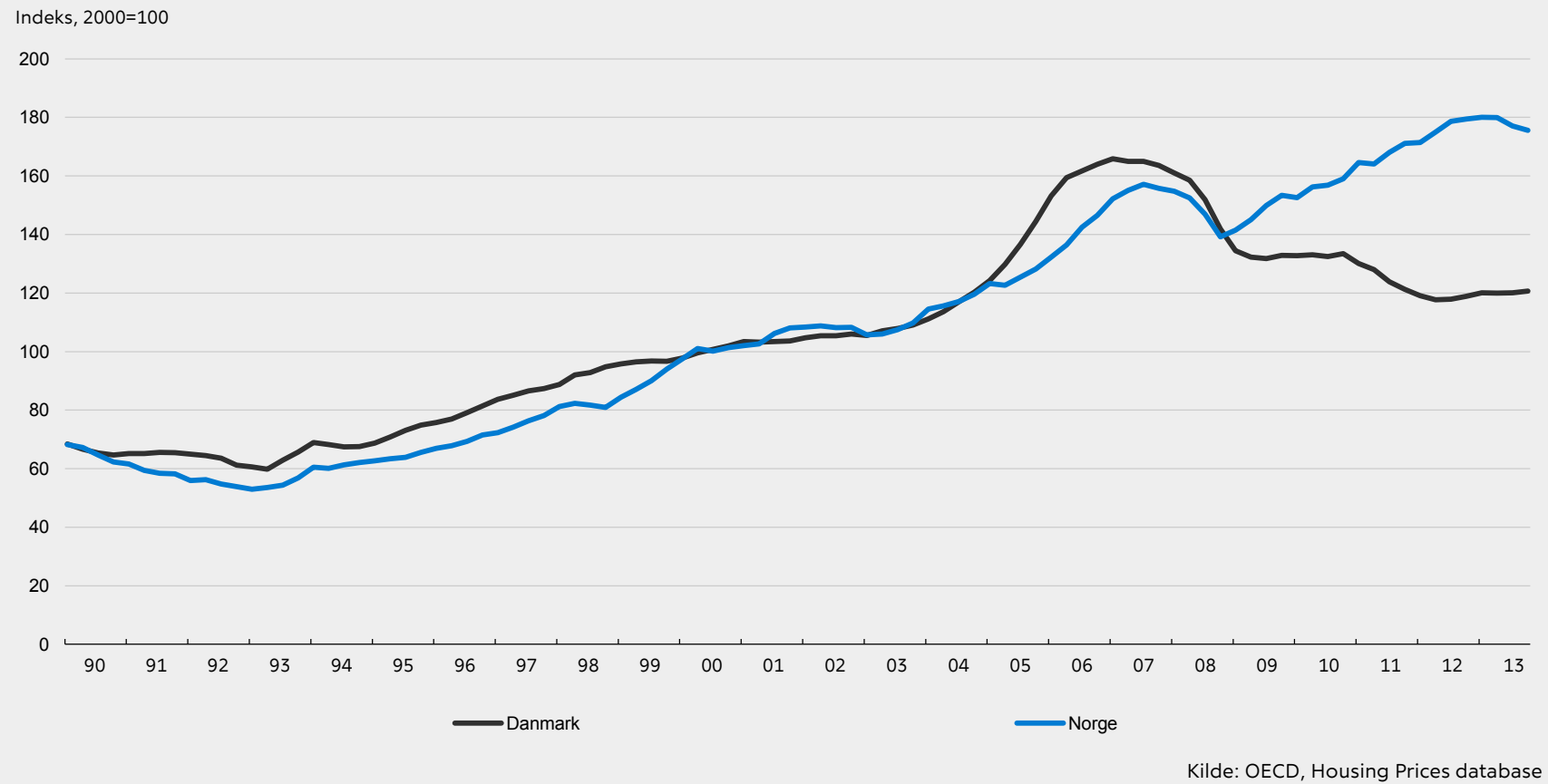

- ***Krisen opstod som konsekvens af et kompliceret samspil mellem forskellige faktorer – både internationale og nationale:***
  - Høj vækst og udpræget optimisme
  - Undervurdering af de reelle risici
  - Procyklisk finanspolitik og procyklisk regulering
  - Prisbobler på ejendomsmarkeder
  - Stor udlånsvækst og opbygning af indlånsunderskud
  - Utilstrækkelig selskabsledelse i en række institutter

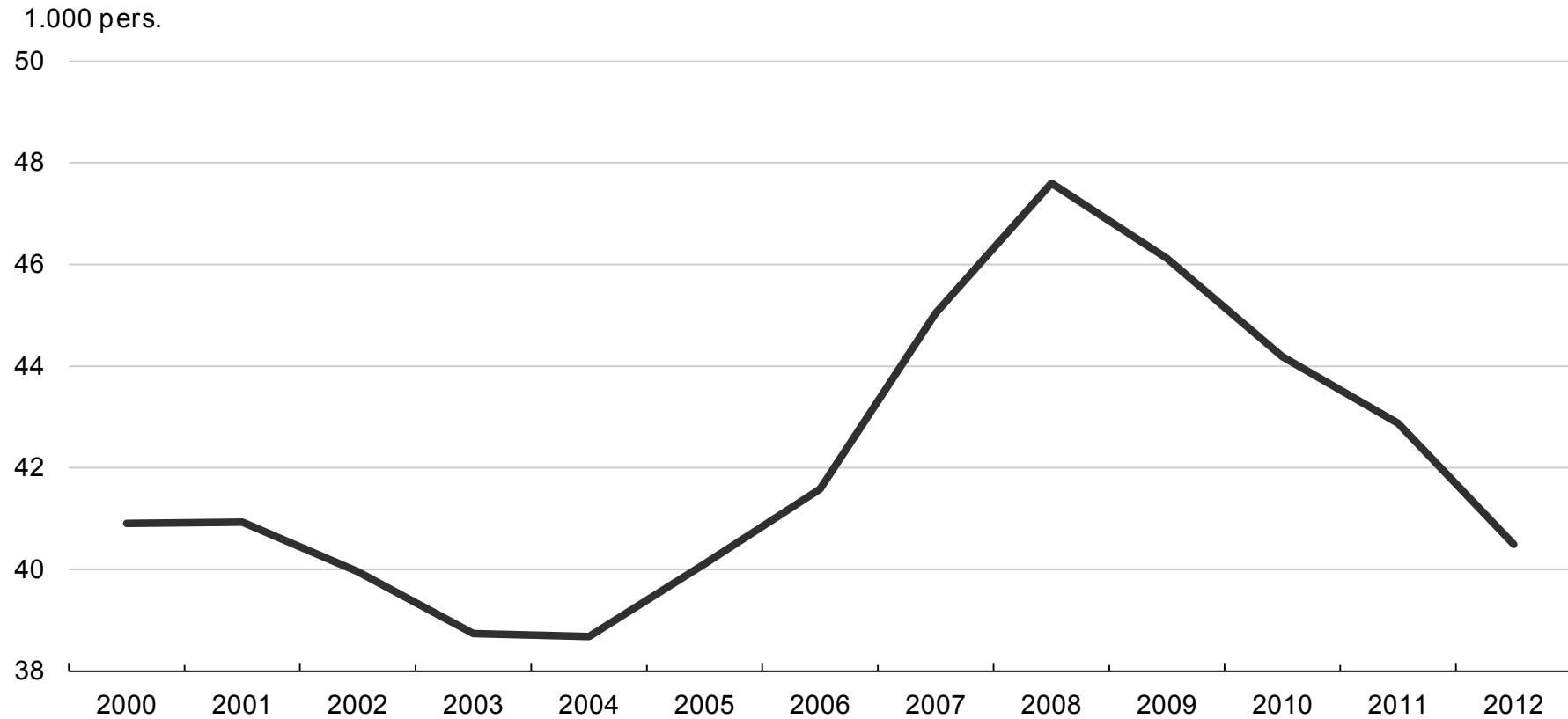
Vi havde en boligboble i Danmark

Udviklingen i reale boligpriser

Antal ansatte i danske pengeinstitutter

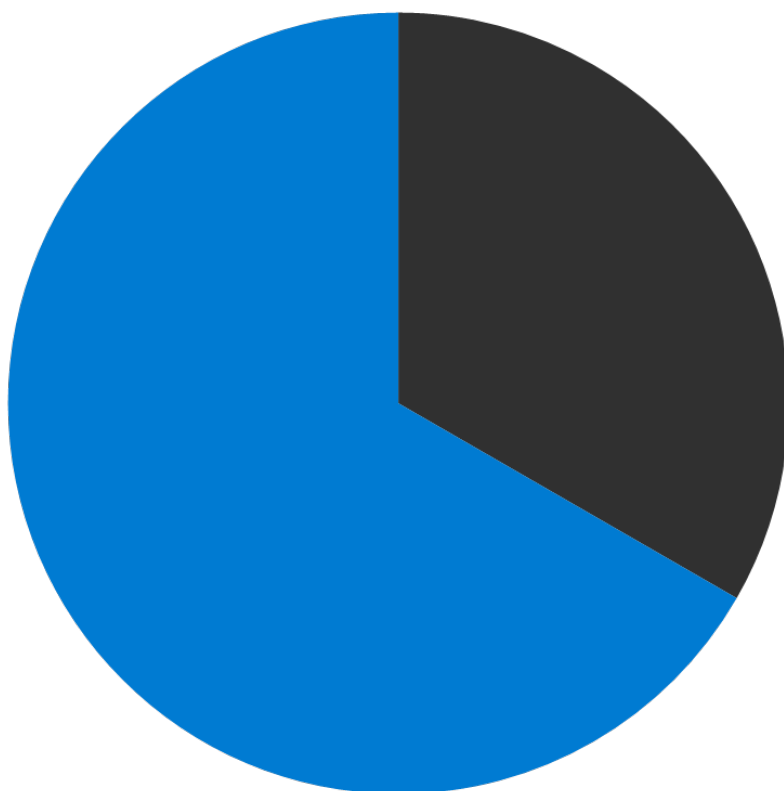

DANMARKS
NATIONALBANK

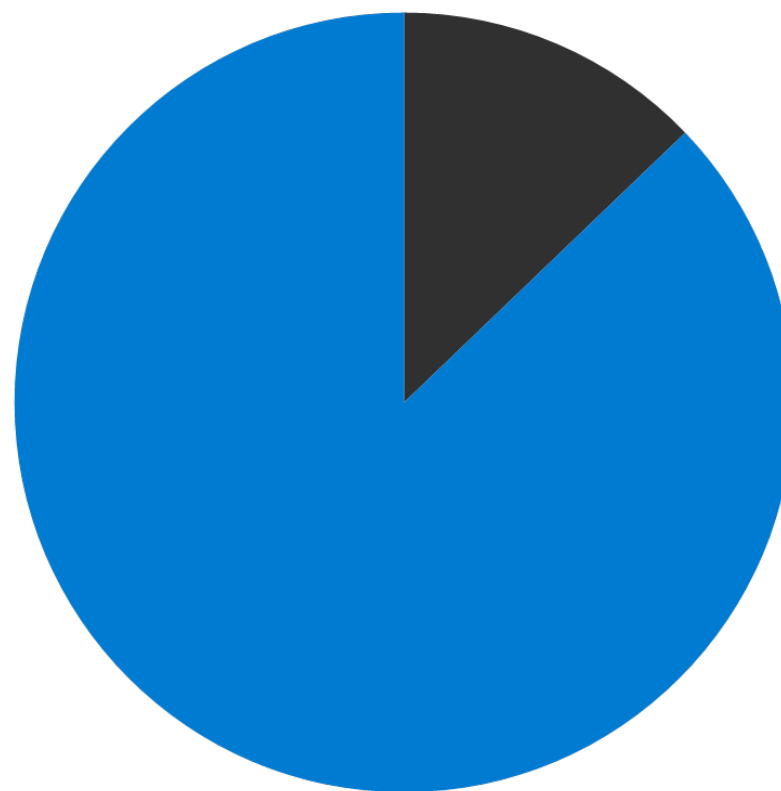
Eksponeringer mod ejendomssektoren, ultimo 2008

Institutter overtaget af Finansiell Stabilitet

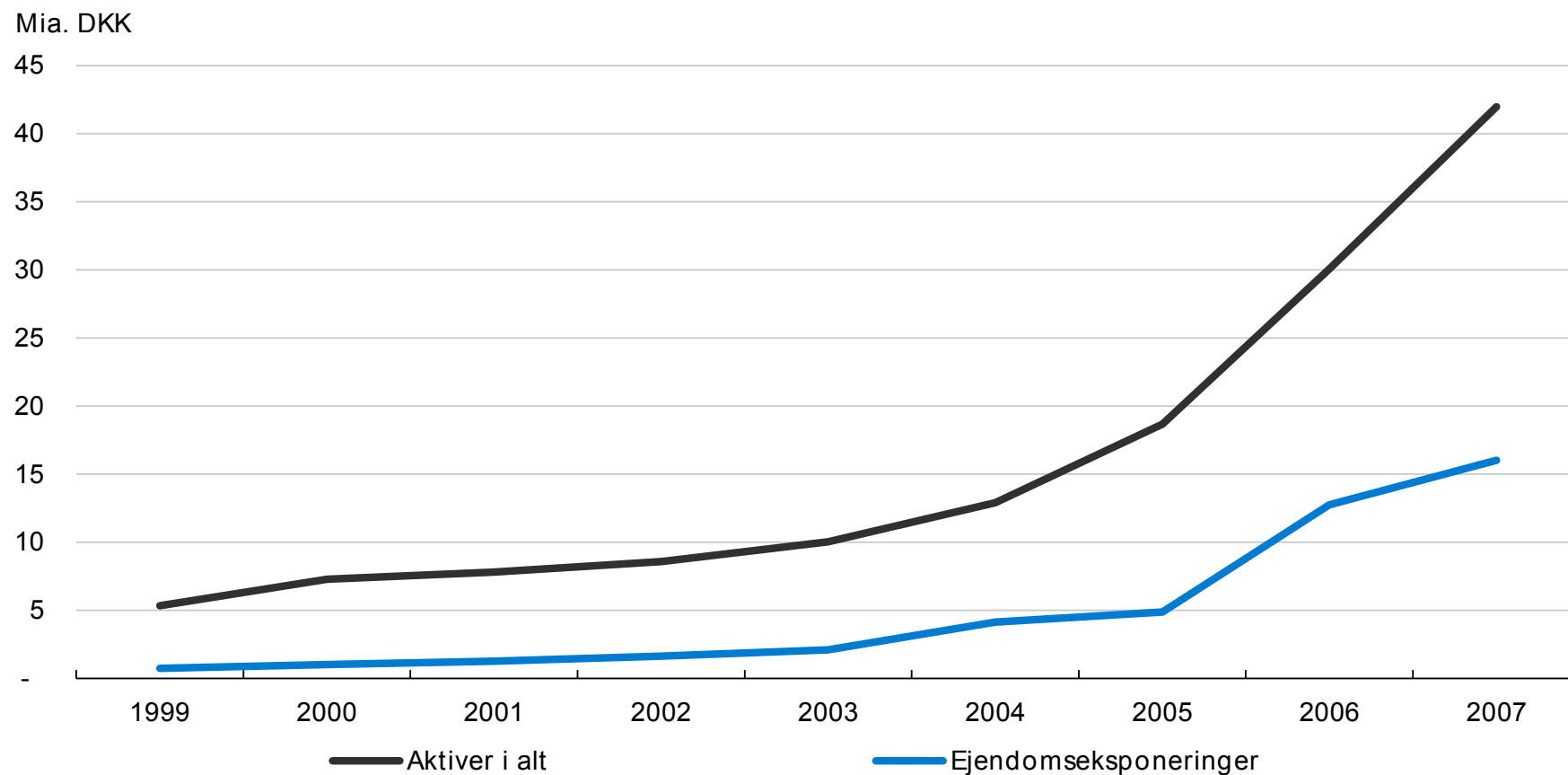
Øvrige institutter

- Udlån og garantier til ejendomsadministration og forretningservice
- Øvrige udlån og garantier

Roskilde Bank – udvikling i balance og ejendomseksponeringer

Baggrund for Bankpakke 3

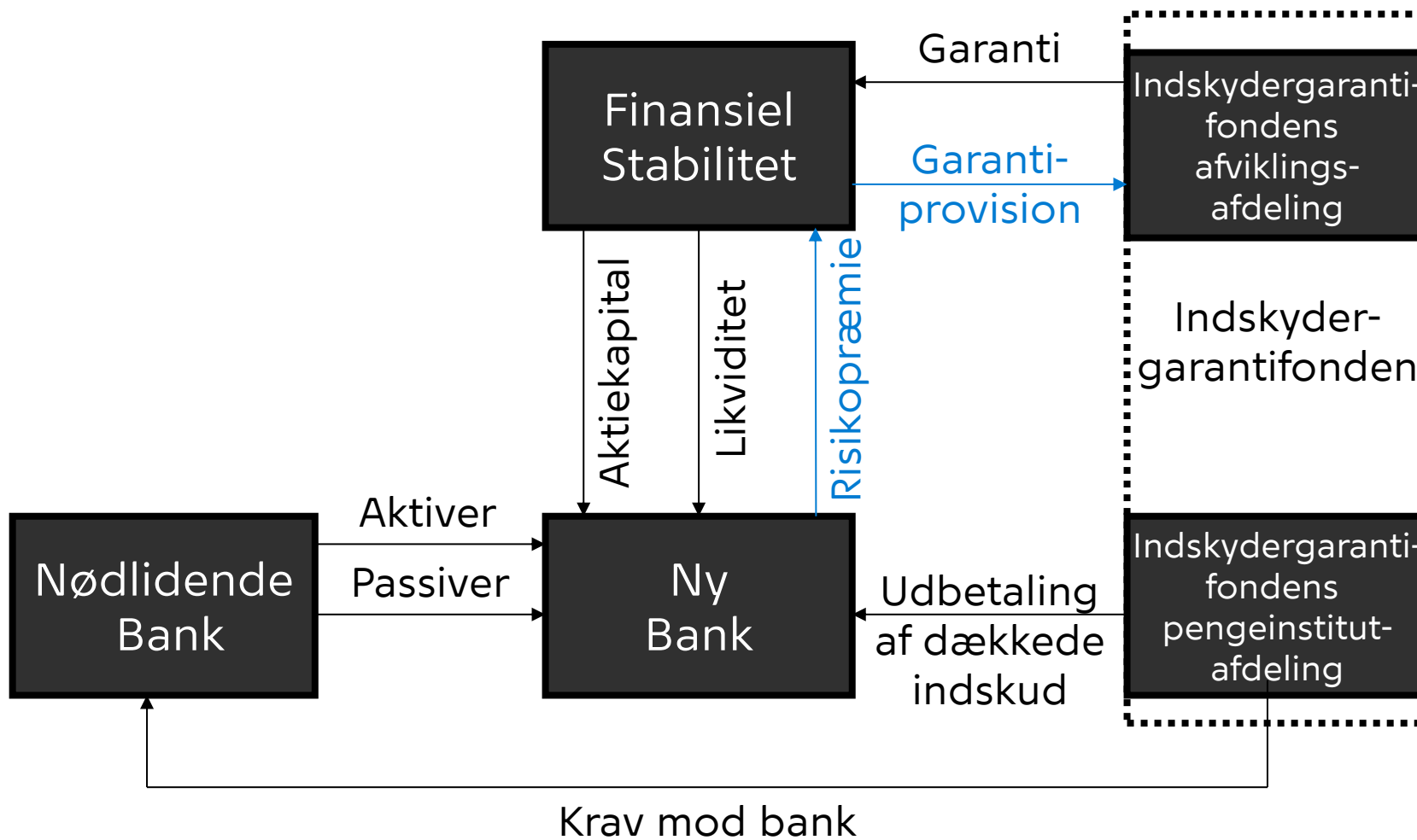
- Ingen afviklingsmodel for banker før krisen
- Danmarks Nationalbank overtog Roskilde Bank, aug. 2008
- Generel statsgaranti, okt. 2008 – okt. 2010
- Uden en afviklingsordning ville den generelle statsgaranti implicit fortsætte uden bidrag fra den finansielle sektor
- Afviklingsordning til håndtering af nødlidende banker, oktober 2010 og tilpasset i august 2011 for at fremme private løsninger

Bankpakke 3

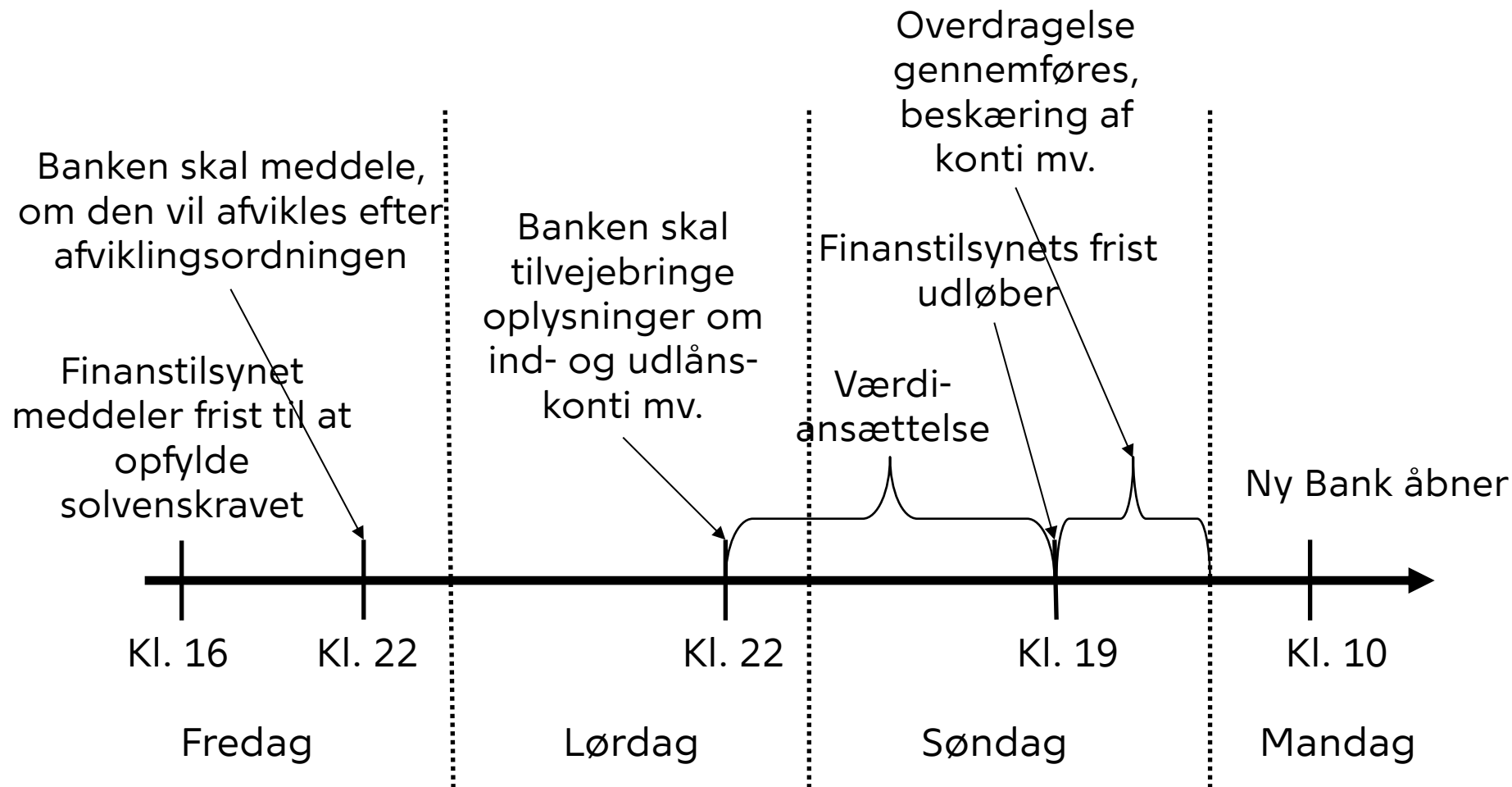

- Respekterer eksisterende konkurslovgivning
- Investor får straks vished om det maksimale tab
- Kan anvendes i forhold til alle usikrede kreditorer inkl. indskydere

Transaktioner under afviklingsprocessen

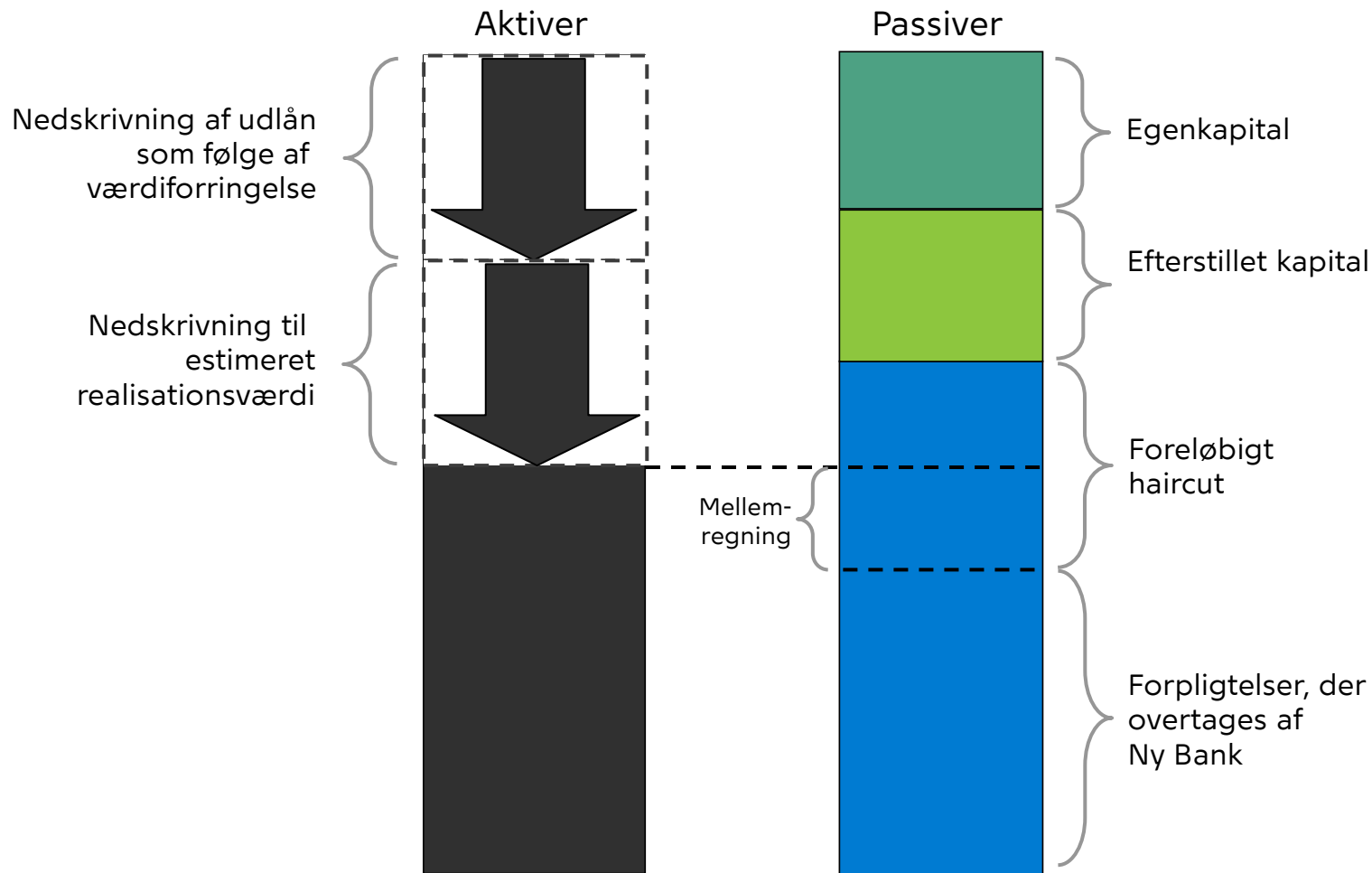

Forløbet af en afvikling

Aktiver og passiver i det nødlidende pengeinstitut

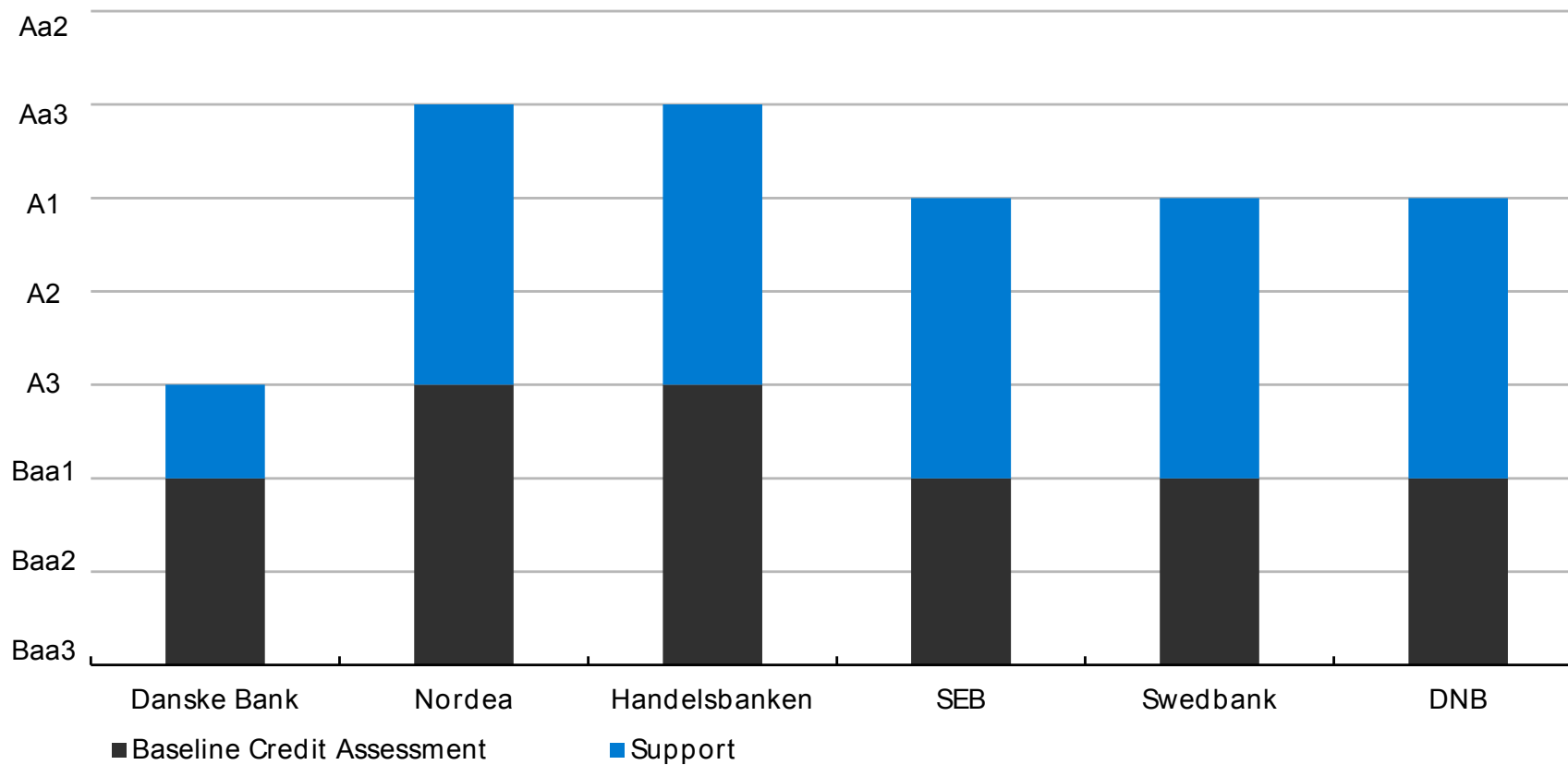
First mover....

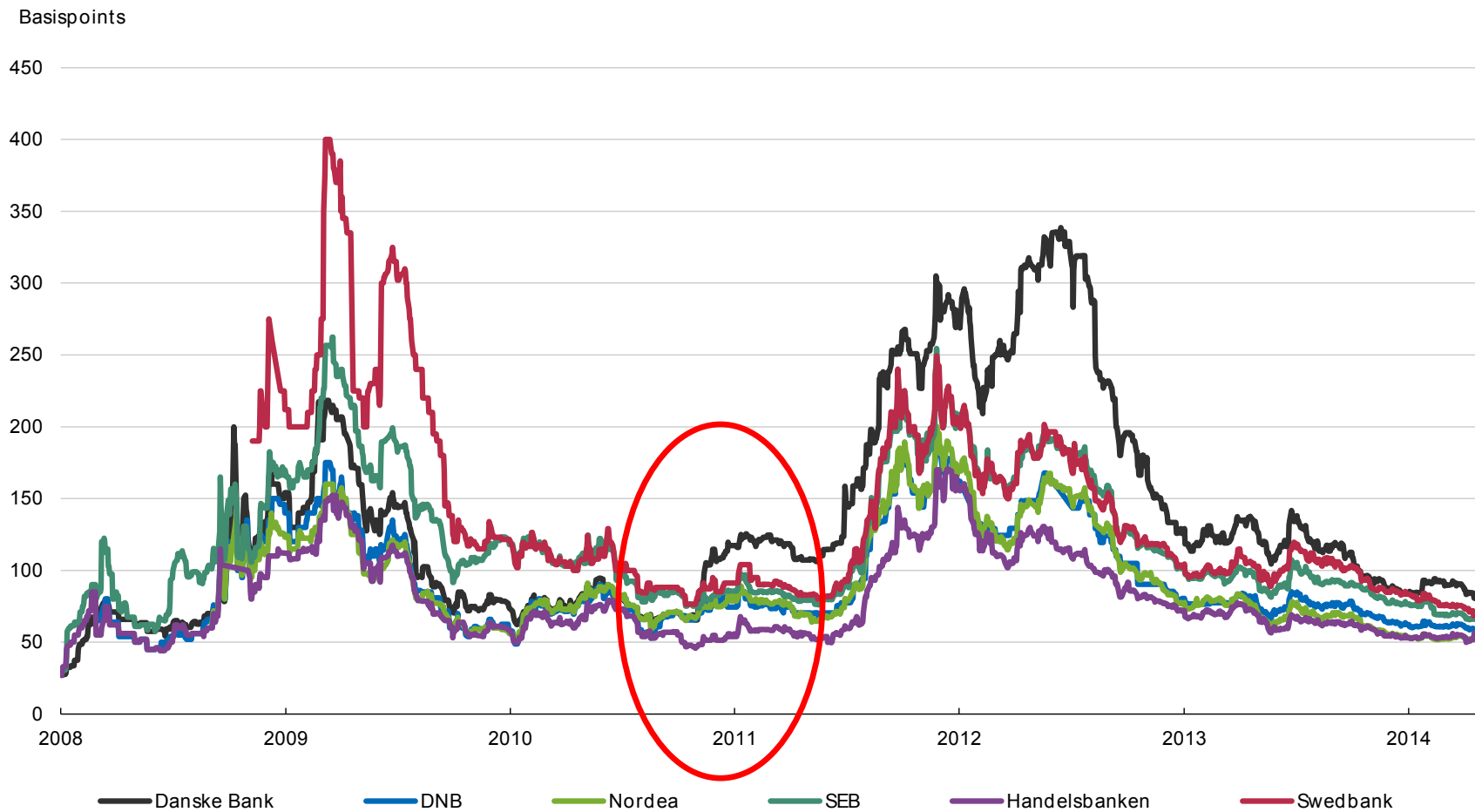

Moody's long term ratings, maj 2014

CDS-spænd på seniorgæld

DANMARKS
NATIONALBANK

SIFI-udvalg om Bankpakke 3

“Det er imidlertid udvalgets vurdering, at Bankpakke 3 og den eksisterende afviklingsordning for realkreditinstitutter generelt ikke er tilstrækkelige til at håndtere nødlidende SIFler. Af hensyn til samfundsøkonomien vil der, i tilfælde af at et SIFI bliver nødlidende, være behov for at videreføre de systemiske funktioner frem for at afvikle instituttet. **Det må derfor på nuværende tidspunkt antages at være sandsynligt, at staten kan se sig nødsaget til at intervenere**, hvis det i en konkret situation skønnes, at de afledte effekter af en afvikling vil være mere skadelige for samfundsøkonomien, herunder for statens finanser, end hvis staten påtager sig en risiko i forbindelse med krisehåndteringen”

Krisehåndteringsdirektivet (BRRD)

Fordele

- Harmoniseret regelsæt for genopretning og afvikling
- Genopretnings – og afviklingsplaner
  - Centralt for at håndtere SIFler
- Afviklingsværktøjer
  - Bail-in er det bærende princip
- En sektorfinansieret afviklingsfond

Ulemper

- Præferencestilling for indskydere
- Undtagelser fra bail-in kan skabe usikkerhed
- MREL-krav: National diskretion kan give "unlevel playing field"
- Afviklingsfonden relativt lille (i DK ca. 1,1 mia. euro) – og først fuldt indbetalt efter 10 år

Ændringer i forhold til dansk afviklingsmodel

- Genopretningsfase inden iværksættelse af afvikling
- Afviklingsmyndighed (Finansiel Stabilitet)
  - Anvendelse af afviklingsværktøjerne er en myndighedsafgørelse. Afvikling dermed ikke længere en frivillig ordning.
  - Flere afviklingsværktøjer at vælge mellem
  - Men samme grundprincip: "No creditor worse off"
- Afviklingsfond
  - Bidrag fordeles ud fra institutternes passiver med en justering for risiko

Dansk deltagelse i bankunionen?

- Et velfungerende indre marked for finansielle tjenesteydelser
  - Fælles tilsynsstandard og en fælles tilsyns- og afviklingspraksis
- Et fælles tilsyn
  - Flere og eksterne øjne på de større institutter
  - Kan dog medføre udfasning af nogle eksisterende, nationale standarder
- En fælles afviklingsfond
  - Et vigtigt forsikringselement i tilfælde af alvorlige problemer i systemiske danske institutter.
  - Men udmøntning af politisk aftalte om fælles backstop udestår
- ECB's "Comprehensive Assessment"

Bankenes tilpasninger og forberedelser

CRO Trygve Young, DNB
26. mai 2014

DNB

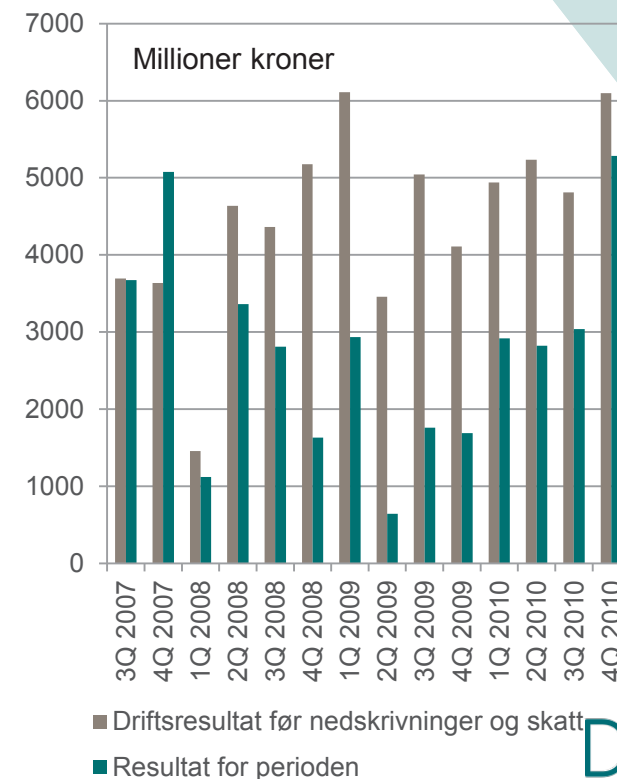
Agenda

- Erfaringer fra finanskrisen
- Arbeidet med gjenopprettingsplan («recovery plan») i DNB
- Innspill til arbeidet med fremtidige krisehåndteringsregler

Finanskrisen viste hvor sterkt integrert det internasjonale finansielle systemet er blitt

- Norske banker ble rammet på finansieringssiden, selv uten store tap og med opprettholdelse av god kredittkvalitet og soliditet
  - Gunstig makroøkonomi
  - Robust forretningsmodell
  - God risikostyring
- Tillit er en vurdering av fremtiden
  - Bytteordningen
  - Statens finansfond
- Frie kapitalbevegelser, konkurrerende banker og finansiell integrasjon har mange fordeler, men finanskrisen tydeliggjorde noen utfordringer
- Tettere internasjonalt samarbeid er løsningen

DNB er godt rustet for de mer krevende omgivelser som venter

- DNB skal ha en lav risikoprofil
- DNB skal være blant de best kapitaliserte bankene i Norden (målt på sammenlignbar basis)
- Kundeorienterte strategier og robuste forretningsmodeller
  - Kundehandel i Markets
  - Relasjonsbank
  - Marginbasert renteinntekt
- DNB skal preges av god risikostyring
  - Risikoappetitt
  - Gjenopprettingsplan

Etablering av gjenopprettingsplan for DNB

- Bakgrunn
- Krav fra myndigheter
  - EBA i januar 2013
  - Krav i CRD IV fra 1. januar 2014 (BRRD* fra 1. januar 2015)
  - Finansdepartementet har varslet at systemviktige institusjoner får krav om å lage gjenopprettingsplaner fra 2014
- Gjenopprettingsplan for DNB ble første gang utarbeidet høsten 2013
  - Kun interne krefter
- Diskusjon med tilsynsmyndigheter
- Årlig revurdering av planen

* Bank Recovery and Resolution Directive

Recovery plan, 2013

DNB

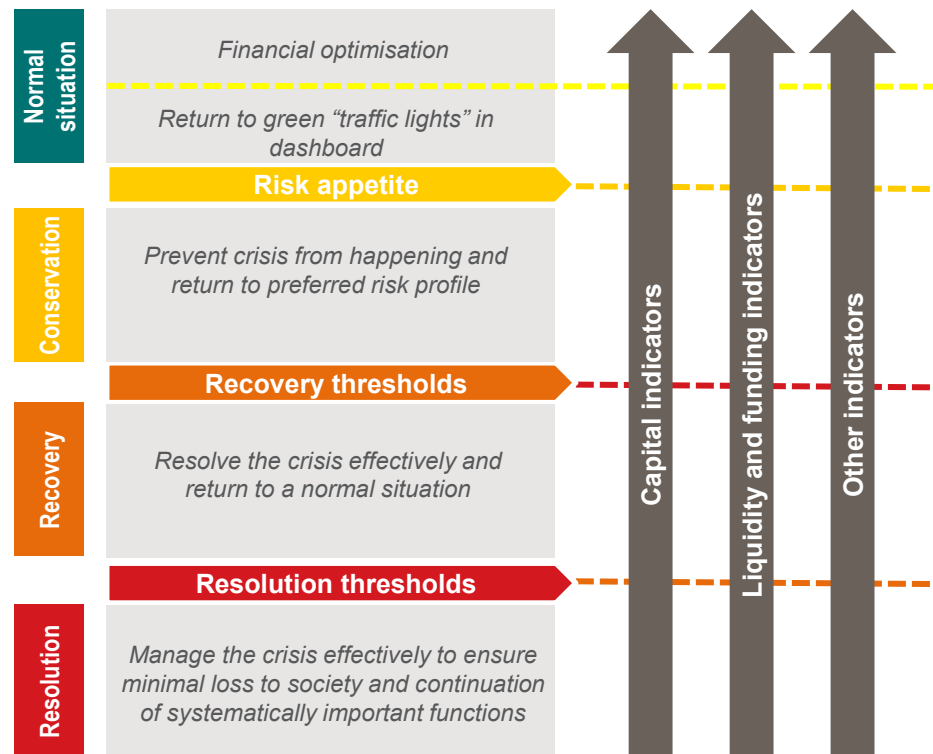

The recovery plan has been prepared in accordance with the draft of regulatory technical standards from EBA

1	Summary	<ul style="list-style-type: none"> • Introduction • Summary of each chapter
2	Governance structure	<ul style="list-style-type: none"> • Organisation, roles and responsibilities • Recovery indicators • Decision and escalation process
3	Description of the Group	<ul style="list-style-type: none"> • Core business lines • Critical functions • Interconnectedness
4	Scenarios & stress testing	<ul style="list-style-type: none"> • Description of the four scenarios<ul style="list-style-type: none"> - Bank-specific, national, systemic and combination
5	Recovery options	<ul style="list-style-type: none"> • Divestment of subsidiaries • Divestment of portfolios • Equity issue
6	Preparatory measures	<ul style="list-style-type: none"> • Description of measures DNB has taken, or will consider taking, to improve the effectiveness of the recovery options
7	Communication	<ul style="list-style-type: none"> • Organisation, roles and responsibilities • Stakeholder analysis • Procedures and guidelines

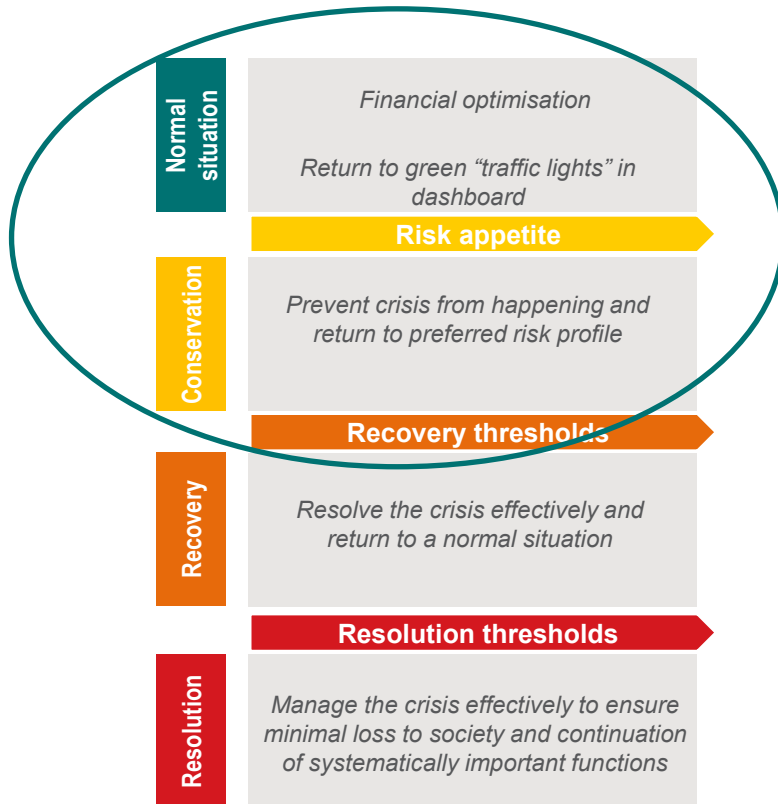

The recovery plan will add to the hierarchy of frameworks already in place in DNB, such as “Risk Appetite”

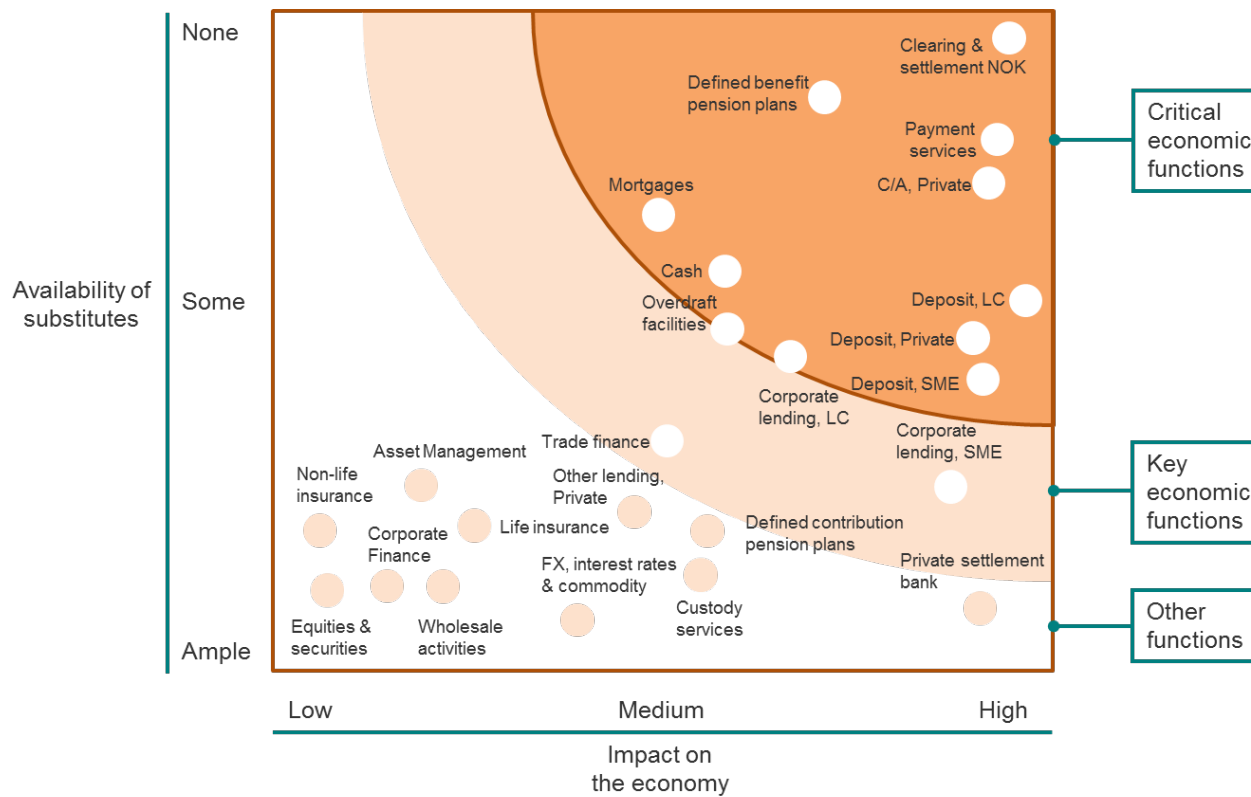
The recovery plan is integrated in DNB's steering model and risk management through the risk appetite framework

Five recovery indicator thresholds are defined to ensure sufficient time for response and execution of recovery options

	Recovery indicators	Early warnings
Liquidity/ funding	<ol style="list-style-type: none"> LCR 	<ul style="list-style-type: none"> Senior debt spread, compared to peers Availability of commercial paper Maturity of senior debt <ul style="list-style-type: none"> Compared to peers Absolute value
Capital	<ol style="list-style-type: none"> Total capital ratio Stress test 1 (DNB Liv) 	<ul style="list-style-type: none"> Watchlist Significant impairment losses due to economic conditions Sharp drop in real estate prices
Other	<ol style="list-style-type: none"> Price / book Long-term rating downgrade 	<ul style="list-style-type: none"> Negative development in share price relative to peers

The critical functions are defined by two parameters
 – impact on the economy and availability of substitutes

The Group's recovery plan specifies four scenarios

Scenarios	Description and examples
A Idiosyncratic financial distress scenario	Events that affect the DNB Group only <ul style="list-style-type: none"> • Mainly triggered by operational risk events • A combination of events are most likely required to bring DNB into recovery
B National financial distress scenario	Events within a more specific Norwegian recession <ul style="list-style-type: none"> • Triggered by a drop in oil and gas prices • Stagnation of traditional export due to strong wage growth • Negative market sentiment brings down house prices significantly
C System-wide financial distress scenario	Events affecting the whole world economy <ul style="list-style-type: none"> • Collapse in the Euro zone • Confidence in the European banking sector is reduced • These events further lead to a global economic slow-down
D Combination scenario	Plausible combination of idiosyncratic and system-wide events <ul style="list-style-type: none"> • The Chinese economy experience a “hard landing” • Commodity prices drop • DNB terminates loan contracts resulting in lawsuits by its customers

The recovery scenarios calls for different recovery options

- The recovery options are evaluated against the effect on Common Equity Tier 1 (CET1) and regulatory liquidity requirement (LCR)
- The recovery options are evaluated against the scenarios

Options\ Scenario	Bank-specific		National		Systemic		Combination	
	CET1	LCR	CET1	LCR	CET1	LCR	CET1	LCR
Share capital increase								
Divestment of subsidiaries								
Divestment of portfolios								

DNB has taken, or will consider taking, several measures to improve the effectiveness of the recovery options

Reallocation of liquidity within the Group

Timely recapitalisation of the Group requires available liquidity in DNB ASA

Contractual clauses

Extended use of standard contracts and limited negotiations on clauses preventing sale/transfer will increase the liquidity of DNB's portfolio

Establishment of foreign subsidiaries

Foreign subsidiaries improve the effectiveness of divestment of credit portfolios, and the portfolios has been analysed in detail

IT

Improved classification and registration of syndicated loans and differing contractual clauses will decrease the time needed for analysis.

Responsibilities and guidelines for communication in a recovery situation are defined in the recovery plan to ensure effective communication

- A crisis communication team is summoned by the Group Executive Vice President of Corporate Communications if the Group enters recovery.
- Corporate Communications will be included in the ALCO-meetings if the Group enters conservation. The chapter outlines Corporate Communications' role in the conservation phase.
- The chapter also include specific communication guidelines for the different categories of recovery options, as well as stakeholder analyses.

The recovery plan requires annual update and maintenance

- Group Risk Management is responsible for update and maintenance of the recovery plan
- The development of the recovery plan has been pioneering work, and significant additional work must be expected. The first update will incorporate Finanstilsynet's comments and recommendations.
- The annual update should be done in Q2 with approval from the Board of Directors in August.

Krisehåndteringsregelverket er et viktig element i å skape likeverdige konkurransevilkår

- Utformingen av krisehåndteringsregelverket vil i betydelig grad påvirke oppfattet risiko for aksjonærer og kreditorer
  - Terskler for myndighetsbasert inngripen
    - tidlig / forebyggende inngripen
  - Mulige krav om reorganisering av virksomhet
    - Økte kostnader
    - Mulig tap av stordriftsfordeler
  - Når inntreer tvungen avvikling eller reorganisering («point of non-viability»)?
  - Effekt av «bail-in» / ny prioritetsrekkefølge for bankers gjeld
  - Verdsettelse
  - Krav om minste tapsbærende evne i tillegg til kapitaldekningsregelverket
- EU Bank Recovery and Resolution Directive (BRRD) er et minimumsdirektiv
- Stort behov for harmonisert tilnærming

Oppsummering - erfaring er viktig

- Vi bygger på erfaringer fra bankkrisen rundt 1990 og finanskrisen fra 2008
- Våre viktigste forberedelser er å drive god risikostyring og sikre god og stabil lønnsomhet gjennom kundeorienterte strategier

A close-up photograph of white cherry blossoms on a dark branch. The flowers are in various stages of bloom, with some fully open and others as buds. The background is a soft, warm brown with a bright sunburst effect in the upper right corner, creating a glowing atmosphere. The text "Takk for oppmerksomheten!" is overlaid in the upper right area of the image.

Takk for oppmerksomheten!